

с. Петро Мельничук

**ЯКА ПОВИННА БУТИ
НАША РОДИНА**

МЮНХЕН 1954

Накладом автора

Присвячую пам'яті моєї Дорогої Матері

— а в т о р

о. Петро Мельничук

**ЯКА ПОВИННА БУТИ
НАША РОДИНА**

Мюнхен 1954
Накладом автора

*Ніщо не противиться виданню.
Філядельфія, 28. лютого 1954
о. Ярослав Пасічинський
Делегований цензор*

*ч. 210. 54. св.
Дозволяється видати.
Філядельфія, 2. березня 1954.
† Константин
Єпископ
Апостольський Ексарх*

РОДИНА І ХРИСТОВА ЦЕРКВА

Хочемо Бога в наших родинях, у душах наших діточок, щоб Бог бодрив їх, в прикрих хвилинах ласкою дарив наших дочок. Хочемо Бога у нашій школі, щоб Він навчав наших синів Свого права, Своєї волі, під благим зором — хреста лучів. Хочемо Бога, нехай вітає Образ Його в наших судах, супругам нашим серце вінчає, глядить на хворих в скону боротьбах. Нехай сповниться, просимо, ласка Твоя, а як потреба, то й на страждання, завжди готова сім'я Твоя. О, спомагай нас Діво Маріє, в гірких терпіннях цих життя, а в хвилині смерти наша надіє, наша Ти поміч, о Всеблага!

До Матері Божої Неустаючої Помочі звертаюся й благаю помочі в Неї, щоб поблагословила цю мою працю. Вона, що дала нам Свого Сина Єдинородного. Вона, та страдаюча Мати, знає найкраще, як виховувати дітей, тому і нехай Вона буде провідником моєї руки, щоб це, що напишу, збільшило славу Її Найдорожчого Сина, а нашого Спасителя, й принесло ще більшу любов серед нашого народу, а нам всім, нашим родинам поміч у вихованні їх дітей, для неба Церкви і України. Матінко Божа, молися за мене і допомагай мені в цій праці. Ісусе, молитвами Твоєї Найдорожчої Матері благослови! О, Ісусе терпеливий, вінчаний вінцем тернини, глянь Твоїм ласкавим оком на недолю України! Днесь до Тебе прибігають, України бідні діти, дай, Ісусе, злидні й горе без нарікання терпіти.

Дай, Боже, щоб ця скромна книжечка зробила в моїх читачів це, щоб ми могли заспівати ту прекрасну пісню все: „Царюй між нами, Князю мира, по наших селах і містах, пануй в державах і в родинах і будь у серцях і умах...

Так, Христос є Цар царів і Він один може відновити наші родини, а з родинами і весь світ. Бо хто є родина? То є найдорожчий скарб людства. Як для віруючих людей Пресвята Родина в небі є найкращою, так на землі батько, мати і діти — це найкраще для всіх. Родина — це серце людства, Родина — це той фундамент будови. Які родини, такі села, міста, парохії, держави, така Церква, такий світ. З поодиноких родин постають цілі громади, держави. Багатство, чесноти, щастя родини — це багатство, чесноти і щастя народу. Упадок поодиноких родин — це упадок всього. Нічого, отже, дивного, що в сторону родин звернені очі цілого світу. На родину поглядає Бог і небо, бо святі наповняють небо святими. На родину надіється й Церква, бо в католицьких родинах діти одержать гарне релігійне виховання. За родину заглядає і батьківщина, нарід, бо з справжньої релігійної родини вийдуть щирі, неудапані патріоти-громадяни. Дивімося, як большевики пильнують родини, вони намагаються перетягти на свою сторону якнайбільше родин. І так іде боротьба межі злом і добром. Найважливішим обов'язком всіх нас, як католицьким так і національним, заховати здорову, чисту родину. Погани вже знали те гасло: „Престіл, жертівник і огнище родинне мусять бути чисті”. Отже, всіх, хто хотів би ограбувати це із наших родин, треба безпощадно викидати з-поміж себе. Кожний, хто словом чи письмом, газетою злою чи книжкою, ширить безвірство поміж роди-

нами, хто псує родинну мораль, хто ослаблює силу подружжя, хто підкопує повагу батьків, хто бунтує дітей проти них, чи навпаки, хто соромиться своєї рідної мови в родині, той є найбільшим ворогом українсько-католицької родини. А чому? Бо наші родини мусять бути оперті на скалі сильної віри, мусять бути захоронені перед неморальністю; взаємна гармонія в любові має стояти на сторожі тих всіх скарбів, які Боже Провидіння та історія поодиноких народів в ті родини ульокувала.

Бувши головою родини, стоїш напереді, на чолі тої родини, як батько, не тримай в хаті жадної не-католицької газети, щоб її отрутою не убив свого й своїх підлеглих, домашніх серця. Не дозволь, щоб в руках твоїх чи дітей, чи слуг, коли такі є, ніколи не було книжки брудної, неморальної, бо отрута, яку виссе з таких книжок твоя дитина чи слуга, затроїть не лише їх, але й перейде на тих, з якими будуть зустрічатися ті затроєні. Муж і жена в родині повинні пам'ятати на слова своєї присяги, бо дотримання їх є підставою щасливого подружного пожиття. Дав тобі Бог діти, мусиш виховувати їх у вірі і звичаях твоїх батьків. То ж виховуй їх по Божому, давай добрий приклад, чувай на кожнім кроці, щоб злі люди, невідповідні товариства не знищили твого доброго засіву, щоб не засіяли чисту ниву душ дітей твоїх кукілем та іншим хабаззам.

Душа кожної дитини, то як м'який віск в пальцях. Який знак, який характер, яку вдачу виробиш на тій м'якій, податливій душі дитини, такий характер і інші прикмети залишаються на ціле життя. Діти, виховувані в дисципліні, страсі Божім, а не пещені, хухані на всі сторони, стають гордощами

родичів. У вихованні дітей нехай панує гармонія і згода помежи батьком і матір'ю, щоб мати не потребувала забороняти те, що батько дозволив або навпаки. Родичі мусять уважати, щоб не страшили на повазі маєстату батьківського в очах дітей. Коли за нечемні дитячі вибрики чи якесь інше зле заховання зайде конечність дітей напімнути, чи навіть і покарати, то нехай це виходить із любови батьківської, а ніколи не вільно карати в нападі злости чи гніву, бо тоді дитині здається, що не вона завинила й не тому саме її карають, але тому, що батько чи мати злосні. Тоді діти будуть лише дивитися, як моряк на барометер: показує на погоду, то давай робити, що подобається, а барометер тата чи мами на дощ показує, то будуть діти старатися бути чемними.

Коли в годиннику всі коліщата належно обертаються, тоді годинник хоч би ніклевий, є добрий, бо добре ходить. Кожна родина, щось подібного, як годинник. Коли всі коліщата родинні виконують совісно свої призначені обов'язки чи то релігійні, чи то національні, чи то громадські, то така родина, хоч би й найбільша, буде найщасливішою і найліпшою і для Бога, для Церкви, для свого народу і держави, в якій живе. За найкращий зразок для української родини нехай буде та перша свята родина в Назареті. Це Пресвята Родина, Божа, але св. Письмо згадує нам ще про дві інші родини, а то в Витанії і в Кані.

Пресвята Родина в Назареті. Коли б хтось хотів очеркнути і описати нещастя, зло наших часів, терпіння, трагедію цього, теперішнього світу, то все це можна взяти коротко в три слова: „Новомодне життя родинне”. Вистачить сказати ці три слова, а побачимо на лиці поважно думаючого

чоловіка смуток, що скаже: „Ой нема то, як колись було”... Кому лежить на серці добро майбутности народу, напевно буде скаржитися... чому так тепер живуть? Колись так не було! Пам'ятаймо, не забудьмо, що народи виводяться з родини, але і враз із нею та через неї і гинуть. Дух зіпсуття проникає й в родини християнські. Великою мірою молодь християнська заключає подружжя без любови або йде насліпо за почуванням серця, проти розуму, користуючися пристрастями, без любови, а любов'ю без вірности. Подружжя живуть бездітно, а деколи мають одно або двоє, а в рідких випадках 3-4 чи 5 дітей. Багато із них дбають про виховання дітей похристиянськи і це ставлять на перше місце, але і багато уважають релігійне виховання за другорядне або й ще даліше.

Можна сказати, що людство переходить тепер кризу родинного життя. Родина дає початок життя тілесному й духовому, моральному, релігійному або неморальному і нерелігійному. Все залежить від родини. З родини виходить людина чесна, совісна, коли виконує свої обов'язки, працююча, ідеальна, але звідси виходить і недовірок, бандит, розпусник, пияк та злодій. Стан родин християнських є гідний пожалування! Як цьому лихові зарадити?

ІСУС В РОДИНІ

Ісус Христос жив 30 літ у тихому, спокійному, родинному домі в Назареті. Він зростав у мудрості в Бога і в людей і був слухняний. Він цих чеснот навчився вдома. Один письменник написав так: „Найконечніша заповідь, яку конечно треба проголосити людству: — Люди, пильнуйте дому”.

Христос, що 30 літ мешкав у спокою в домі в Назареті, вчить: „Родичі і діти з радістю будьте, перебувайте в спокійнім, родиннім домі”. Святий дім в Назареті! Згідлива, совершенна лучність, єдність душ! Щасливий родинний дім! Чи на світі стрінемо таку родину? Нинішнє життя різниться від давнього, воно є тяжке і хаотичне, але де душа мужа і жени лучиться в одно, в Бозі, де Христос є в родині найстаршим, там ще і сьогодні панує щастя. Щастя родинне, де його шукати? В очах малої, невинної дитини, коли зачинає говорити „тато”, „мама”, коли зачинає ходити, коли тішиться ялинкою на Різдво Христове, коли молиться маленька дитина враз із татом і мамою, складаючи перший раз свої маленькі рученята і щось там шепоче собі... коли мама потайки, щоб тато не знав, учить віршик на ім'янини батька... коли дитина оповідає перші свої вражіння в школі... перша св. Сповідь і перше св. Причастя... день іспиту зрілості (*graduation*, греджуейшен), диплом по закінченні університету, день шлюбу сина чи дочки і вінок та вельон... О, це є ті хви-

лини тихого родинного щастя! Не одне скаже тепер: „Не знаєш життя!” Як католицький священик-безженний може говорити про життя, як його немає й не знає. То може бути слухне, але священик, хоч безженний, він походить із родини, бачив життя родинне, міг читати багато про такі справи, а найважливіше, що за католицьким священиком провідником стоїть практика — 1900-літня Католицька Церква, яка має досвід більший від найстарших супругів, Церква, що може на справи родинні краще глядіти, бо вона має нагоду придивлятися з боку і тому може видати кращий осуд.

МІШАНІ ПОДРУЖЖЯ

Фактом є і то незаперечним, що нинішнє людство треба лікувати.

Людство складається із поодиноких родин, отже, одною із найважливіших проблем є вилікувати родину. Так, але в родині є не лише гарні хвилини, приємні, але там є повно терпінь! Так! Безперечно, але хто є причиною того? Самі супруги! Заздрість, непорозуміння більше-менше, журба про матеріальні забаганки жінки і т. п. Все те можна уникнути. Як ближній своєму братові має прощати 77 разів, як про це вчить нас Ісус Христос, то скільки разів повинні прощати собі супруги? Приклад згоди — Пресв. Родина в Назареті. Ми співаємо в одній нашій пісенці: „Де згода в семействі, де мир і тишина... Там Бог благословляє... і з ними в вік живе!”

Хтось скаже, що є в родині терпіння, яких не дасться ніяк обійти, як хвороби, допусти Божі, якесь несподіване нещастя, смерть і таке інше. Тут pomoже віра! Але як нема віри? Коли нема віри, то на це не пораджу нічого; хіба треба сказати таке: „Перебувати і не спати цілими ночами коло конаючої дитини без віри, стоячи над гробом мужа — без віри, терпіти без віри, то пекло, що панує на землі. Як нема, отже, віри, вирозуміння і порозуміння та згоди, гармонійности в житті супружому того фундаменту подружжя, то не може бути мови про щастя подружжя.

Часто дається чути, і то в дуже гострому тоні, критикування Католицької Церкви, що вона є невирозумілою і легковажить інші віроісповідання і т. п. Пригляньмося цим заходам, що їх видвигаютъ різні люди. Чому Церква нерадо годиться на мішані подружжя? В інтересі супругів і дітей. Фундаментом подружжя є згода. Подружжя не спочиває на математичних правах, що $2=2$, ні! В подружжі $2=1$. Вправді живе 2 людей, але в них повинно битися немов одне серце, мають мати одну волю, одне бажання, одну ідею. Де немає виглядів на єдність в подружжі, не повинно допускатися до заключування подружжя. До певної міри мішане подружжя є тоді, коли українка виходить заміж за француза, коли муж є професором, а жінка не вміє читати, коли графиня вийде заміж за шевця, коли муж має 30 літ, а жєна 55. Це є недібрані, мішані подружжя. Це є поважні причини, і вони не раз і не два роблять супругів нещасливими. Але далеко важніші є різниці у вірі, релігії. Тому Церква релігійні різниці вважає за перепони до заключування супружжя, бо, як супруги в справі віри не погоджуються, то чи ж може бути бесіда про згоду в родині? І чи Церква в тїм випадку ігнорує інші віроісповідання? Кожен муж повинен любити свою жєну без застереження, але й без застереження має любити Бога, а коли супруги є не одної віри, то він або любить жєну, а Бога ні, або навпаки. В обох випадках зле поступає. Тому Церква не легко допускає до таких мішаних супруж, бо боїться, чи супруги будуть згідливі жити і в любові до Бога і до себе самих. У чїм не будуть погоджуватися? У самїм подружжі, бо, напр. за Лютром, супружжя є чисто світською справою, а в інших

віроісповіданнях так само, можна женитися, коли схоче. А в Церкві католицькій є інакше. Супружжя це є св. Тайна, яку установив Ісус Христос і що Бог злучив, чоловік не має права розлучати. А в некатоликів інакше. Зла воля або інтерес того вимагають, щоб покинути, то тоді покидає католицьку сторону і некатолицька сторона може заключувати „подружжя” багато разів, чого в Церкві Католицькій немає. Мішані подруги часто не згоджуються в найважливіших поглядах на світ. Особа католицької віри постила б в п'ятницю, а некатолицька хотіла б їсти м'ясо. Католицька сторона молиться „Богородице Діво”, а некатолицька називає це ідолопоклонством, католицька особа хоче йти до сповіді, некатолицька відраджує і називає це глупотою, забобоном і т. п. Разом ідуть і до театру і в товаристві до ресторану, на забаву, а до церкви — ні! Тут розходяться! Чи можна говорити тут про згоду подружжя? Чи католицька Церква легковажить інші віроісповідання, коли не допускає до таких подруж? Приходять свята: католицька сторона хоче піти до церкви, помолитися, нічого не робити, то некатолицька сторона висміває, бо це для одної є святом, а для другої — ні!

Хтось скаже: „Ну, то не всюди, бо як інтелігентні люди, то вони погодяться!” То правда, що можуть оминати релігійні питання, але то ще не є ідеальні відносини. Чи можна назвати це здоровим явищем, коли обоє супруги будуть боятися чи стидатися виявляти свої релігійні почування? Навіть і так може бути, але недовго, бо чоловік має і душу, а вона з часом збунтується. А коли б ні, то такі люди ні зимні, ані гарячі, „хрещені погани”. Але супруги мають ще завдання: виховувати

дітей! Що ж роблять ті бідні діти таких супругів? Хоч навіть і охрещені в католицькій Церкві. Сторона католицька може дати дітям гарне релігійне виховання, але воно не придасться ні нащо, бо дитина з часом питає: „Мамо чому, не ідете зі мною до церкви?” І плач і розріз в душі дитини. А вже яка нещасна дитина, коли вона має виховання і католицької віри і, скажім, протестанської чи якоїсь іншої, що заперечує то все, що католицька віра вчить? Вийде релігійний хаос, байдужість релігійна! Може не вірите, то прошу послухайте прикладу.

В однім домі мешкала пара людей-супруги. Мали й невеличкий городець, який вони управляли. Одного весняного дня, прийшло жінці на гадку: „Мій чоловік, як то називають, мій старий (хоч то є „страшна образа”) любить квасолю на зелено, насаджу цілий город і зроблю йому милу несподіванку”. І так зробила! По кількох днях вийшла до городу подивитися, чи не сходить часом квасоля... „Показується щось зелене із землі, але то, певно, не квасоля, то якісь бур'яни, — каже газдиня до себе, — треба висмикати...” і висмикала все. За той час і чоловік собі подумав: „Моя стара (це вже таки непростима образа, бо старих жінок немає) любить горох, город ще не управлений піду і насаджу повен город горохом. О, то буде моя стара контетна”. Посадив, і за кілька днів також іде дивитися, чи зійшов вже горох. „Щось показалося із землі, зелене, але то не є горох” — і висмикав також, бо це уважав він за бур'яни. І обоє старенькі досьогодні чекають на квасолю та горох... Думаю, що не треба вже пояснювати далі, чому Церква забороняє мішані подружжя. Те саме роблять і інші віроісповідання. Коли таки не

можна перешкодити в заключенні мішаного подружжя, то тоді Церква годиться, але під умовою, що кожна дитина буде католиком. Хто на це не згодиться, не може вінчатися в католицькій церкві і тоді переходить на іншу „віру”, а Церква виключає його з своєї громади. І тут деякі говорять: „О, то є щось страшне, що та католицька Церква виробляє!” Ні! Нічого подібного, бо якщо вірю, що католицька Церква є правдивою, то неможу дати виховати дитину в іншій, неправдивій вірі. Когось виключати із Церкви, то щось неможливе, не можна сповідатись, ані бути похованим на цвинтарі. Так! Але хто зачав, покинув свою Церкву, а тепер наріканню немає кінця? Ти, брате, віддав свою дитину, внуків і сотки потомства іншій вірі, і вони всі не будуть ніколи ані сповідатися, ані не будуть поховані на католицькому цвинтарі. Ти і ніхто інший є причиною цього. Отже ще раз зазначую, що, як некатолицька сторона годиться виховувати всіх дітей в католицькій вірі, то Церква толерує це і дозволяє заключити подружжя, хоч нерадо це робить, бо через таке втратила вже мільйони душ. Каже один вчений, що подружжя, яке не захоче Божих заповідей і своїх супружних обов'язків за пляном Божим, є „Содома і Гомора”, а подружжя в повнім того слова значінні католицьке , є квітник Божий.

„НОВОМОДНІ” ПОДРУЖЖЯ

В „новомодних” подружжях батьки готують домовину своїм ненародженим дітям, зате в добрих родинах готують колиску і виховують громадян для неба. „Новомодні” подружжя заключаються для приємностей, для матеріяльних інтересів, а добрі християни лучаться, щоб виконати плян Божий, даний першому подружжю в раї: „Ростіть і множіться і наповняйте землю”. Оборонімо людство перед упадком в пропасть, коли будемо просити до тієї родинної святині Христа Спасителя, бо Він власне є тим лікарем, що може вилікувати родину від заглади. Перша пара людей мала дім у раю, так і нині, подружжя, що любить Христа, буде мати рай, коли Христос буде його домом. А як дім родинний заміниться у рай, то тоді людство одужає, вилікується цілий світ і все буде врятоване.

Маємо ще другий приклад подружжя, це в Кані весілля. Молода пара заключає супружество. На цю важну хвилину запрошують Ісуса Христа. Ісус Христос радо приймає запрошення, забирає з собою свою Матір і учнів і щоб вирятувати із клопоту молоду пару, робить на прохання Матері перше чудо. Але ця коротка історія має свій глибокий зміст, значення.

Молода пара жениться і запрошує Ісуса. А чи знаєте, де в більшій часті лежить зло в нинішніх новоженців? Всіх запрошують: кривних, земляків,

приятелів, фризєрів, фотографів, музикантів, коміків, кравчиню, няньку, лише Христа не просять! Це є перше і основне зло, що „новітні подруги” здебільшого закладають родинне гніздо, але без Христа. Маю на думці тепер не лише цивільні подружжя і подружжя розводів, але й ті, що заключається в нашій Церкві. Каже наша приповідка: „Виходиш на прохід — помолися раз, вибираєшся в подорож — помолися два рази, женишся — помолися сто разів”. Так! Життя подружнє є великою жертвою, а місцем жертви є престол. Тільки Христос, жертвуючий на престолі, може навчити жертви родинного життя. Тому перші кроки новоженців є спрямовані до престолу, щоб звідси черпати для себе ласки, потрібні до гідного заховування подружого життя. Без помочі ласки Божої є очевидно неможливою річчю, заховати досмертну чистоту, тому-то тяжко є уявити собі подружжя, як чисто цивільний зв'язок. Вірність і любов подругів не сміє ніколи навіть зменшитися, а не вигаснути. Коли не вигасне, тоді має за основу вічну любов, вічну вірність — Бога. Іншими словами, любов і вірність подругів напевне триватиме вічно, коли подружжя було заключене в приявності Ісуса.

Не тільки ті заключають подружжя без Христа, що поза Церквою, ні. Може відбутися шлюб в церкві із прекрасною парадом, будуть співати чи грати „Аве Марія” і може, якийсь весільний марш славних композиторів буде чути, а все ж шлюб відбувся без Христа. Чи знаєте, хто заключає подружжя без Христа? Хто подружжя розуміє інакше, а не релігійно так, як це розуміє Ісус та як навчає Церква? Що це є подружжя? — спитай у нинішньої (не всієї) молоді. Нинішнє ново-

модне подружжя — це перші кроки до розводу, акційна спілка, заложена в цілі розкошування, контрактом „даю-беру”. Чи походить подружжя від Бога? Ні, кличуть многі! Чи Бог наказує нерозривність? Ні! Чи Бог дає діти? Ні! Чи діти є благословенством Божим? Ні! Це є відсталість, глупота і т. д. Рахила біблійна благала Бога: „Дай мені діти, бо інакше умру” (I Мойс. 30,2). А чи є так нині? Погляньте на подружжя, і знайдете відповідь, про що просить нинішня „Рахила” і то християнка.

Як уявляють собі католики подружжя? Вони бачать в подружжі відставлення Христа до Церкви, взаїмна, поміч і любов, участь в творчій Божій силі. Католицьке подружжя є найвзнеслішою установою, яку тільки знаємо побіч Церкви та монастиря. Три слова: Церква, подружжя і монастир. У церкві, бо в ній сходяться діти Божі, подружжя, бо тут виростають діти Божі і монастир, бо тут живуть душі, віддані Богові.

ЧИМ Є СУПРУЖЖЯ

Чим є подружжя в католиків? Установою, яка має завдання давати нащадків для Царства Божого, для Церкви й народу. Родину можна назвати передсінком церкви, школою неба, шпихліром народу! А чи так думає нинішній світ? Супружжя бездітне — добровільно, не є святинею за поняттям Божим. Отже, не є тоді важне, чи наречена є красунею, чи ні, чи наречений має маєток, чи ні, має кілька домів чи автобусів — це справи другорядні. Найважливіше питання є, чи буде вона доброю матір'ю, вірною дружиною, а він добрим батьком та вірним мужем. Дай Боже, щоб такі думки наповняли наших молодих перед заключенням подружжя, то тоді можемо бути певні, що не буде загрожувати нам „біла смерть”. Тоді напевно не буде нарікання при кінці світа на страшнім суді: „Через тебе ти, мій мужу, замкнулися для мене двері до вічності”.

Без Христа заключають подружжя ті, що не думають про духову лучність за волею Божою, лише мають на увазі, яку зроблять кар'єру, коли він буде його тестем, які аванси чекають його через це подружжя і т. п. Такі люди не можуть і числити на Боже благословення, бо вони його й не хочуть.

Зрозуміло, що повітр'ям людина не живе. Потрібний, отже не великий посаг, це не є найважливіше, бо як каже наша пословиця: „Поле на полю

а біда вдома". Хто жениться, чи виходить заміж з маетком чи кар'єрою, а не дивиться, яка буде гармонія життява, то нехай уважає, щоб його не стрінуло це, що стрінуло одну дівчину... Старався про її руку молодий, заможний, хлопець, але все сидів в корчмі. Священик хотів відрадити їй, що з таким чоловіком вона не буде щасливою, але даремні були його всякі напимнення, перестороги. Вона все відповідала: „Очі також потребують". Взяли шлюб! По кількох тижнях ця молода „газдиня-багачка" приходиться до священика з підбитими очима, з пораним обличчям і головою і каже: „Той п'яниця мене так збив", передше говорила: „Очі також чогось потребують". Звичайно, так буває в тих супругів, що заключають супружжя без Христа.

Як без Христа заключили супружжя, так і без Христа живуть і вдома. Такі супруги не мають святих образів на стінах своїх кімнат, нема Христа, нема води свяченої, нема спільної молитви родинної, нема св. Письма на столі. Замість хреста, на стіні висить підкова, бо приносить щастя, замість св. Письма різні „комікбукви" та нерелігійні книжки та безбожницькі часописи. Та це ще не найгірше! Найгірше це, що в родині перестала бути атмосфера християнська. Св. Климентій Гофбауер, любий святий віденець, звик був говорити: „Маю католицький ніс, зараз відчуваю, чи я прийшов до дому католиків, чи ні"! У нинішніх, хоч не всіх, родинах є все лише природне, звичайне, але не видно духа віри, духа молитви. Де лежить зло? У тім, що усунули Христа з родини. Застановімось на хвилинку над щастям супругів, які заключили супружество в приєвності Христа. От цей приклад покаже нам,

скільки то чару, любови в тій родині, яка має за основу Ісуса Христа!

Бл. пам. великий наш єпископ Хомишин був за-прошений раз на обід до одного нашого інтелігента з нагоди 50-літнього ювілею подружжя батьків того інтелігента. Інтелігент цей — це було світло католицизму. В нього був 4-літній синок. І по обіді цей синок ішов спати, але хотів, щоб мама його поблагословила до снання, як це все робила. Мама сказала: „Юрчику, ми маємо сьогодні так достійного гостя, то нехай їх Ексцеленція поблагословлять”. Небіжчик „татуньо” (так багато священиків називали нашого дорогого Владика) прикликали Юрчика до себе, поблагословили, погладили по голівці і сказали: „Іди спати здоров”. Але наш Юрчик не пішов спати... дивився якийсь час на гостей, а в кінці сказав: „Мамцю, то не було правдиве благословенство. Ви, мамцю, інакше благословите. Зробіть так, як щодня робите”. Небіжчик єпископ попросив маму Юрчика, щоб вона поблагословила по-своєму. І Юрчик малий, сьогодні певно вже великий кавалер, приніс кропильницю з свяченою водою, видряпався на коліна мами, дав мамі свячену воду, мама зробила знак св. Христа на чолі дитини і сказала: „Нехай благословить тебе Всемогучий Бог Отець, і Син, і Св. Дух тепер і на віки вічні”. Дитина поцілувала мамину руку, мала пригорнула до серця дитину, поцілувала, а наш Юрчик, як на команду, побіг до приготованого вже ліжечка і заснув з Богом. Чи той Юрчик може забути про Бога? Чи той Юрчик не буде любити своєї мами? Чи такий син не буде добрим патріотом? Чи такий громадянин не буде гідним парохіянином також? Там, де Христос є основа, фундамент родини, там і він панує

в тій родині. Хворе людство тому, бо багато із його членів родин, ті поодинокі цегли великої будови світу, нездорові, розсипаються, бо життя їхнє побудоване не на скалі, але на піску. Відновите суспільство, нарід, коли запросите на своє весілля Ісуса Христа, як це зробила молода пара в Кані. Він освятить ваш дім, ваші родини, замінить їх на рай на землі, буде просвічувати ваші затемнені дні у вашому житті. І як таких українських родин, як в Кані буде багато, будуть всі, то тоді ті родини відновлять весь наш нарід. Царюй, Ісусе, в наших родинах, в наших супругах і в тих, хто має заключити супружжя. Що більша рана, то довше треба її лікувати. Треба давати більше ліків, та добирати, які саме можуть. Наші родини хворіють, треба їм дати багато ліків. Два роди лікарів — то є родина в Витанії. Отже, в родині є ті три підпори: згода, віра і любов, ці підпори є конечні в кожній родині.

У Витанії, недалеко Єрусалиму, була родина, що складалася з трьох осіб: Марти, Марії і Лазаря. Ісус Христос часто любив в них посидіти і мав особливу любов для цієї осиротілої родини. Чи людина ця чулася нещасливою?

Ні! І сьогодні родина, в якій проявляється любов, вірність до Христа, відчувається дуже щасливою. У кожній родині є соняшні гарні дні, але є й понурі, захмарені. Проте й тоді така родина є щасливою, коли в такі понурі дні вміє молитися: „Боже, згадай за нас, що ми любимо Тебе, пригадай, що Ти при наших шлюбів обіцяв нам дати силу до видержання!” „О еже благословитися браку сему, якоже в Кані Галилейській. О еже податися іма ціломудрія единству... дарует іма чесний брак

і ложе нескверное... Ти сам Владико... якоже тамо, тако і зді пришед невидимим своїм пришедствіям благослови брак сей. Сопрязи їх в єдину мисль, вінчай їх в любов і совокупи в плоть єдину... даруй їм плоть чрева... і сподоби я в старость глибоку достигнути, чистим серцем ділющих заповіді твоя. Господи, Господи призри з небес і — виждь... благослови їх входи... да благословить вас і да подасть вам долгожитіє, благочадство, преспіянїє животу і вірі і да ісполнит вас всяческіх, яже на землі благ і да сподобит вас і обіщаних благ воспрїятїя”.

Дорогі супруги! Бачите, що ви маєте приобіцане від Бога. Бог обіцяє вам поміч і молиться за вас на порозі вашого нового життя. Родину у Витанії не лишив Бог без хрестів. І хто помагав їй тоді? Пригляньмося родині у Витанії під час допустів Божих. Христос був далеко. Лазар захворів, але сестри ним опікуються, стан здоров'я Лазаря погіршився і сестри посилають до Ісуса з словами: „Той, котрого Ти любиш, є хворий”. А Ісус не приходить. Лазар вмирає, а Ісуса невидно. Дорогі! Чи Христос не любив тої родини? Любив, а все ж допустив до неї той удар. Чи не є то для нас потіхою, що хоч Христос не звільняє нас від нераз і великих терпінь, але знає про них і скоро годиться на них, хоче, щоб ми терпіли, чи не має це якоїсь мети? О, як мало було б родині нещасть, коли б родина прибігала до Бога в часі терпінь, іншими словами, якби була вірна Христові, як родина в Витанії. Родина в Витанії була не лише вірною Христові, але й вірні були собі взаємно, любилися любов'ю Божою між собою. Із зворушенням читаємо в св. Письмі про сердечну й жертвенну любов, взаємну поміч членів родини у Витанії.

НЕПОРОЗУМІННЯ В РОДИНІ

У родині, вірній заповідям Божим, трапляються часом непорозуміння, легкі сварні, але це людська річ. Не можна зараз іти до суду і розводитися. Муж повинен пам'ятати слова нап'ямнення св. Павла: „Мужі повинні любити свої жінки, як своє тіло (Ефез. 5,28)”. Чуєте браття-мужі! Як власне тіло! Коли зуб нас болить, то не так легко даємо вирвати, лише стараємося лікувати. Той сам Апостол говорить в іншому місці: „Мужі, любіть свої жінки, та не будьте гіркими для них”. (Кол. 3,18). Не затроюй життя жінці якимись деспотичними, тиранськими наказами.

Не з ноги Бог сотворив жінку, лише з ребра, то значить, що жінка твоя не є щось нижчого, лише рівна, стоїть побіч тебе. Сподіваюся, що жінка, читаючи це, усміхнеться і зараз покаже чоловікові: „Читай, що написано”. Але наведу слова св. Павла, який має дещо сказати і жінкам: „Но якоже Церков повинується Христу, такожде і жени своїм мужем по всіх... обаче і ви по єдиному кійждо свою жену сице да любит, якоже і себе, а жена да боїтсь мужа свого” (Ефез. 5.22, 23 і сл.). Подекуди в нас в Україні були звичаї, що молодий мав гарапник. Один весільний спитав молодого: „А нащо цей гарапник?” „Щоб жінка мене боялась, бо я старший...” Ні! Жінка не має боятись мужа так, як Церква не боїтсь Христа. Св. Августин дає гарну лекцію для супругів: „Бог не

сотворив жінки із голови мужа, отже жінка не повинна старшувати в хаті, розказувати мужеві, але нехай узнає на правду в нім свого пана, а муж нехай не лише називає жінку, але й поступає як із жінкою, це значить, нехай з нею ділить і радість, і смуток. У подружжі має бути вірність. У присязі заявляють обоє що „тебе не покину аж до смерти”. Скільки то є нині таких, що чоловіка заарештували большевики і може ще живе, а тут та сторона, що лишилася, вже жениться, виходить за муж. Або тут на еміграції. Одно із супругів лишилося в Україні, а ця сторона тут жениться, виходить за муж, під час коли може там та сторона бідна мучиться, терпить, а додержує присяги, як належить чесній подрузі, що присягла вірність. Не має тої посвяти, жертви для подруги та дітей, яка повинна бути. Вірності супружій нехай послужить от-цей приклад.

Одиссей, грецький герой, брав участь у війні троянській аж 20 літ. Жінка його, Пенельопа, була і молода й дуже гарна. Про руку її старалося аж 108 мужчин за той час війни, коли її муж воював. Вкінці, коли їй було вже забагато тих залицянь, дала їм таку відповідь: „Як скінчу ту працю-тканину, то тоді вийду заміж!” І спокійно ткала. Вночі, коли була сама, порола те, що виткала вдень і так ця її робота тривала аж 20 літ, а за той час вернув із війни її муж. Таку вірність супружу мала жінка поганка!

В св. Письмі Ст. Завіту читаємо, що жиди каменували тих, що ломили супружу вірність. Єгиптяни, хоч були поганам, то віроломних мужів били буками, а жінці відтинали носи. Якби то в нас виглядало? Араби ж знову невірних

мужів карали найстрашнішою карою — стинали голову. Спартанці зате не мали для мужів ніякої кари, ані для жінок. Лікурґ вичислює кари за різні поступки, але за це не згадує. Коли якийсь чужинець спитав одного спартанця, яка кара є за зломання подружної вірності, то той відповів: „Цілком не карають таких, бо щось подібного не трапляється між нами”. Коли вірність та гармонійність в подружному житті є така важна, то конечно треба до того готувати вже заздалегідь кандидатів подружного стану, лише розумно й пляново.

Досвід вчить, що найчастіша причина до непорозумінь у подружжі є те, що одне одному є невірним і не вміє вибачати. Від наймолодших літ треба виховувати дітей, щоб вміли, потрапили зносити хиби, блуди, людські слабости, примхи інших. Учім їх бути чесними перед самими собою; як щось зле зробить, щоб умів, чи вміла, признатися до того, а не те, що то „він винен”, то „вона зачала...” Не лише він, вона винні, але і я не святий, я маю хибности також. Учім їх, щоб вміли не лише вчити, але передусім, щоб вміли себе вчити чесноти. Виховуймо вже заздалегідь малих, щоб знали: не те має бути що воно хоче, але те, що тато чи мама каже.

Як так виховуються діти, то вони перейдуть школу і терпеливості, і покори, а ці чесноти якраз є підставою інших чеснот. Цих чеснот саме бракує нам усім. Часто скаржаться люди на нерви. Не штука це говорити тому, хто має здорові нерви, але я маю нерви розшарпані, я є нервовий. Годі все брати на карб нервів сьгодні те, що колись називано слабстю волі, браком виховання, нарваністю... Безумовно, нині люди мають нерви

більше надшарпані, як наші батьки, бо темпи життя і техніка впливають безумовно від'ємно і на нерви, але якраз тепер треба звертати більшу увагу на панування над собою, вчити мати холодну кров. Мала річ може не раз довести до родинної катастрофи людей-супругів, коли є непогамовані, коли не вміють панувати над собою. Наприклад: „Дивися, моя кохана, як гарно літають ті дві ластівки”. „Гарно, гарно, але то не дві лише три” Та що ти говориш, де ти видиш три? „Дві лише!” Що дві? Кажу, що три! „Але моя кохана, та глянь ліпше... дві, дві...” „Ох! Яка я нещасна... ніколи в цім домі не маю слухности”. (Тут зачинає плакати). „Аби ти знав, що таки три, три, три і що мені зробиш?” Який кінець цієї „фамілійної дискусії?” „Іду собі до матусі, а тобі най літають лише дві ластівки...”

Чи не потрібне тут панування над своїми нервами, чи не треба тут дрібку терпеливості? Видно, що та „жіночка” ніколи не зазнала в житті „ні”, „нема”, лише все було на її бажання.

Дуже мудро робив Сократ. Він мав жінку, що називалася Ксантіпа. Вона була дуже примхувата, енергійна, любила багато балакати. Одного дня почала своєю „балакливістю” таки зранку. Цілий день торкотіла, як млинське колесо. Сократ спокійно слухав і ані словом не обізвався. Вкінці не хотів довше слухати, взяв капелюх на голову та й вийшов з хати. Коли переходив поперед хату, тоді Ксантіпа попала в ще більшу лютю і виляла через вікно на нього відро води. Сократ мокрий від води, поглянув угору і так сказав: „Звичайно буває так, що по громах, бурі паде дощ”.

Найпевнішим фундаментом гармонійного й вір-

ного життя подружжого є те, коли обое, молодець і дівчина, приступають до престола чисті не лише душею, але й тілом. Не лише дівчина, але й молодець повинен бути невинним, бо Христос не дав подвійної моралі, окремої для дівчат, а для хлопців — що „все можна робити”. Ні! Які ідеальні були б подружжя, коли б обое додержували те, що наказує Церква.

Ще на одну справу хотів би я звернути увагу, а саме, що деколи причиною до розводів бувають і завеликі вимоги жінки, жадоба уживання, якої не можна виконати. Колись десь один письменник сказав, що жінки витрачають дуже легко час, гроші і здоров'я. Зразу думали, що то переборщення, але з часом переконалися люди, що то правда, бо подавали газети, що жінки в Америці видають 30 мільйонів денно на косметику (три рази більше, як на удержання). І не дивниця, що тут і там чути: „Жінка, це за дорогий „шпас” для мене”. „Подумай собі, моя товаришка має таку гарну, але яку дорогу суконку. І я хочу мати таку саму”. „Я не маю грошей на таку суконку, може дешевшу?” „Ні, така сама. А тамта має новий автомобіль і всі її завидують, а та, що того року вийшла заміж, дістала на уродини перстень з брилянтами...” І тут причина розводу і до самостійности, чи пак спорту молодій жінки, яка замало має в собі тої правдивої жіночости. Вона міняє еманципацію за материство, за подружжя і стає не на властивому пості жінки. Треба бути трохи скромнішою і якраз цього бракує нинішнім молодим паннам. Не одна в цій хвилині скаже: „ми були б скромніші, але ніхто на нас і не гляне...” Не так справа представляється. Уже, Богу дякувати, нашим юнакам не імпонує дівчина намальована, ви-

шмінкована, з папіроскою в устах, з легкими обичаями, із двозначними дотепами та „морганням і вивертанням очей на всі боки”, але імponує дівчина скромна, з чистою душею, яка не буде подавати рахунку за викинені гроші на різні витребеньки.

РОЗВОДИ

Здається, багато із шановних читачів чули про Івана Вазу, князя шведського, а вірніше, про його жінку Катерину. Чому саме починаю цю науку про неї? Сьогодні панує епідемія розводів. Приклад Катерини послужить нам, як взір для нинішньої жінки-замужньої. Брат Івана Вази заарештував його, себто мужа Катерини, і суд засудив його на досмертну в'язницю. Катерина пішла за мужем до Стокгольму і благала короля: „Ваша Величносте, прошу дозволити йти мені до тюрми разом із мужем”. Здивований Ерик, король, сказав: „Чи пані знають, що ваш муж не буде тепер трактований, як князь, лише, як бунтівник?” „Знаю, Ваша Величносте, але всеодно, чи він є винен, чи ні, чи він є бунтівник, чи ні, але Іван Ваза все є моїм мужем”. Лице короля злагідніло, і він сказав: „Але ж пані, здається мені, що з хвилию, коли ваш муж-бунтівник заслужив на кару, то пані не мають до нього жадних обов'язків, пані є вільні”. Тоді Катерина зняла перстень із пальця і дала перечитати королеві. Він перечитав: „Морс соля”. „Одна тільки смерть, лише смерть”. Катерина пішла до тюрми і там перебула 17 літ, бо Ерик помер, а по його смерті Іван Ваза став звільнений. Тільки смерть, чи є хворий, чи здоповий, чи багатий, чи бідний, чи каліка, чи пристойний, чи гарний, чи поганий, — всеодно він є моїм мужем і тільки смерть розлучить нас.

Уже напевно знаєте, чому я розпочав мою науку історією тої героїні жінки-мучениці, що дала приклад супружної вірності. А яка легкодушність буває часто у жінок цієї доби, не лише між невірними, але, на жаль, тут і там закрадається і до католицьких подруж. Читаючи статистику про розводи, з перестрахом бачимо, що кінець того мусить бути дуже сумний. Поганські народи з більшою пошаною трактували супружжя, як нинішні неопогани. Св. Павло говорить про подружжя: „Тайна сія велія єсть”. Та, не зважаючи на це, в багатьох людей до цієї тайни не має великої пошани. Багато молодих людей женяться на те, щоб розводитися, а потім ще раз женитися. У самих США за останніх 30 літ розвелось понад 3.000.000 подруж, в стейті Огайо на 5 подруж припадає один розвід, а було й таке, що за рік в однім стейті заключено 900 супруж, а розвелось 1 000. Незабаром і буде й тут система советська, хоч і там вже прагнуть того, щоб не розводилися „супруги”.

Це так між большевицькими та американськими громадянами, бо тут живе в поганстві яких 55 процентів, а в большевиків деякі потайки в християнстві, а загал безбожники, то, може, і не дуже дивуймося. Але як в нас та справа? Ще не зле, але може бути зле, як ми не запросимо Ісуса Христа на весілля. Наведені факти посвідчать, що і нам загрожує це саме, що поганам. „Чув я, що маєш бути сватом на весіллі моєї кузинки?” Тепер ні, але просили мене бути сватом при другім або третім...”

Може то передчасний страх! Дай, Боже, але коли оглянутись довкруги, поміж людей то по-

бачимо, що трапляється вже і між католиками і між українцями... Посварилися муж і жінка і кінчать свою любов аж до смерти, але де там! Свою сварку закінчують: „як тобі не подобається щось, то в спокою розійдемося”. От „спокій”.

Приходить до священика молода пара симпатичних людей з наміром „заключення подружжя”. Спокійно, без якогось сорому говорять, що вже, властиво, брали шлюб, але: „Нам щось не повелося. Ми в спокою розійшлися... Прошу отця, чи є в тім щось дивного!...” Приїжджає до міста на посадика якийсь молодий пан, елегант, складає візиту отцеві парохіві, цей його ревізитує і тут довідується, що той пан посадик вже має третю з ряду „жену”, а пані „посадникова” є вже другий раз розведена, але заявляють урочисто, що дуже люблять свою Церкву і лишаються вірними дітьми Її. „Властиво — ми є з собою в порядку... розвелися в якнайкращому порядку... лише... розведення... це справа моя особиста... приватна”. Оповідав мені раз один інтелігент, що чув на вулиці розмову двох дівчат (може учениці 6-7-ої гімназійної): „Якби я мала такого чоловіка, то вір мені, я розвелася б з ним таки зараз... одної мінати не терпіла б йому”. ...От таку собі взяти..., то не дивниця то нинішні молодці бояться женитись.

Що говорить Христос про розводи? Без сумніву, що Бог уважає супружжя нерозривним тоді, коли заключає один чоловік із однією жінкою. У старому завіті в певних випадках лише, можна було зірвати супружний зв'язок, але тоді супружжя не було ще тайною, отже, Бог міг толерувати ці розводи. У Новому Завіті Христос підніс подружжя до св. Тайни, надаючи йому ідеальну чистоту, єдність та нерозривність.

Право Мойсея в багатьох випадках (конечних) допускало розводи і тому фарисеї питають, чи годиться чоловікові опускати свою жону? Ісус Христос сказав тоді ті пам'ятні слова: „Мойсей дозволяв з причини затверділости ваших сердець на розвід, але зпочатку зразу так небуло: „Яже Бог сочета, чоловік та не разлучает” (Мат. 19,6). Апостоли добре те розуміли, як це бачимо зі слів св. Павла: „Замужня жона зв'язана є законом, як довго живе муж... Тому, доки живе муж, буде називатися чужоложницею, якби віддалася іншому мужеві” (Рим. 7-2-3). А на іншому місці: „Говорю вам, що хтонебудь лишить свою жону... і іншу візьме, чужоложить, а хто розведена, покинену візьме — чужоложить” (Мат. 19,9). Коли вузол подружний зачинається рвати, тоді Церква згоджується (в виїмкових випадках) щоб подруги не жили разом, але не зриває подружжя в той спосіб, щоб обидві сторони могли поновно заключити подружжя в католицькій Церкві. Св. Павло (I Кор. 7,10) так говорить: „А тим, що в подружестві, наказую не я, але Бог, щоб жона не відходила від мужа. А коли б пішла, то нехай лишиться без чоловіка або нехай із мужем поєднається”. Це говорить Ісус Христос про розводи. А що говорить почуття людської гідности та сама природа? Коли добре над цим питанням застановимося, то переконаємося, що Церква не могла поступити інакше, бо розводи є шкідливі так для гідности чоловіка, для добра суспільства, як і для дитини.

У подружестві двоє людей так міцно злучені з собою, що подібного між двома людьми не буває. Каже німецька приповідка: „Iх бін дайн, ві ду майн”. Як би виглядав тоді цей

зв'язок, коли б чоловік знав, що за місяць, чи за рік покине одне одного? Це було б лише підлюю змисловістю, яка абсолютно не називалася б людською, лише звірячою. І яке було б тоді суспільство? Який пан, такий крам! Здійми обруч із бочки, а вона розсиплеться на дощинки. Нерозривність подружжя є тим обручем, що держить цілість суспільства. Як розпадеться родина, то розпадається і суспільство.

А що станеться із дітьми? О, це власне найважливіша справа. Бідні діти, куди ви підете? Хто вас візьме? Один катехит оповідав раз таку історію: Стрінув свою давню ученицю, яка мала вже 18 літ і спитав, що нового в дома. Ця відповіла: „Отець знають, що я мешкала із мамою, але вона вже розвелася третій раз, я вже велика і не можу йти за нею, бо соромлюся”. „У вітчима не можеш лишитися, іди з мамою”, — казав катехит. „Так, я вже може б і пішла, але цей третій „вітчим” не має своїх дітей і радий, що я не іду, бо хто знає, чи і прийняв би мене?” І тут потекли рясні сльози із очей невинної дівчини... О мати!... Як будеш колись вмирати?

Чи бачили ви коли малі пташки, що випали із гнізда родинного? Бідне пищить і з страхом розглядається, що з ним станеться. Така доля дітей розведених батьків! Цей аргумент повинен переконати тих несовісних батьків, щоб не розводилися, не покидали бідних, невинних дітей. Чую, що хтось із шановних читачів питає: „А що зробити з тим подружжям, що не дібралися обоє? Чи і тоді невільно розвестися?” Часом в житті вринають різні ситуації. Недібране подружжя — це чисте пекло на землі!

Чесна, порядна інтелігентна жінка дістане за мужа п'яницю, картяра або навпаки, людина порядна, чесна й гарна дістане за жінку п'яницю. Чи й тут Церква не дасть розводу? Ні, і навіть тут, в цім випадку, бо коли б дозволила Церква один раз, то тоді зробилося б для Тайни Супружжя домовину, гріб. Коли греблю зірвано, то хто здержить воду?.. Люди розводилися б то з старости, то через хворобу, бідноту й багато інших причин вишукували б, і слущних і неслущних. Найкращим доказом є, власне, нинішні розводи. Держава дозволила, а люди розводяться, бо легко їм це вдається, а також через це більше старається, і не хочять одно одному терпіти. Якби не знали люди про розвід, то мусіли б терпіти. Чи не так?

Але нащо терпіти, коли візьме розвід. Супружество не є якоюсь торговельною умовою, лише св. Тайною! В ній і для неї супруги дістають потрібні ласки, лише треба із ними співдіяти, тобто, мати добру волю робити це, що Бог наказує.

Але я не можу жити, бо я вже не люблю більше мого чоловіка... Здається мені, що маю право до щастя? Чи не є це несправедливе? Розумію, що так! Це гарячі слова і повні чуття, але так говориш, якби ти віри не мала! Якби ти не вірила в життя вічне! Закидуєш Богові зло, жорстокість!

Бог знав, які терпіння будеш мати, а одначе допустив до нього. Бог хоче від нас жертви. Не лише в цім випадку, але все і всюди і від всіх. Жадає від нас, щоб ми радше терпіли, як грішили, хоч, щоб ми терпіли, а не покидали своєї віри. Часом Бог жадає і крові мучеників, от хоч би сьогодні скільки пішло на мученичу смерть наших єпископів, священиків, вірних, а скільки наших

славних героїв-упівців згинуло на полі нерівного бою? Іншим разом хоче терпіння-мучеництва іншого роду, від супругів. Усе це, що Бог жадає від нас, не є для того, щоб нам докучити, чи для якоїсь химерності, але для добра загалу. Скільки чуємо: працюю, мучуся, терплю для ідеї, для суспільства! Отже, це є власне терпіння для загалу. А скільки є гарних душ, що терплять. Знаю одно подружжя, мають 6-теро дітей і муж був хворий, діти малі, а жінка, як той ангел-хоронитель чуває і над дітьми і мужа доглядає! Звідки має вона силу! У подібнім становищі йди і ти до Бога і Бог і тобі додасть сили.

Що мене обходить загальне добро? Для мене моя щастя перше! Ні, не маєш слухності. Бачимо на кожному кроці, що одиниці носять тягарі за і для загалу. Ти є лікарем, священиком — ідеш до хворого, сам можеш заразитися і вмерти. Немає ради — мусиш іти. Чи вільно жовнірові парадувати в військовому уніформі по місті в часі спокою, а коли війна вибухла — він тікає до мами? Так не вільно і подружжю розходитися, коли Бог дав їм якийсь допуст. Нехай пригадають собі на ті моменти гарні, де прекрасно на себе споглядали, сердечні слова на вухо собі шептали, на ті любові в початках подружжя, на ті „медові дні”, як було тоді гарно, а тепер, при першій непорозумінні, покидати одне одного? Чи не треба соромитися за таких подружжю? Чи це по-людськи, по-культурному, чи то є характерність? То є остання безхарактерність так поступати тоді, коли найбільше хтось потребує твоєї помочі. Замість співчувати з покривдженою стороною (сумного потішити), а тут чоловік чи жінка, собі найближчі, не хочуть зробити християнського діла!

Я знаю одного графа, що брав другий раз шлюб і то в церкві! А то як? Треба мати гроші, треба знатися з панами! Чи не чули ми й таких балачок? Дорогі братя, сестри! Церква не дозволяє ніколи на розірвання супруж і ніколи Церква важно за-ключеного супружжя не розбила! Але ж бо той пан брав шлюб в церкві другий раз! Так, брав, але без розірвання попереднього супружжя. Церква перевірила, що попередній шлюб був неважний, отже і попереднє супруже неважне. Не було важним з причини якоїсь, що була між тими двома сторонами, яка то причина унеможливила за-ключення важного супружжя. Напевно за 1900 літ католицька Церква нерозірвала важно за-ключеного супружжя і не звінчала другий раз тих, що важним мали перше супружжя. Така є наука про нерозривність супружжя. В історії Церкви повтор-ється часто та сцена, що була між св. Йоаном Хрестителем і Іродом. Ірод Антипа взяв за „жін-ку” жінку свого брата Филипа, а свою жінку на-гнав. Святий сміло сказав Іродові: „Не годиться мати жінку свого брата” (МАт. 6,18). Наслідок цього докору був і Генрик VIII, король Англії. Той потягнув за собою частину Німеччини, а цей Англію, що визнавали вже 15 віків католицьку віру, а все ж католицька церква не поступилася, додержуючися права, бо супружжя є нерозривне. Будьмо ж вдячними Церкві за її неуступливість. Бо що ж сталося б, якби було, як в інших? Хаос, пекло! Хоч інші віроісповідання роблять інакше, але для нас може бути честю, бо ми додержуємо того, що Христос учить: „Що Бог злучив, чоловік не має права розлучити”. Церква знає, що через нерозривність супружжя багато є терпінь, на-рікань, але знає також, що якби дозволити на це,

то було б гірше, бо без Христа не можна жити. Ти, брате, чи сестро! Ти, що може носиш в серці думку розвестися; пригадай на твій шлюб, на присягу, поглянь на маленьких діточок! Ти робиш їх сиротами, а не маєш до цього права. Чи не бачиш, як нарід вимирає через розводи, зникає культура і цивілізація? Ні, не розводися! Але коли посваришся, подай руку, піди до Христа, а там знайдеш ліки на рану. Ісусе, дай, щоб українські родини бридилися тим поганським звичаєм, розводами. Дай, щоб любов до Тебе і до народу перемагали їхні терпіння, щоб вони ставили добро Твоє і народу понад добро своє!

Послухай ради св. Павла, який каже: „Гнівайтесь та й не грішіть. Нехай сонце не зайде у гніві вашому, не давайте місця для диявола” (Філіпійців 4,26). І далі той сам Апостол (4,32) просить: „Будьте ж один для другого добрі, милосерні, прощаючи один другому, як то і Бог у Христі простив вам”.

ДІТИ НАСЛІДУЮТЬ БАТЬКІВ

Оставіте дітий приходити ко мні...

(Мат. 19,14).

„Малі діти — мала жура, великі діти — велика жура, або малі діти не дають спати, а великі — жити”. Ці приповідки чуємо ми дуже часто із уст родичів. І велика це правда, бо для виховання дітей, батьки мусять принести багато трудів, багато жертвенности, багато умертвлення та прерізнних інших клопотів. Хто в силі почислити всі ті неспані ночі, коли дитина хворіла, а мати на переміну із батьком уважали та з запертим віддихом у грудях прислухалися, чи дитина ще дихає. А хто може почислити всі ці сердешні зітхання до Бога та Матері Божої, хто в силі почислити ті молитви, змішані із ревними сльозами, які то не раз і не два заплакані мати та батько заносили до Милосерного Бога, благаючи: „Боже, вислухай нас та помилуй нашу дитинку, дай ласку Свою, щоб наша дитина видужала”. Одному лише Богові та його Преподобній Матері це відоме. Тому наш Божественний Спаситель пригадує добрим, совісним батькам оцю обіцянку: „Радуйтеся і веселіться, се бо мзда ваша многа на небесіх”.

Яким гарним, взнеслим та заслуговуючим є завдання батьків виховувати дітей для Бога, для неба, для держави та для народу. Господь Бог дає батькам дітей, але вони є тими дорогоцінними закладниками, відкупленою ціною Пресв. Крови Г.Н.І.Х. і за них Бог зажадає рахунку. Душа —

це „скарб неоцінений”, бо „кая польза человеку, аще мир весь приобретает і отцетит душу свою” або „що дасть в заміну за душу свою?”

З цих слів бачимо, яку вартість має наша душа. Велика, отже, відвічальність тяжить на батьках. Вони, батьки, виконують це завдання, коли будуть мати на увазі і не будуть забувати, що при виховуванні дітей дуже важливу роль відіграє їхній **приклад** та мусять мати, що, так скажу, програму у вихованні, це є плян, мета, яку вони хочуть досягнути, до яких чеснот вони мають спрямовувати своїх дітей. Тут подаю деякі середники, якими батьки напевно досягнуть належащу ціль у вихованні своїх дітей.

Приклади:

Каже наша приповідка: „Яке дерево, такий клин”. Або німецька приповідка гарно віддає також синтенцію: „Wie die Alten singen, so zwitschern die Jungen”. Чи добрі, чи злі слова, як той метелик, перелітають і деколи на них не звертається уваги. Зате добрі, чи злі діла, вони довго лишаються в пам'яті. Найкращі напимнення, перестороги, погрози, ба навіть кари є даремні і безуспішні, коли підлеглий бачить у свого зверхника, або дитина буде бачити зле діло у своїх батьків, чи підданий громадянин у свого царя, робітник у хлібодавця, чи учень у свого учителя. Що словами, наукою вчать, то своїми недобрими ділами перечеркують. Та не лише перечеркують, але: „*Verba volant, exempla trahunt*”. Діла ще потягають, як магнетна підкова. Незаперечним фактом є, що діти, як ті мавпи, зараз наслідують чи зле, чи добре, як тільки побачать, як почують.

Св. Письмо говорить, що Пресв. Родина ходила

на свято Пасхи до Єрусалиму. Це повинно бути взором і для наших родин, щоб і вони все і всюди були разом зі своїми дітьми. Як Матінка Божа, чи св. Йосиф не висилали Ісуса: „іди Ти сам”, але йшли разом, так і батьки і всі повинні чинити. Ідімо до праці, ходім до стола обідати, чи вечеряти, ходім молитися, ходім відпочивати, ходім на забаву і т. д., то тоді можемо бути певні, що діти будуть добрі, бо все око родичів буде з ними. Не лаймося, не обмовляймо, не говорім неправди, че упиваймося, не гніваймося, не говорім негарних слів і інших подібних речей, коли хочемо, щоб наші діти добре робили, то робім і ми те, бо що ж допоможе говорити дітям: „Ідіть до церкви”, а сам спить.

Батько зловив свого сінка на крадежі. Синочок ще малий, але при тім досить добре розвинений. Батько каже: „Сину, не кради, бо Бозя забороняє красти і перед Богом не скриємося, бо Бог все бачить?” То Бог бачив, питає син, як тато прийшли вчора п'яні і були нечемні для мами і проклинали маму і нас”? Чи не так? І що ж може батько відповісти своєму синкові? Нічого. Хіба, як бажає добра своїй дитині, вистерігатися робити зло, а старатися робити добре, бо дитина все завважить.

Інший приклад: „Мамо, коли я буду такий великий і сильний, як тато. А коли я буду вже мати такі вуса, я хотів би вже бути такий великий і сильний, як тато. А коли я буду вже таким?” „Будеш, сину, не журися”. „Ну, так, але я хотів би бути вже”. „А чому ж так скоро хочеш бути?” „Е, бо тоді я нікого не буду боятися, і не мусітиму молитися. А тепер мушу молитися, бо ти мене б'єш, а тата не б'єш, бо тато сильніший”.

Чи можуть батьки збирати хліб, як не посіють? Чи можуть мати овочі, не посадивши дерева? Чи може верба родити грушки?

Ще інший приклад: Син вже жонатий, мав також діти, але разом із ним мешкав його старенький батько. Цей старенький був все предметом незгоди в хаті. Невістка його з своїм чоловіком, сином старенького батька, не могли в хаті бачити старого батька, що своїми руками тяжко працював та заощадив для свого сина. Що б було йому, синові, „легче” жити без батька, син постановив прогнати батька з хати, щоб батько ішов жебрати. Прийшов той страшний день. Старенький батько просився: „Сину, я не хочу в тебе нічого. Позволь мені дожити віку в моїй рідній хатині, яку то я сам своїми руками тяжко будував”. „Ні. Нема для вас місця. Це моя хата. Ви мені записали. Ідіть собі геть. Я не можу і на вас робити”.

Син, проганяючи свого старенького батька, жалувал навить дати добрий одяг. На поді була стара кожушина. Син посилає свого малого сінка, щоб приніс звітлія, бо дідо не має що одягнути. Пішов малий сінко до хати, взяв з собою ніж. За якийсь час приносить і дає батькові. Син старого взяв цю кожушину, але завважив, що щось бракує, що не ціла ця кожушина. „А ти приніс половину?” „Так, тату, я одну половину лишив для тебе, бо що тобі дам, коли буду висилати тебе на жебри?”

Бог дбає про владсть батьків, про гідність їх, але вони цю гідність самі нищать. Всюди бачимо, що хтось розказує, і є хтось, що слухає. Чи в державі, чи в школі, чи при війську, чи в Церкві, бачимо, приказуючих і слухаючих. Без Бога нема

владі. Ані з титулу старшинства, ані з титулу, що хтось сильніший і тому розкаже? Ні. А, може, що більше — інтелігентний хтось? Ні. Якби тому, що хтось старший, чи розумніший, чи сильніший приказував, а не тому, що Бог дає нам власть і каже її слухати, то не дивуйтеся, що скажу: кожний чоловік є свобідний і хто хоче накинати мені свою волю, розказувати мені, є моїм тираном, отже, треба його за всяку ціну позбутися. Мусять діти знати, що власть батьків походить від Бога і що, слухаючи їх, слухають Бога. Тому зле роблять деякі батьки, коли дитині обіцяють якісь забавки чи інше, щоб лише дитина слухала. То не є послух. То є торг, інтерес. Дитина має знати 4-ту заповідь і її додержувати.

Батьки також не сміють забувати на цю заповідь, що вона від Бога. Хитається і упадає хворе суспільство і що може його врятувати? Чи може уставодство? Чи може забезпечення на старість і на випадок безробіття? Чи, може, протести, маніфестації, конференції? Це є безумовно потрібне, і це майже всюди є, але чи відносини в світі покращали? Ні. То, що ж нас урятує? **Віднова, зреформування і побудовання родинного життя на підвалинах Христових.** Потребуємо батьків і матерів, але таких, яких бажає християнство. Хтось із шановних читачів може сказати: Чи нас треба заохочувати для удержання наших дітей? Та ми ж працюємо і в бюрі, і на фабриці, і в варстаті. Добре, але чи ти, тату, працюєш вдома? Приношу багато роботи із бюро додому. Не про то бесіда. Дитина й родина потребує не лише грошей, хліба, убрання, а діти забавки, але жінка потребує дбайливого, сердечного мужа, а діти доб-

рого батька. Браття, ви, що робите для інтересу вночі і вдень, а коли жінка відізветься до вас, не маєте для неї, ані для дітей навіть хвилинки часу поговорити, з дітьми побавитися, дітям дещо вказати, пригадати, напімнути. Що ж варта дитина без батьківського виховання?

МАТИ І ДІТИ

Така сама роля й матері. Великими героями є безперечно, славні жовніри, що боронять свій край від ворога, славними є малярі, що потраплять представити красу людини, чи речі вірно, але найбільші героїнями є матері, що виконують свій материнський обов'язок тихо, без розголосу, при ліжечку дитини чувають, як ніч, так день, коло хворої дитинки, вдома, що з кількома малими дітьми ставлять наперед своє чоло перед життєвими невдачами, це матері, що знають, чи їх діти моляться, кілька разів приймають св. Тайни, куди із ким ходять, які читають книжки, чи роблять поступи в науці, чи в школі слухняні і т. д. Знати це є обов'язок батьків. Любов батьківська та материнська велика.

Чи знаєте одну легенду, від якої аж кров стигне в жилах? У ній оповідається про одного юнака, що закохався в одній дівчині. Вона, щоб переконатися про те, чи він її любить, сказала: „Повірю, що мене любиш, коли принесеш серце своєї мами для мого улюбленого песика”. І цей син мордує свою маму, вибирає її серце та несе своїй божевільній коханці. Дорогою, ідучи через гору, упав і, серце мамине випало і покотилося в долину. Раптом почув він голос із долини: „Сину, чи дуже ти вдарився?” От любов матері!

З сказаного бачимо, яка велика та відповідальна є влада батьків. Знане є нам із біблійної історії,

як Хам сміявся з свого батька, як Авесалом підніс руку на свого батька. Чи і тепер не маємо багато подібних Хамів і та Авесаламів? Чи і тепер не чуємо повно нарікань батьків? Часто батьки спихають вину на школу, на товариство. Причина не в школі, але що батьки забувають, що вони є заступниками, висланниками Бога у вихованні їхніх дітей. Дорогий читачу, чи знаєш, чому так багато людей не додержує 4-ої заповіді Божої? Бо багато батьків не додержує решти Заповідей Божих. Заповіді Божі міцно злучені з собою. Не вільно одну заповідь додержувати, бо мені з нею добре, а інші не можу, бо мені зтяжко. Деякі моляться в Отче наш так: перші прошення то на гальоп відмовляють, але, як прийде „хліб наш насушний даждь”... то там поволеньки, а так побожно, а ще й очима завертають. Подібно з захованням Заповідей Божих. „Не будеш мати інших богів, не взивай імени Господа надармо, пам'ятай день святний святкувати, це не є важне, але „шануй отця і матір”..., бо це дуже важне.

Бог любить порядок і хоче, щоб ми любили порядок. Все у всесвіті має своє призначення, так і кожна заповідь Божа має своє значення і призначення. З Богом не можемо торгуватися.

Одна мати скаржилася на свого 36-го літнього сина, що він її не шанує, не слухає, тратить гроші на п'янство, не ходить до церкви, не сповідається і т. д. Священик, вислухавши, запитав ту маму: „Чи пані прийняли хоч раз Причастіє в його наміренні?” — „Ні, отче”, відповіла, „як виходила заміж, то тоді була моя послідня сповідь”. „Нічого дивного, що Бог дав такого сина”.

Найрвніші катехити та учителі можуть посвід-

чити, скільки дітей зіпсувалося через злий приклад їхніх батьків. Богу дякувати, що не бракує і добрих батьків, що своїм прикладом світять для багатьох поколінь. Наведу оцей приклад: Один пан запитав раз свого приятеля: „Так добре заробляєш, а не видно по тобі цього. Певно багато маєш грошей. А де ти їх складаєш?” „Де? Частину сплачую за свої довги, а частину маю на процент”. „Не розумію тебе”. „Слухай. Як був я малим та молодим, батьки видавали на мене великі кошти. Вони тепер старі, немічні, працювати не можуть, то моїм святим обов'язком є їм давати удержання, бо то мої найкращі по Бозі добродії. Решту даю на процент, то значить, виховую свої діти, щоб колись могли легше і краще жити. А це досить дорого мене коштує. То є власне капітал, який принесе колись процент”.

Такий є християнський погляд на справу виховання дітей. Дай Боже, щоб кожний український батько та мати могли сказати: „Ми діти, коли б хотіли віддячити нашим батькам, передусім матері, за ту дбайливу опіку, за ті неспані ночі через нас, за ті всі труди, що їх батьки принесли для нас, ми не в силі ніколи, як належить, відплатити”. Тому тяжко зрозуміти, як не раз син, що йому поводитьсь добре, їсть, п'є, убирається понад всіх, а бідні батьки, в сутережах проживають в голоді та холоді. Або також тяжко зрозуміти, як дочка убрана в дороге хутро, має на собі багато біжутерії і йде з візитом до своєї старенької мами, що мешкає в маленькій неопаленій кімнатці. Можна мені вирости із малих черевиків, штанив, але не вільно мені вирости із любови. Правдою є, що нинішня молодь має виховання більше старанне, як колись, але тому вихованню бракує християн-

ського, родинного і релігійного духу. Щаслива дитина, що має релігійних батьків, хоч би не мала недостатком матеріальних засобів до життя, проте дитина вихована в достатках, в багатстві, буде нещасливою, коли її батьки відірвалися від Бога. Очі дитини бачать все добре. Коли дитина має 10 літ, ще гіршиться невірством батька; коли має 15 літ — поволі звикає до батькового невірства, а коли має вже 20 літ — старається тим невірством себе оправдати. Горе чоловіку, через котрого прийде в світ згіршення; краще, щоб такий чоловік був не родився. Батьку-мати! Застановися над тими словами. Дорогі батьки! Дуже важний є Ваш добрий приклад, а передусім приклад молитви. Прошу запам'ятай, що всі наші заходи коло виховання, ваші труди будуть під знаком питання, коли не навчите своїх дітей молитися.

МОЛИТВА

Чому молитва така важлива у вихованні? Бо молитва для душі є тим, чим віддих для організму. Як чоловік не може віддихати правильно, то в організмі його постають забурення, а як віддих спиниться, наступає смерть.

Батьки повинні своїм прикладом навчити дітей молитися. Спільна молитва, рано ввечером перед їжею, по ній, повинна бути нерозлучним приятелем людини. Ніколи не забуду того, що бачив я в Австрії, як ціла родина молиться, а навіть співають побожних пісень на честь Марії.

Молитися — мій обов'язок. Бог є мій Творець, а я Його сотворіння. Бо що ж варта ця дитина, що не говорить до свого тата й матері? Ми називаємо Бога нашим отцем, а що то за син, що гнівається на свого тата і навіть не відізветься. Нас навчив молитися Ісус Христос, і ми повинні слухати нашого Спасителя. А як Матінка Божа молиться: „Се раба і Господня, нехай буде мені по глаголу твому”. А як св. Павло славив Боже ім'я? Він пише: „Для слабих був я слабий, щоб слабих позискати, для всіх стався я всім, щоб всіх позискати, спасти”.

Чи ми можемо так сказати разом з св. Павлом? На жаль, ми не можемо так сказати. До нас скоріше стосуються ці слова, що сказав Господь Бог через пророка Малахія до вибраного народу: „Син віддає честь отцю, а слуга своєму панові, коли

отже, я є отцем, то є моя честь? А коли я Господь, то де ж страх ваш?" Отже, маємо віддавати честь Богові завжди й всюди. Своєю бесідою, слуханням Служби Божої, ходити все в приявності Бога. Св. Павло наминає нас: „Ви є співгромадянами святих і мешканцями Бога... де головним наріжним каменем є Ісус Христос” (Еф. 2,21).

Не можу поминути власне цього, що наріжним каменем є Ісус Христос. Які гарні звичаї були в нас. Мати моя завжди, як починала хліб, робила на нім знак св. Хреста, коли батько сів збіжжя, клякав на ниві й молився, коли хто виходив, або входив додому, робив на собі знак св. Хреста, бо Ісус Христос є наріжним каменем, підставою нашого життя.

У місті Ульвер, в Індії, англієць, комендант міста, вдумав щось недзвичайного. Щоб мали люди тінь літом, казав засадити вулиці тієї дільниці, де були купці, святим деревом. Місцеві купці запротестували. Вислали делегацію з проханням засадити дерева, але не святі. Чому? Бо збанкрутуємо. Чому збанкрутуєте? Бо індійцям під святим деревом не вільно ані проклинати, ані неправду говорити, ані присягати. Чи не бідні індійці християнські, що забувають, що ніде не вільно Бога зневажати, бо „в Нім живемо, рухаємося, і є” (Діян. 17,28).

Святий Павло ганить в листі до Рим: 2,2: „З вашої причини є сплямлене Боже ім'я серед поган”. Отже, родичі насамперед повинні дати добрий приклад молитви. „Чи їсте, чи п'єте, чи що іншого робите, все робіть на славу Богу”. І. Кор. 10,31. Стараймося, щоб славити Бога своїм життям, щоб були християнами не лише з імені, але і з діл наших.

Просіть, дасться вам; треба молитися й неувстати. Так учить нас св. Письмо. Це не значить, щоб ми все молилися і нічого не робили, але Бог жадає від нас злуки з Ним, Богом, приставати з Богом нашими ділами. Може, я подам це на прикладі.

Мати і дитина живуть сердешно з собою. Дитина не потребує шукати нагоди, щоб стрінутися з мамою. Кілька разів відізветься до неї: „мамо!” — вже тим самим узнає її вищість і виказує їй свою пошану. Коли щонебудь дістане, подякує, поцілує руку, коли мама щонебудь потребує, дитина зараз слухає. Коли дитина чого потребує, просить: „Нехай мамуся буде так добра і дасть мені це”. Коли чимось провинилося, просить вибачити їй. Все це не забирає багато часу, не треба її спеціально вчити, не треба на це великого труду, бо це є чисто природне. Такою сердешного приставання з Богом домагається Ісус Христос.

Без молитви я не справжня людина. У Паскаля читаємо, що Бог є ближче нас, ніж ми себе і, що тільки через Ісуса Христа пізнаємо себе, ким ми є. Тільки ті душі є щасливі й веселі, що є в сталім контакті з Богом. Хтось скаже: „Я не мушу молитися, щоб мене всі бачили”. Ні. Ми є зложені з душі й тіла. Чи не завважив хтось із шановних читачів, що коли ми розмовляємо телефоном із особою вище поставленою, то прибираємо поставу і рухи так, якби ми з нею говорили лицем у лице. Молитва є визнаванням і узнанням. Узнаємо Бога за найвищого Пана, складаємо Йому честь, величаємо Його та дякуємо Йому. Молитися значить, визнати себе за сотворіння Боже.

Молитися, значить визнати Бога за Отця, а се-

бе за дитину. Молитися, значить визнати себе за грішника і з довір'ям просити Бога, щоб простив нам нашу провину. Молитися, значить бути релігійним. Скажи мені, дорогий читачу, що буде робити той, що не молиться ніколи, що він буде робити цілу вічність?

Ми не сміємо занедбувати молитви, ми мусимо полюбити молитву. Молитва має силу. Читав я одне оповідання: Передо мною страшна темрява — пише автор, — а у стіп моїх ніг бездонна пропасть. Здавалося, що згину в тій страшній темряві, але дуже далеко запримітив я Бога, немов яку сходячу зірду. „Бідна ти, моя душе, — закликав я, — згинеш марно, бо щоб перейти через ту пропасть, треба дуже й дуже довгого моста. Хто збудує його? Ніхто. Мусиш загинути”. За якийсь час з'явилася біла постать з погідним обличчям, біла як лілея. З її рук, зложених до молитви, з її очей блистіла ясність та лагідність. Вона промовила до мене: „Коли на правду хочеш мати міст, я тобі збудую”. „Хто ти?” — спитав я. „Я є молитва”, відповіла та ангельська постать. Дорогий читачу, краще представити силу молитви не можна, як представив цей автор. Молитва є мостом між Богом і людьми. Збудувати міст є штука, а молитися ще більша, але вправляючи цю штуку, можемо дійти до досконалости. Щоб ми могли зачати практикувати молитву, подам деякі правила, як молитися, в якому наміренні, щоб можна полюбити молитву.

Попередньо я згадував, що ми повинні молитися ранком, увечорі, перед і по їжі та в різних потребах. Тепер докладно постараюся представити, якою корисною є ранішня молитва.

Ти є малою дитиною, який буде для тебе цей день, що він тобі принесе? Напевно мало смутку, а багато радості, бо тато і мама опікуються тобою, ти все маєш, чого лише захочеш. Добре тобі. Молися лише, щоб твій ангел-хоронитель не відступав від тебе ні на крок, що, щоб ти міг слухати батьків і бути завжди добрим. Дивися, скільки твоїх однолітків не мають ані татуса, ані мамусі. Скільки із них каліками, не бачать на очі, не мають що їсти, а скільки мусять іти на службу, щоб прожити. Дякуй добрій Бозі, що ти не є таким, як ті бідні. А коли ти є сиріточка бідна, то молися до Бозі, а Бозя тебе не опустить. Послухай цього прикладу: Вдова, умираючи, говорила своїй 7-літній донечці: „Доню, як я умру, ти будеш круглою сиротою; ти будеш дуже бідувати, але не журися, я вчила тебе молитися і ти не забувай за це. У небі є добрий Наш Небесний Отець та Його Пренебесна Мати. Не забудь про це”. Прийшов Свят Вечір. Дитина йде на пошту і просить урядника подати їй адресу до неба, бо вона хоче написати до Небесної Мами. Урядник підсміхнувся і спитав: „Хто ж це говорив тобі?” Моя мамуся, як умирала, сказала, щоб я не журилася нічим, а як мені буде дуже гірко жити, щоб я написала до неба”. Під час цієї розмови прийшов на пошту якийсь старший пан із панею і чули цю розмову. Як втішилися дуже, що та дитина шукає помочі в Бога. Вони ж бездітні, бо кілька тижнів тому поховали свою доню-одиначку і, багато не думаючи, спитали дитину, чи вона хотіла б піти до них і бути їхнею прибраною донею.

Дорогий читачу! Чи не гарний приклад Божої опіки, коли про неї просимо Його Бога? Тож моліться, діти. Батьки, вчіть дітей молитися.

Ти є дорослою дівчиною, дорослим хлопцем. Новий день може принести тобі, чого ти не всилі оминати. Боротьба за чистоту душі, боротьба за віру, труднощі у виконванні своїх обов'язків, зле товариство, зла нагода, різні спокуси — це все може принести тобі день. Молися, щоб бути сильним, щоб побороти спокуси зла. Напевно, тебе не мине. Не думай, що прийде з великим огненным язиком, з кінськими копитами, з великим хвостом, як це представляють на образах малим дітям. Ні. Не бійтеся такого. Навпаки, ця спокуса прийде у виді елегантної жінки чи чоловіка і буде схибляти, буде вихвалювати твою красу, вродливість, а коли твоя молода кров збуриться, почне шептати і промовляти до амбіції. Не бійся, ти вже не дитина, кого боїшся. Глянь і інші також те роблять. Дорога молоде, молися рано, щоб продовж дня не застали тебе подібні вороги твоєї душі. А ви, дорогі батьки, вчіть змалку своїх дітей, щоб набрали вправи в молитві.

А як мають молитися дорослі? Ти є чоловік? Минула ніч: зроби плян дня. Люди, з якими ти будеш працювати, стрічатися, твої обов'язки можливі спокуси, ти є скорим до злости, до гніву. Все маючи це перед очима, проси сердечно Бога молитвою захоронити тебе від зла, від нещастя, яке могло б тебе того дня стрінати. Віддай себе і цілу твою родину Матінці Божій. Твоя жінка із дітьми вдома, ти ними журишся. Буде легше тобі, коли ти рано зробиш із Богом умову, що Бог їх всіх буде стерегти.

Ти є жінкою-матір'ю? Чекають тебе тяжкі обов'язки вдома, у родині. Маєш зайнятися вихованням дітей, маєш їх нагадувати, грозити, а може і

покарати. Маєш дбати про їх виховання. Тебе чекає велика робота, великий труд, а може терпіння, ти мусиш бути все веселою, з усмішкою на лиці, мусиш тяжко працювати, часом ніхто не оцінить твоєї праці, маєш варити обід в горячі, в спеці, — все це ти повинна переносити по-геройськи. Це все негегке; боїшся дня, що може принести тобі щось недобре: муж твій працює тяжко в бюрі, в фабриці, в школі, в копальні, може статися з ним щось, неспокійна ти за нього, молися, віддай його в опіку Матері Божій, св. Йосифові і будеш чути ся спокійнішою. Молися за своїх дітей, що є в школі, тяжко їм іде наука, на вулиці різні небезпеки. В товаристві чи на забаві всюди, чекає на них небезпека. Про все це можемо молитися в своїх ранішніх молитвах, а до того перебудьмо кілька хвилин на сердечній, своїми словами розмові з Богом. Така ранішня молитва дасть силу на цілий день. Цілком інакше буде виглядати інша праця, наш настрій і ми будемо іншими для нашого оточення.

Коли ми молитвою зачали день, то молитвою і закінчуймо. Як має виглядати вечірня молитва?

По цілоденній праці, по різних клопотах дня, належить тобі відпочинок. Присвяти кілька хвилин на розмову з Богом, але не в ліжку. Коли ти, тато або мама, ти крім свого обов'язку молитви, як подяки Богові, маєш ще дати добрий приклад своїм дітям. Нехай діти бачать, що їх батьки також моляться, а не лише дітей змушують до молитви. По молитві зроби короткий рахунок сумління: що ти зробив зле, а що добре. Чи з тими, з якими ти стрічався, чи працював, з дітьми, жінкою, з підлеглими тобі, дав добрий приклад, чи не скрив-

див, не згрішив? Чи виконав свої обов'язки і як? Ким був ти сьогодні? Може Каїном, може Авелем, може Юдою, може Петром, може Савлом, може Пилатом або Томою? Жалуй, коли ти був недобрим, а тоді вже схили голову на відпочинок.

Правда, що інакше виглядало б життя, коли б ми день починали і кінчали молитвою? О, коли б то я потрапив так молитися! — скаже не один. У зв'язку із тим, хотів би я звернути увагу на одно місце, де ми можемо навчитися молитись.

Сумлінно відбуті молитви ранішні і вечірні, що так скажу — належать до здоров'я душі. Хоч би який добрий був годинник в когось, але мусить його накручувати і регулювати щодня. Таким накручуванням і регулятором нашої душі є щоденна молитва. Час-від-часу мусимо дати годинник до загального ґрунтового чищення, чи направи. Хто має на увазі все свою безсмертну душу, той не буде вдоволятися лише молитвою, але час-від-часу поручить її загальному ремонту, направи, це є реколекціям, місії (ретріт), то замкненим реколекціям ще ліпше.

Бувши на еміграції гімназійним катехитом, зібрав я своїх 20 старших учнів і поїхав на такі замкнені реколекції до ОО. Єзуїтів, в одній місцевості, коло Інсбруку в Австрії. Реколекції ці тривали 4 дні. Науки реколекційні давав один Єзуїт. Проповідав гарно, так що на правду хотілося б все його слухати. Який успіх мали ті реколекції, свідчить те, що учні, які тепер в Канаді, при війську в Корей пишуть мені листи, в яких ще і нині згадують про ті реколекції, як про щось найкраще в їхньому житті.

Хто раз відбув замкнені реколекції, той завжди буде тужити за ними й згадувати якнайкраще, бо там чувся близьким до Бога і міг спокійно молитися.

Мусимо собі сказати, що наші молитви звичайно є молитвами прохання, благання. Є люди, що моляться лише тоді, коли мають якісь клопоти. „Як тривога, то до Бога, а по тривозі забув о Бозі”. Така молитва є досить себелюбного характеру, тому ми повинні молитися на різні інтенції. У псалмі (49,15) „Взивай мене в день печали”..., а св. Яків пише: „Злостраждет ли кто з вас, да молитву діет..., блит ли кто в вас, да призовет пресвитери церковния і да молитву сотворят над ним” (Яків 5, 13,14). Як малі курятка в небезпеці інстинктивно шукають сховку під крилами квочки, як малі діти в кожній потребі шукають рятунку в батька чи матері, так і нам вільно в небезпеці шукати помочі Божої. Навіть сам Ісус Христос сказав ці гарні слова: „Прийдіть до мене всі струджені і обтяжені, я вас успокою” (Мат. 11,28). Так. Вільно нам і треба шукати помочі в Бога. Співаємо в пісні: „І все. чи в щастю, чи в лихій долі, будем співати пісню любови”. Отже, ми повинні все молитися. Будьмо, як той жайворонок, що співає найбільше тоді, коли погода.

Усі наші справи можемо обняти молитвою, але про успіх не журімся і не нарікаймо. Це лишім рішенню Бога. У справі нашої душі маємо просити: „Боже, дай мені”, бо це заслужив мені мій Божественний Спаситель, але в справах дочасних все додаймо, „не якоже аз хочу, но яко Ти” (Мат. 26.39). Інші є Божі пляни, а інші є людські.

Приклад: Один батько мав одинака сина, який

тяжко захворів. Батько сердешно просив у Бога помочі, але здається Бог не вислухав його, бо син таки помер. По смерті сина батько починає попадати в зневіру. Щоб рятувати його від ще більшого нещастя, Господь Бог посилає до нього свого ангела. Перебраний на молодця ангел з'являється перед батьком і заявляє: „Бог післав мене до тебе і ми обидва маємо відбути невелику дорогу, щоб тобі дати нагоду переконатися про Боже милосердя і щоб більше не нарікав на Боже зарядження”. Пішли вони в дорогу і в найближчій місцевості мусили заночувати. Господар-багач гарно їх прийняв, дав переночувати, ба навіть дав їм дещо й на дорогу. При відході в дорогу ангел побачив гарну золоту чашу й сказав до батька: „Возьми ту чашу. Вона придасться нам в дорозі”. Не дуже то радо той батько слухав, але взяв ту чашу. Попрощавши господаря, батько почав сваритися з ангелом, кажучи: „Я тебе не розумію. Той господар був для нас такий гостинний, що ми повинні були йому щось дати, а не від нього ще брати”. „Ти не знаєш Божих плянів. Ти лише уважай”. Другої ночі мусили вони заночувати в іншій місцевості. Прийшли до одного також багатого господаря і цей прийняв їх дуже зимно. Казав постелити трохи соломи і нічим не погостив, ба навіть не дав води обмитися. Другого дня, прощаючися, ангел сказав батькові-товаришеві подорожі: „Дай ту чашу цьому господареві, бо вона йому належиться”. Батько не міг здержатися від гніву і сказав: „За що йому давати, коли він для нас був такий недобрий?” Ангел сказав: „Ти не знаєш, що інші є пляни Божі, а інші людські”. Прийшла третя ніч і вони знову заночували в іншій місцевості. Господар цей прийняв їх також дуже гос-

тинно, дав ще й на дорогу і доручив своєму синові одинакові показати їм дорогу. Дорога провадила через ріку. Треба було переходити кладкою. Той син-одинак втопився, бо так треба було. Батько перестрашився і почав ангелові казати: „Ти є недобрий. Я більше не іду з тобою. Дивися, що ти наробив, як ти поступив із тими людьми”. Ангел знову відповів: „Інші є пляни Божі, а інші — людські”.

Слухай, я поясню тобі. Перший господар орав свою ниву і знайшов там ту чашу. Вона була затроєна. Той господар був дуже добрий, і Господь Бог уже в цьому житті хоче йому віддячити. Той, другий господар, був дуже недобрий і Господь Бог хоче йому тут показати, що він недобрий: від чаші він трохи захворіє, третього син мав пізніше стати бандитом і був би затратив свою душу. За доброту його батька, Бог захоронив сина від ганебної смерти та затрати душі, а батька від болю та смутку.

Так і ми не нарікаймо: вислухає нас Бог, то видно, що ми на це заслужили і що це дасть нам користь, а не вислухає нас, видно те, про що ми просили, не є нам конечне, або ми не заслужили.

Не один із нас може сказати: „Бог мене не любить, коли мене не слухає”. Хочу відповісти на цей закид. Цей приклад покаже нам, що згадане нарікання не слухне.

Батько з своїм 4-літнім сином іде на прохід. По якимсь часі синок: „Тату, мене болять ноги. Прошу взяти мене на руки”. Тато бере на руки. Чому? Бо любить сінка. Ідуть далі і синок знову: „Тату, я хочу їсти”. Тато сідає і дає сінкові їсти. Чому? Бо любить сінка. Ідуть далі і, по

якомусь часі, синок побачив трійливі гриби і — „Тату, дай мені ті гриби”. Тато не дає. Чому? Може не любить більше свого синка? Ні. Саме тому, що любить — не хоче дати. „Не вісте чого просита”. Чи не так Господь Бог поступає із нами? Тож не нарікаймо в подібних випадках. Тут наведу приклади, що Господь Бог вислухає нас також.

Св. Моніка, мати св. Августина, не завелася на тім, що довго молилася, бо її син навернувся до Бога.

Приклад: — „Слухай жінко, що будемо робити з нашим сином? Він такий нечемний, що годі з ним витримати. Вже й бити його не можу. Обридло мені вже, ну, і жаль. Чув я, що якась мама з-під Коломиї ходила на відпуст до Винятинець і відтоді її син став ліпшим. Не знати, чи то правда?” „Говориш. як дитина, що розуму не має”. „Певно, що правда. Хто піде на відпуст і дасть на акафист до Матінки Божої, то напевне Бог вислухає його прозьбу”. Наступило 15. липня і наша добра мати взяла за руку свого 14-літнього синка і іде пішки 90 км на відпуст, бо вірить, що Матінка Божа її вислухає і pomoже виховувати сина. Змучена, запорошена від ніг до голови, з пообдираними аж до крові босими ногами, веде за руку свого синка до чудотворної Ікони. Нарід дивиться, з жалю співчуває бідній матері. Мати клячить з синком перед чудотворною іконою та з сльозами в очах благає помочі для її нечемного сина. І чудо діється. Її син також зачинає молитися та плачучи кличе: „Матінко Божа, від сьогодні я вже ніколи Тебе не засмучу. Від сьогодні я буду інакший. Не опускай мене своєї опіки” — і, цілуючи

руки своєї доброї, рідної мами, це саме повторює. Мати Божа любить нас і вислухає також нашої молитви, коли ми до неї звернемося із проханням.

Другий приклад: Мати мала одного сина, вже дорослого. Бувши вдовою, не могла його держати в дисципліні Він п'яничив та з злим товариством гуляв цілими ночами. Ані прозьби, ані погрози бідної вдови не помагали. Вона урядила в своїй кімнаті маленький престолік, поставила гарну статую Матінки Божої і постановила молитися перед тією статуєю цілий травень. Син приходив кожного вечора пізно, як мати вже спала. Раз мати перемучена, як клячала перед статуєю, так і заснула із вервицею в руках. Було по півночі. Син прийшов п'яний, дивиться на той образ. Мати клячить, тримаючи в руках вервицю, і в сні говорить: „Матінко Божа, не дай щоб він пропав, як він не заслужив на це, зглянься надо мною. Я його мати, благаю Тебе, вислухай мене”. Син приклякнув коло матері, почав плакати ревними сльозами і, цілючи матері руки, сказав: „Від нині не побачиш мене більше п'яним”. Ласка Божа ділає на грішників, Бог і заступництво Матері Божої не допустить до загибелі.

Молитва благальна дозволена і гарна, але прозьба не є найшляхетнішою причиною до молитви. Чи знаєте, яка є найкраща молитва? Коли ні про що не просимо, за ніщо не дякуємо, ані не перепрошуємо, лише тихо в спокою подивляємо Всемогучого, доброго Бога. Так моляться ангели в небі безнастанно співаючи: „Свят, Свят, Свят”..., так моляться близько 100.000 священників щоденно в часі Служби Божої, прославляють Бога пісню: „Слава во вишних Богу...” Щодня правляться Сл.

Божі без перерви, цілий день відмовляється вервицю і чим це все є, як не безнастанним: „Тебе Бога хвалим...”

Так, дорогий читачу, то є найкраща молитва, коли не просимо, тільки радуємося і є щасливі, що Бог є нашим небесним Отцем.

Маємо ще інші інтенції молитися, напр., за наших ближніх. Як згадав я на початку, що самолюб молиться лише за себе самого, за свої інтереси, але не сміємо ним бути. Коли кину камінь до води, постають круги: що більший камінь, то більший круг. Так само є із молитвою: що більша душа, то має ширші заінтересування. Малі душі займаються тільки самі собою, більші вже займаються своїми рідними, приятелями, а вже найбільші моляться за Церкву, за навернення грішників, большевиків, за вмираючих, за душі в чистилищі, за жовнів, що борються з большевиками, за справу Божу та народню, за добру молодь та за справи людства. Є ще один дуже важний рід молитви і може найважніший — молитися за св. Отця Папу Римського, своїх Єпископів, за покликання до священничого стану та до монашого мужеського і жіночого, бо жниво велике, а женців мало. Моліться, щоб Бог послав якнайбільше робітників. Колись Бог дасть, що зникне залізна заслона і треба буде священників, монахинь. Питаю: Хто піде працювати для нашого народу? Чи будемо зичити в сусідів священників та монахинь? Це є найбільш пекуча для нас справа, і ми повинні не переставати просити Бога про тих добрих робітників. Треба все благодати Бога своїми молитвами і заздальгідь впоювати в серця дітей любов до Церкви, любов до народу, до своєї віри, обряду, мови, треба щоб дитина зачала такими справами вже інтересуватися.

Не можу поминути ще одної дуже важкої інтенції молитви, а саме — молитися за навернення відступників від нашої Церкви. Вони відпали від Церкви Христової, і взяли собі „т. зв. церкву” народню. Христос оснував лише одну Церкву, якою рядить св. Петро і його Наслідники. Кажуть, що Юда тому відкріся Христа, що не молився, не навчився молитися. Якби Юда молився, він був би не повісився, бо все ж таки він висповідався перед Фарисеями, віддавши їм гроші. Треба було тільки помолитися до Христа.

Якби Юда сказав до Христа так, як сказав Фарисеям: „Я продав невинну кров, маєте 30 срібняків...”, то напевно Ісус Христос був би простив Юді, як простив розбійникові по правій руці Розп’ятого Спасителя на хресті. Але він не молився, не просив Христа.

Цей приклад також насвітлить нам правдивість цих слів, що всі відступники, почавши від Юди, а скінчивши на цих новітніх, що покидають правдиву віру Христову з „патріотизму”, а приймають Фатієву, чи Керулярієву або Лютрову, чи найновішу червоно-московську, коли б молилися до Христа, то напевно вони направилися б. Я був у Відні в одному театрі, де висвітлювали на сцені страсти Г. Н. І. Христа. Коли прийшла та страшна сцена з Юдою, коли він кидає гроші Фарисеям і йде повіситися, на залі почав хтось сильно кричати, а потім плакати, говорячи: „Ох Юдо, який ти дурний”! Це був хлопець 12-літній. Коли мама його старалася заспокоїти, він сказав їй: „Чому той дурний Юда не просить Ісуса Христа? Він напевно простив би йому, а як не може знайти Ісуса, хай піде до Матері Його”.

Чи не правду мав цей хлопчина, що так говорив? Якби всі ті, що відпали від Христа, сердечно просили прощення, то напевне вони навернулися б до віри своїх предків. Молімся за них. Не кидаймо на них камінням, скажім їм свою любов, покажім їм свою вищість і, напевно наша молитва буде успішною і буде „одно стадо і один пастир”. Католицька Церква шанує релігійні віроісповідання людей, але не можна вимагати, щоб вона шанувала тих, що вчора говорили „ми католики, лише наша Церква є правдива”, а завтра покинули свою Церкву і для якогось інтересу пішли до якоїсь „національної-патріотичної” і голосять: „Лише ця церква є правдива”. Їм треба б відповісти не в гніві: „Братику, коли ти говориш правду, де твоя честь?” Деякі знову говорять: „Католицька Церква — це Церква італійська, чи польська, а наша — це рідна”. Ні, дорогий читачу! Католицька Церква, це Обручниця Христова, до якої належать всі народи, а не лише якась горстка людей. А чи ті, українці, що належать до католицької Церкви, чи вони може не є патріотами, чи може вони запроднують, зраджують свій нарід? Ні. Ще ніхто не чув, щоб Церкву Католицьку священники чи єпископи продавали, як це говорять відступники та їм подібні поплентачі. Молімся, щоб Бог їх просвітив і наплавив на добру дорогу.

Коли в Польщі шовіністи польські-священники та „пани старости” старалися перетягнути наших людей до костелів на підставі неправних посвідок, які видавали бідним неграмотним українцям греко-католикам, то хто протестував проти цих насильств та надуживань? Напці єпископи та духовенство виступали проти цих надуживань, за що потім уряд польський примінював різні кари на безборонних

та невинних священників. Хоч ми повинні молитися, бо це наш і обов'язок і konieczність молитися за різні справи, — проте є багато людей, що не моляться.

Пощо молитися? Один мудрець мав молодого ще, але дуже талановитого учня, але по якімсь часі завважив, що цей учень є надто певний себе, надто вповає на себе, а через те занедбує щораз більше молитву.

Пощо молитися? — говорив все цей молодий учень. Бог є всезнаючий, не потребує мого оповідання, він сам знає, чого мені потрібно. Бог є добрий, чи не дасть того, чого я потребую? Вкінці — Бог є незмінний і вічний, тож моїми молитвами не можу вплинути на Його відвічні постанови.

Так пояснював собі молодий філософ і кінець-кінцем перестав цілковито молитися. Звернім увагу на мудреця-учителя, що він робить, побачивши таку зміну свого учня.

Зажурився немало. Задуманий та сумний сідає на лавку в тіні дерева так, щоб не бачив його учень. Якраз учень зауважив його поважний вигляд і запитав: „Чого ти, учителю, такий сумний?” „Знаєш чому? Бо маю приятеля, який дотепер старанно управляв своєю ріллю. Добре йому поводитися, але від якогось часу кинув плуг, косу і сказав: „Не буду працювати більше, бо і без праці буду жити”. — Може збожеволів? — питає цей учень”. Де там, ні. Уходить за дуже розумного чоловіка, але твердить, що Бог є Всемогучий і буде йому давати їсти і без праці і, якщо добрий, нічого не відмовить йому”.

„Але ж, учителю, це спокушення Бога!” — крикнув обурений юнак. „Слушно зауважив ти,

мій сину! Чи не спокушаєш Бога і ти, мій сину? Чи молитва є неменше вартісною від праці? Той з лінивства не працює, бо надіється, що Бог йому дасть все готове, а ти з зарозумілості своєї не хочеш піднести очей своїх до неба, думаючи, що вже більше нічого не потребуєш”.

Може це оповідання не стосується багатьох із нас? Може ми й чесні, і працюємо, але не молимося, бо маємо різні викрутки? Різні є вимови, може я скажу про деякі? Може в цих вимовах знайдемо ми і себе самих і поправимося з своїх дотеперішніх блудів. Ті, що не мають часу. Чи ти молишся? Ні. Чому? Не маю часу. Скільки разів чуємо такі відповіді. Чи то є можливе? Серед нинішнього гамірного життя, може трапитися, що не легко знайти час на молитву, спокійну молитву. Коли, властиво, маю молитися? Так не один старається себе оправдати. Рано — ні. Ледви позбирає свої кости, а тут вже час іти до роботи. Перед їдженням неможливо. По їдженні треба трохи відпочити, увечорі треба трохи вийти між люди. Сумна дійсність, але треба її обов'язково змінити. Коли точно будемо виконувати денні заняття і в поділ праці денного заняття поставимо молитву, то напевно при звичаємо себе до молитви.

Чи має слухність той, що говорить: не маю часу? Ні, дорогий читачу! Коли хтось скаже, що „не хочу” молитися, то тоді повірю, коли хтось скаже, що йому не подобається молитва, то погоджуюся з тим, коли хтось скаже: „я не розположений” до молитви, також признаю слухність, але за те ніколи не повірю, що не маєш часу. Чи може бути на світі важніша робота, для якої б ми мусіли відложити нашу розмову з Богом?

Не вірю, щоб ти був так запрацьований, як Карло V, король еспанський і цісар римський. Коли то правда, що говорить історія, що в його державі не заходило сонце ніколи, то можемо собі уявити, як зайнятий він мусів бути в правлінню такою державою.

Раз, коли король молився ранком-вранці, прийшли французькі послы в дуже важливій якійсь справі і просили, щоб король уділив їм авдієнції. Король заявив: „Сам я є на авдієнції, нехай панове зачекають”. Послы чекали, але коли видалося їм те чекання задовге, вони знову післали до короля. Король не був ще готовий, ще не помолвився, тому так переказав: „Панове щиро працюють для свого короля, але я також не з меншою вірністю та ревністю служу своєму Богові, нехай чекають”. Чи не багато із нас мусить засоромитися перед глибокою побожністю того короля? Хто „не має часу”, то нехай уважає, щоб не сталося з ним як із одним господарем. Також не мав часу молитися. Коли в неділю дзвони скликали людей до церкви на Службу Божу, надармо будила його жінка: „Вставай, лінюху, бо вже дзвони кличуть тебе до церкви”. „Е, дай мені спокій, іди сама до церкви та молися й за мене”, а сам обернувся й хропів дальше. Бідна жінка робила, що могла, то робила, щоб чоловіка навчити ходити до церкви, але то був даремний її труд. Проте, раз сталося щось прямо неймовірне: чоловік сам без жадної авантюри прийшов до церкви і відтоді не опускав вже ні разу. Жінці заходило в голову, що могло статися її хлопові. По довгих просьбах він її оповів: „Сниться мені, що ми вмерли обое. Стукаємо до небесної брами. Прийшов св. Петро, на тебе поглянув дуже мило і усміхнувся навіть і сказав:

„Можеш увійти, добра дитино, і також увійди за свого чоловіка”. Перед тим не мав часу на молитву цей господар, а по страшнім сні знаходив час і на Службу Божу. О, якби всі зазнали такого страху, то, напевно, всі знайшли б час і на молитву.

Інші знову не моляться, бо кажуть: „Я не є жебраком. Як був я малий, вчила мене моя мати молитви і я за нею повторяв, але, як став розумніший, засоромився і перестав молитися. Я не є жебраком. Кожна молитва це „жебранаина”, все лише проси і проси”.

Слухай, дорогий читачу! Може почасти ти маєш слухність, але не слухно обурюєшся, що люди в клопотах моляться. Тож нічого дивного. Як якийсь нещастя спаде на вас, то навіть вказано — молитися, бо цим даємо доказ нашого підданства. Адже, сам Спаситель наш, навчив нас молитися. Але просьби людські „хліб наш...” поставив аж на четвертому місці, щоб нам показати, що насамперед маємо славити Боже ім'я. Коли не хочеш бути „жебраком”, то бодай дякуй Богові. Чи не маєш за що дякувати? Кажеш, що ні? Чи за все вже відпокутував ти тут на землі? Не спокушуй Бога. Всього потребуєш — і грошей, різні клопоти тебе не опускають. Правда, маєш здорові ноги, руки, очі. Можеш працювати. Поглянь, як багато є людей калік, сліпих, глухих і невилічимо хворих. Ти ще маєш і душу. Дякуй Богові, що належиш до правдивої Церкви, дякуй за Святі Тайни. Скільки людей вмирає в страшних муках душевних у Сибірі, в тюрмах, на війні наші бідні упівці, чи в Корей без Св. Тайни, бо нема кому принести. Не будь „жебраком”, але молися.

Є ще інші люди, які говорять: „Не потребую

молися, обійдуся без молитви". Може не визнаєш жадної релігії? Ні, але вірю на свій спосіб. Кажеш, що обійдешся без Бога? Без побожності? Що добре тобі із тим? То ти не віриш? В 20-тім сторіччі вірити, в часах, коли наука природи, фізика, хемія, біологія все нам відкрили? Не можу вірити. Отже, в ніщо не віриш? Не вірю. Слухайно, а чого віриш в 13-тку, а історія з тим чорним котом, а з коминарем, а з гудзиком? Е, то що іншого. Не знаєш, що там може критися? Я, наприклад, вже не раз попівся на тій фатальній 13-тці. От, дорогий читачу, не дивуйся цій розмові із цим „інтелігентом”, який не молиться, бо в „ніщо не вірить”.

А як виглядає невіруюча жінка? Прошу пані, то є прикре, що пані в ніщо не вірять..., чи на правду пані не вірять в те, чого вчить наша свята віра? Ні. Зрештою, признаюся, що не потребую всього того, що вчить Церква. Не потребую молитви, не потребую сповіді. Отже, пані в ніщо не вірять? Ні. А все ж пані була вчора в ворожки. Е, то щось інше. „Лінії на долоні є правдиві. Те саме мені скалала ворожка, що там того тижня говорила мені циганка. Скажу панові в секреті, якби ще дістати звідки-небудь кавалок шнура, на яким хтось повісився, то тоді буду чутися спокійно”. „Доперва тоді я не буду спати, я вмер би з страху”, а пані кажуть, що були б спокійні. Буде пані напевно спокійна? А чому пані вчора так кричала на свою дочку?”

„Прошу собі уявити, що та смарката вистроїла: Виходить в дому без ланцюжка, забуває, що по дорозі може їй статися якесь нещастя, чи авто може переїхати, чи ногу зломити”. Пані згадала

про якийсь ланцюжок: чи то Матері Божої медалік? Щось такого! Не буду все ж робити з своєї дочки, якусь дивачку, біготку. А чому той ланцюжок є так важний? „Треба вам знати, що на тім ланцюжку висить мала золота підкова, в яку я сильно вірю, що приносить щастя”.

„А чи то правда, що пані не пускають своєї служниці до Церкви?” „Так. Післала б я її, але вона не має часу. Дуже працює, а в додатку є така розтріпана, що нещасна година із нею. Наприклад, вчора ішла до міста і щось забула, а потім вернулася. Річ ясна, що за це я її сварила. Як Ірка може щось такого робити — вертатися”. Що пані говорять? „Це ж дві години страчені”. Але навіть, щоб і чотири. Ліпше „бути обережним, як наражуватися на небезпеку”. Пані не вірять, але я вам кажу, що в тім „вертаюся” є щось страшне”. Що пані кажуть?

Отак говорить „модна” пані, яка „в ніщо не вірить”, яка не потребує молитися. Міг би навести багато таких випадків, де ніби не віряться в те, що треба, а за те віряться в багато забобонних речей, часом глупих і смішних.

Перед другою світовою війною лондонська поліція викрила „товариство культу сатани”. Виявилося, що товариство не мало поважного капіталу грошей, а члени його рекрутувалися із кращих родин. Ці інтелігенти сходилися в красних кльобах, вставлялися в 9 рядів, один із них відмовляв голосно молитву на честь сатани, інші попадали в екстазу.

Не лише ці „панове” із цього товариства, але й інші, як викликувачі духів, картоворожбити, різні магіки та різного роду ворожбити заколчують

спокій в Англії. Трудно повірити, щоб інтелігентні люди так себе понижували в очах людей деколи і неграмотних. Дуже добре відповів раз один господадар такий циганці, що намагалась йому ворожити. — А що ти мені виворожиш? — спитав він циганку. „Все, що хочете”. „Я маю все — і коні і корови, і все, чого мені потрібно. Ти знову прошиш молока для своїх дітей. Знаєш ти що? Поворожи ти собі вперед та виворожи корову, щоб ти не жебрала більше молока”. Засоромлена, а при тому злісна, відійшла циганка від цього господаря і не мала відваги більше показуватися до тієї місцевости. На службу Божу дати якусь жертву, наприклад, 5 долярів, це багато, але ворожці нераз і вдвоє чи втрое — небагато, і ніхто не нарікає.

Правдою є, що де вигасає, чи завмирає віра свята, там на її місце мусить щось інше прийти, а то є, власне, обридливе і нерозумне та грішне ворожбитство. Ми, люди 20 сторіччя, повинні всі соромитися, що наші міста мають різних ворожбитів та ворожок і що багато людей даються обдурювати та понижувати себе в очах тих, деколи навіть неграмотних людей. А як солоно платять тим „всезнайкам”.

Ще раз тверджу, що де вигасає віра, хто покидає віру в правдивого Бога, той шукає шарлатанів та ворожок. Нічого потім дивного, що сміються, ті ворожбити, коли побачать, що порядний та розумний чоловік молиться, як вибирається в дорогу, хоч самі не всядуть до авта, в якому у віконці не баламкається якась „мавпа чи хвіст якоїсь вивірки”. Так в дійсності виглядають ті, що в ніщо не вірять і не моляться, бо їм заступає молитву „їхне всезнайство”.

Є ще одна категорія людей, що моляться, але рівночасно, або думають про інші справи, або мають на оці якийсь інтерес і через це молитва їх є такою, як одного господаря.

У давнину, коли не було ще ані залізниць, ані авт, люди їздили возами, або верхом на конях.

Оповідують, що один священик їхав, як місіонар, на коні. Раз трапилося йому розмовляти з якимсь господарем, що орав свою ниву лише одним конем і то досить худим. Кінь, яким їхав священик, був досить гарний, товстий. Господареві кінь дуже сподобався. Зауважив це священик і сказав: „Хотів би ти мати такого коня, правда?” На це господар відповів: „Та де мені такого гарного коня!” „Чому ні?” „Та ж він дорогий. Я не маю стільки грошей. Знаєш що, ти можеш його мати, але я мушу тебе щось спитати”. „Добре. Прошу питати”. „Ти вмієш „Отче наш?” — Вмію, — дуже скоро відповів господар і очі його заблищали, як у kota, що побачив м'ясо. „Як знаєш „Отче наш” і скажеш мені добре, кінь є твій”. Радості не було кінця. Подумав собі господар: „Отче наш” я говорю вже кількадесять літ і не хотілося йому вірити, що священик говорить неправду. Стоїть гарний коник перед господарем і священик просить його, щоб говорив „Отче наш”. Господар зачинає із запертим віддихом, але все дивиться на коня. Красно говорить господар молитву і от-от кінь його. Коли вимовляв слова „і не введи нас”... вихоплюються слова: „Прошу отця духовного, а чи дасте й кульбаку?”... і докінчив „Отче наш”, але не сказав добре. Зірвав на рівні ноги і до коня, але коня не дістав, бо не сказав добре „Отче наш”.

Чи не так і ми деколи молимося? Бувало на се-

лі бідна мати, коли молилася, то все при тому поладжувала різні справи. І кури нагодувала, коро-ву видоїла, дітей розчесала, а деколи й дитину вибила і на кури кричала, коли вони порпалися на городі, де посіяно коноплі, і ходячи, і лежачи, в різних заняттях не раз ми полагоджуємо наші молитви. Молімося, бо наш Божественний Спаситель нас навчив і обіцяє нам: „Просіть і дасться вам, де будете зібрані на молитві двоє, або трое — в ім'я мое одержите те, що просите”. Моліться і не переставайте. Дуже гарно представлена справедливість цих слів на прикладі з старого завіту.

Повідається в біблії, що коли Амаликити напали на нарід жидівський, Йозуе був проводирем жидівського війська. Мойсей був тоді на недалекому горбку і молився. Руки Мойсея були піднесені вгору. Мойсей благав помочі для Йозуе. Коли руки впадали, вороги перемагали, а коли руки Мойсея підносилися, Йозуе перемагав Амаликитів. От, дорогі родичі і ти, дорогий читачу, бери приклад цей собі до серця, та щиросердечно підноси руки до Всемогучого Бога, благаючи помочі для наших упівців та жовнірів, що борються з завзятим ворогом-комуністом за справу Божу та народню. Молися все. Не лише тепер, коли потребуєш помочі, але ціле своє життя скріплюй, корми молитвою, і не заведешся в своїх сподіваннях.

Щоб діти молилися, мусять батьки їх навчити молитви. Погляньмо, як мати-пташка вчить своїх дітей літати, шукати корму, співати, а чи ж мати, як розумне сотворіння, має бути засоромлена перед мамою-пташкою? Замало дати дітям їсти, хату, силу фізичну, але найважливіше — дати силу духа, красу душі, яку здобуваємо передусім молитвою.

Послухай цього прикладу. Один батько примушував свого сина йти до Церкви, а цей відповів: „А чому ви не йдете, тату?” Тато скапітулював, бо сам не ходив і не мав ніякого аргументу. Іншим разом батько взявся за інший спосіб, хотів, щоб син молився. Син відпекувався, а вкінці батько почав карати сина. Син з страхом перед злісним батьком приобіцяв піти до церкви і молитися, але як відійшов кілька кроків від батька сказав так: „Я піду вже до церкви, бо б'єте мене, але скарай мене, Боже, як отворю губу до молитви. Не молитесь ви, тату, не буду й я!” От приклад. Молитва є чи не найважливіша для дітей, бо вони вчаться через молитву приставати з Богом.

„Наш нарід в кайданах, край у руїні, навіть молитися ворог не дає”. Так, здається, ніколи наш нарід не переживав такого лихоліття, здається ніколи не виросло так багато могил на нашій бідній Україні, як сьогодні. Нарід чекає на нашу молитву. Молитва — це та сила, що розкує кайдани. Дуже гарний і заохочуючий приклад для нас є в св. Письмі. (Діян. Апост. в 12-тому розділі). Під той час підніс цар Ірод руки, щоб мучити деяких із Церкви. Вбив же Якова, брата Йонанового, мечем, а бачучи, що це подобається жидам, постановив схопити і Петра. І схопив його, посадив в темницю. Передав чотирьом четверицям воїнів стерегти його, бо плянував після Пасхи (бо був це час опрісноків) вивести його перед народ. Стережено Петра в темниці. Церква без перестанку молиться Богу за нього. Коли Ірод мав його (Петра) вивести, Петро спав тієї ночі між двома воїнами і був закований в кайдани і то подвійні, а перед дверима темниці була сторожа також. Пе-

ред ним являється ангел, кайдани спадають, і Петро стає вільним... (1-7).

Дорогі мої браття і сестри! Чи не примушує нас цей приклад до ревнішої молитви за наших єпископів, за священників, за нашу славу невмирущу УПА молитися? І вони, сьогодні заковані в тяжкі кайдани, очікують нашої помочі, молитви. Молімся, бо багато може зробити молитва перед Богом.

Хтось скаже: „Я не є вчений, не вмю молитися”. То таким я подам раду: Матінка Божа Фатимська просила трое діточок, яким з'явилася, молилася. Вона явилася з вервицею в руках. Ото молитва, а яка сильна, бо звичайно вервицю відмовляють спільно, а Христос запевняє, що там, де є двоє, або трое зібраних на молитві в ім'я Його, Він вислухає. Моліться батьки із вашими діточками, учіть їх цього здорового патріотизму, знайдіть все 10 хвилин в дні і змовте т. зв. фамілійну вервицю в наміренні свого Народу, щоб спали з нього ті кайдани, якими скував Його лютий ворог.

А коли й вервиці не вмєш говорити, то молися так, як цей жовнір: Рано встаючи, клякав коло свого ліжка. Він був сирота, ніхто не навчив його молитися. Пішов до війська. Деякі його товариші молилися то з книжечки, то вервицю, а він не вмє ні цього, ні того. Отже, він так молиться: „Боже Отче, клячить твій негідний слуга, вислухай його й помилуй. А Ти, Мати Божа, будь моєю матір'ю, бо я сирота”. Так само молився цей жовнір увечері. Вклякав коло ліжка і знову молився: „Боже, дякую Тобі за цей день, що я прожив і за Твою поміч. Хорони мене від злого цієї ночі. Мати Моя і Божа, Тобі віддаю себе цілого”.

І каже оповідання, що він мав найбільшу пошану між товаришами і був взірцевим жовніром. Пам'ятаймо, що Бог не дивиться на слова вибрані, може вчені, але дивиться на наше серце, з якого то наші молитви плывуть. Цей приклад захопить тих бідних, що почувуються нещасливими із тієї причини, що не знають, як взагалі молитися.

Був у цирку один кльовн (комік), що розвеселявав тих, що приходили дивитися на цирк. Усі цього коміка любили. Одного дня цей комік не злюбив свій фах, зайняття. Постановив піти до монастиря, так і зробив. Був фіртіяном, двірником монастиря. Виконував всі обов'язки братчика. Всі були з нього задоволені. Всі священники і брати монастиря молилися то по латині, то з книжок, а він не вмів, і з тієї причини він чувся досить пригноблений.

Він хотів щиро молитися, але не знав як. Ото одного вечора, коли вже всі спали, він перебрався у своє циркове вбарання і пішов перед статую Матері Божої і тут почав танцювати так, як колись робив в цирку. Запримітили це товариші і сказали ректорові монастиря. Одного вечора всі на ногах. Стежать, бо боялися, що цей новоприбувший брат збожеволів. І що бачать: Приходить наш братчик перед статую Матінки Божої, перебирається в своє циркове вбарання і починає так робити, як колись в цирку. Всі перестрашені, а ректор був вже й злий на нього і вже хотів зловити і викинути з церкви, але в той момент з статуї рука Матінки Божої втерла піт цьому колишньому кльовнові. Всі остовпіли. Тоді ректор побачив, що молитву кожду Бог приймає, коли вона

походить зі щирого серця. Отже, це нехай для нас, що не знаємо, як молитися буде заохотою, що Бог приймає ту молитву, яка пливе із глибини серця. Молімся всі один за одного, бо така воля Божа.

Це є один середник, яким батьки можуть виховати своїх дітей добре, по-Божому навчаючи їх рівночасно любити і все, що рідне, бо молитися можемо на різні інтенції: за кусень хліба, за державу, за нарід та за Церкву.

ПОСЛУХ

Другий також могучий середник у вихованні — це є послух. „Ви, діти, будьте слухняні своїм батькам, бо так годиться” (Ефез. 6,1). Таке є напiмнення св. Павла. І зараз таки говорить і до батьків: „Ви, батьки, не дражніть, не денервуйте, не спричиняйте гніву, лише виховуйте їх в дисципліні і науці Божій” (Ефез. 6,4). Що значить виховувати дітей в дисципліні?

Значить, призвичаювати дітей до послуху, до скромности, лагідности та до відмовлювання собі не одних речей. Колись в родині, якщо батьки мали багато дітей, то не траплялося, щоб діти не виконували радо наказів батьків. З часом, коли батьки мали одне чи двоє дітей, ця засаднича прикмета виховання — безумовна дисципліна, — дещо послабла, бо батьки догоджають всіляким забаганкам, капризам свого розпеченого одинака, чи одиначки так, що малий „тиранчик” наказує своїм батькам, а вони бідні наскакують коло нього, як коло ляльки. Не батьки наказують, а дитина слухає, тільки дитина наказує, а батьки слухають.

Деколи можна почути, що батьки є безпорадні. „Що маємо робити, коли дитина кричить, тупоче ногами, кидається на землю?” і т. д. У цьому, або подібному випадку не повинні ви дати своїй дитині все те, що вона хоче, бо вона повинна знати, що не все можна мати. Деколи мусимо собі дещо

відмовити. „Мені дуже жаль відмовити, бо воно бідне, так гірко плаче, що годі дивитися”. На це, відповідь така: А якби дитина домагалася дати їй місяць або зорю з неба, то що ти, мамо, тоді зробиш? Коли ти мамо не думаєш про майбутнє своєї дитини, то тоді певно, що тяжко є тобі це чи інше відмовити, але не забудь про те, що Ірод також не міг відмовити Іродіяді їй просьби і мусив стягти голову св. Йоана Хрестителя. Пам’ятай до рога мати, що святе Письмо говорить: „Не пести дитини, бо вона принесе тобі журу-клопіт. Не позволяй їй на все так довго, як довго вона є малою, а його норови, хиби не зноси” (Іс. Сир. 30, 9, 11). Коли дитина зачинає бути впертою і не слухає родичів, їх розумних напімнень, то знай, що говорить приповідка: „Кораблі і діти провадиться з-заду”.

А інша наша приповідка каже: „Люби дитину, як душу, а тряси, як грушу”. Не раз один патик, ужитий в слухний час, більше може вартувати і заважити в майбутності дитини, як проповідь. Ліпше є, щоб дитина плакала від батьків в молодечому віці, ніж, щоб вони плакали від неї на свої старі літа. Під цим оглядом св. Письмо не є так сентиментальним для дітей, як батьки та деякі поблажливі новітні педагоги, які не позволяють покарати слушно дитину. Св. Письмо добре знає, що глупота глибоко вкорінюється в серце хлопця (Прип. 22,15), тому воно дає дуже добру раду: „Хто свого сина на правду любить, уживає частіше прута, різки” (Іс. Сир. 30,1). „Як незазублений, неуговканий кінь біжить куди попало всюди, так і розпещений син нагло втікає” (Прип. 13,24). „Карай свого сина, як довго надія триває” (Прип. 19, 18). „Не будь скупкою, не щади карати сина, бо ка-

раючи його патином, рятуєш його від темряви” (Прип. 23, 13, 14). „Бук і напiмнення, чи навіть нагана дають мудрiсть, бо хлопець без дисциплiни приносить сором своїй матерi” (Прип. 29,15). Батьки не повинні щадити патики, не потребують бо-ятися, що через це потерпить любов.

Розумiється, що батьки, як карають, то мусять карати з розвагою, любов’ю, не в гнiві, або в неслухний час, чи спосiб, чи роздратованi, перебираючи мiрку в караннi. Невiльно також нiколи грозити карою, якої ми, або не виконаємо, або не можемо, чи не хочемо виконати.

Як сказав я попередньо, не смiють батьки за рiзнi обiцянки змушувати дiтей до послуху. Не вiльно вимагати вiд дiтей забагато, лагiдно, не шорстоко, дати дитинi час i на забаву, на вiдпочинок, бо тiльки в сiявi сонця й любови може щось удалися. Розумнi батьки не будуть також й перетягати струни, не будуть надуживати свого авторитету, лишать i дитинi якусь порцiю самостiйности. Не будуть здушувати в дитинi якiсь прикмети i їх загостро трактувати, бо потiм дитина не говорить про батькiв, як своїх найдорожчих, тiльки, як про деспотiв. Такими i подiбними методами осягається якраз протилежне. Добре є також деколи похвалити дитину i висказати їй признання за якусь справу (до певної мiри). Тодi також можна багато осягнути. Отже, батьки повиннi виховувати своїх дiтей у **послуху**. Послух — це найтруднiша чеснота, бо всi люди вже з природи мають нахил до розказування й неохоту до послуху. Послух — це жертва власної волi, а передусiм, коли нам хтось накаже те, що противиться нашiй волi, чи нашiй користi. Св. Боневен-

тура каже, що послух — це від мучеництва, ба навіть вершок мучеництва. Гріх первородний спричинив те, що ми мусимо слухати себе. Послук є ліпший, як жертва, бо при жертві вбивається чуже тіло, а при послузі свою власну волю. До послуку ми є всі зобов'язані. Сам Христос дає нам найкращий приклад послуку (Лука 2, 51), бо був підданий Марії і Йосифові. Через те, що Ісус був підданим Йосифові, отже вищий нижчому, хотів Христос нам показати, що підвладний може бути ліпшим від настоятеля. Про жадного іншого не можемо сказати те, як про Христа (Филип 2,8). „Христос був послушний Отцю Небесному аж до смерти хрестної, Отче не моя, а Твоя воля нехай станеться”. Слукняними, отже, мають бути діти своїм батькам, супруги до себе, підлеглі своїм настоятелям, слуги своїм господарям, а всі своїм духовним і світським настоятелям. 4-та заповідь стосується до дітей і батьків. Як діти мають слухати своїх батьків, бо, коли не слухають, то є винні смерті (Рим. I. 30,32), так і батьки мають обов'язок не дратувати, не бути спричинниками гніву дітей. Послук для духовних наказує Христос словами: „Коли б хто Церкви не послухав, нехай тоді буде яко поганин і митар” (Мат. 18,17). Світським настоятелям належиться також послук, бо їх власть походить від Бога. Св. Павло каже: „Нема влади, лише від Бога, а котрі є, від Бога є поставлені. Тому, коли хто противиться власті, противиться поставленні Божому” (Рим. 13, 1, 2). А що сказав Христос до Пилата: „Не мав би ти ніякої влади, якби тобі згори не дано” (Йоан 19, 11).

У деяких справах ми можемо батьків не послухати. Приміром, коли батьки хочуть змусити дітей

до вибору звання, до якого вони не мають покликання, бо покликання дає Бог. „Більше треба слухати Бога, як людей”. (Діян. Ап. 5,29). Св. Варвару, покровительку конаючих, мучив власний батько за те, що вона не хотіла виректися християнства, а коли вона таки стояла твердо при Бозі, казав стягти їй голову. Ліпше не послухати настоятелів, чи родичів, як Бога.

Через послух сповняємо найпевніше волю Божу і доходимо швидко й найпевніше до найвищої досконалости. „Коли діти слухають батьків, піддані настоятелів, то слухаємо тоді радше Бога, як людей”. (Ефер. 6,7). Служняний не буде складати рахунку з своїх діл, бо рахунок муситиме зложити настоятель. Послух є, найкращим сторожем перед всіма проступками, а передусім проти гордості. Св. Августин називає послух найбільшою чеснотою, матір'ю і початком всіх чеснот. Він є ключем, що отворяє небо, а замикає пекло, бо „хто ж отворив нам пекло, як непослух”, — каже св. Бернардин. Ми повинні слухати радо, не розбирати, а чому це так, бо пам'ятаймо, що Ева, як почала мудрувати над наказом Божим, упала в гріх. Так само і настоятелі, чи родичі, коли видають якісь прикази, повинні їх подавати в спосіб зичливий, ввічливий та лагідний, а не шорсткий. Не надумуйся, коли маємо слухати, бо розум тут ніпричім. Дуже гарно порівнює цю обставину св. Йоан Золоуст. Він каже: „Коням, що працюють в кіраті, зав'язують очі, бо сила зору, хоч найчільніша між змислами, при тій праці непотрібна”. Так само й розум, перша сила нашої душі, може бути перешкодою у виконуванні послуху. Людина тоді хитається, як зачинає філософувати і, звичай-

но, падає. Навчимося послуху від війська, від бжліки, від планет, які слухають все свого Створителя.

Полюбім послух, бо через непослух перші люди стратили любов Божу та всю красу, через непослух Фараон зазнав багато нещастя, через непослух пекло наповнюється, а небо стає порожнім. Послух — це фундамент, на якому повинні ми будувати життя родинне, життя суспільне і до послуху повинні батьки наклонювати своїх дітей уже з дитинства, як каже наша приповідка: „Нагинай лозу поки молода”.

Другою чеснотою, не менше важливою від послуху, є пошанування авторитету. Немає суспільного життя там, де немає авторитету. Батьки повинні дитину любити, але не сміють через любов нерозуміти, підкопувати пошанування авторитету. Так родина, як і суспільство, потребують цієї дуже потрібної чесноти. Це є власне культура, так розвивається цивілізація, коли ми перебираємо деякі справи, чи діла від наших предків, чи наших старших, розумних і досвідчених людей і будуємо на їхніх засадах, чи розвиваємо і продовжуємо те, що вони розпочали. Коли, отже, родинне оточення, коли батьки виховують дітей, вщиплюючи в них пошанування авторитету, то вони рівночасно нащиплюють ту шляхетність, яка причиниться пізніше для загального добра, загальної культури.

Покоління, генерація, що не має пошанування авторитету і культурних вартостей, цінностей минушини — не має також пошанування ані Бога, ані інших властей. Така категорія людей скоро зриває з Богом і схиляється дуже легко до комунізму. Коли батьки хочуть, щоб їхні діти навчилися цього пошанування авторитету, щоб засвоїли собі

таку конечну чесноту, не сміють в привності своїх дітей ніколи критикувати чи висміювати, чи навіть закидати зверхникам їх дітей, хоч би навіть слухні хиби, про які діти не знають. Наприклад: не сміє батько чи мати, в привності дитини говорити про її учителя з погордою, легковаженням, як також, коли батьки хочуть мати дітей віруючих, релігійних, то не сміють говорити про від'ємні сторони своїх священників, бо діти — це невинні особи, які вірять насліпо своєю дитячою простодушністю. Уже погани звертали на ці речі увагу. Коли Аристотель був учителем Олександра Великого, то батько Олександра — Филип Македонський — заборонив синові сидіти під час лекції. А цісар Теодозій Великий застав раз своїх синів Аркадія і Гонорія, що вони сиділи під час науки, а їх учитель Арсеній стояв, то тоді цісар наказав своїм синам все стояти, а вчитель мав сидіти.

Пошана і послух зв'язані з собою дуже щільно. І це, і те маємо виконувати все для батьків, бо ж вони є заступниками Бога. Ціле життя ми зобов'язані любити і шанувати батьків. Слухати маємо тоді, коли наказ є добрий.

Пошана авторитету батьків повинна виявлятися першою мірою в серцю, бо зверхня лише пошана, якої не відчувається в серці, це облуда. Христос пошанував свою матір на весіллі в Кані, бо хоч сказав, що не прийшла ще Його година, щоб робити чуда, одначе послухав, щоб не соромити її перед людьми.

Також гарний приклад пошани своєї матері знаходимо в такому прикладі: Жовнір в час війни провинюється проти послуху своєму капітанові, і

за цей непослух військовий суд засуджує його на смерть. Перед смертю дозволяють тому жовнірові сказати останні слова. Капітан любив цього жовніра, бо він був навіть дуже взірцевим. „Що сталося з тобою, чому ти мене не послухав, та проти наказу скочив до води?” Тоді жовнір так сказав: „Я, ідучи на війну, лишив свою маму здоровою. Вона, виражаючи мене на війну, дала мені образець Матері Божої і свою фотографію. Коли ми плили на кораблі по морю, блюза, в якій були ті образці, впала до води. Місяць тому я дістав листа, що мама померла. Я був свідомий, що як я не скочу до води, я вже не буду бачити ніколи своєї мами, яку я теж любив. Це було причиною, чому я скочив до води проти послуху свого капітана. А тепер я питаю вас, чи мали ви маму, чи любите її, чи інакше поступили б?” Сльози поплили із очей суддів та капітана. Наступає хвилина мовчанки. Мовчанку перериває голос судді, який сказав: „Син, що так любить свою матір, буде любити і обороняти свою батьківщину”. Тоді звільнили від кари смерті, а капітан приступив до жовніра і поградулював йому за його таку велику любов і пошану до своєї матері.

В історії поганських часів знаходимо також красний приклад пошанування матері. Римляни вигнали із Риму Коріоляна. Злосний Коріолян перейшов до ворожого табору Вольсків і в гніві напав на Рим і обляг його. Перестрашені римляни почали робити заходи, щоб переблагати Коріоляна. Посилають до нього сенаторів, але він і слухати про це не хоче. Пізніше ідуть до нього поганські жреці-священники і обіцяють йому багато золота та великі гонори, але Коріолян і цим разом і чути не хоче. Перестрашені римляни висилають

кінець-кінцем найстарших жінок на чолі із Ветурією, матір'ю Кориоляна. Коли мати впала до ніг синові і просила помилувати Рим і народ, тоді Кориолян підніс маму, поцілував її руки і сказав: „Мамо, для тебе я все зроблю. Знай, що ти врятувала Рим, але стратила сина”, бо Вольски убили Кориоляна.

Св. Письмо також оповідає нам про пошанування батька. Коли Йосиф єгипетський був великим достойником на дворі Фараона і хоч батько його був звичайним пастухом, Йосиф запровадив його аж до Фараона і представив йому свого старенького бідного батька. (Битія 47,7).

Також про Соломона говорить св. Письмо, що він шанував свою матір, коли вона приходила до нього, він вставав із трону, віддавав їй поклін і ставив їй крісло по своїй правиці. (III. Цар. II. 19).

Не можу поминути й прикладу про Папу Венедикта XI. Раз прийшла відвідати його мати. Вона була бідна прачка, але кардинали прибрали її в багате одіння і так привели до папи. Папа вдав, що не знає тої дами. Мусила вернутися і перебралася в бідне одіння й тоді папа сердечно привітався з своєю матрі'ю.

З цих прикладів бачимо, що все діти виявляли пошанування авторитету своїм батькам. Хоч би навіть батьки наші провадили життя негідне, то все ж таки вони є заступниками Бога. Ми не відважилися б зневажити образ Божого Сина, хоч би мальовило було погане. Так само не сміємо відважитися зневажити своїх батьків. Маємо закривати блуди наших родичів одінням любови. Маємо поступати так, як Сем і Яфет, коли побачили батька обнаженого якого висміяв Хам. (Сир. 3,9).

З часу, коли Хам насміхався з батька, коли Авессалом підніс руку на свого батька, багато дітей поступає так само. Здається ніколи не було чути стільки скарг, нарікань на дітей, як це діється сьогодні. Приходить мати із заплаканими очима, бо її доросла доня перестала слухати, приходять батьки в розпуці, бо його син бунтується, підносить на нього руку. Батьки нарікають на школи, в яких не вчать про Бога. Всі нарікають на всіх і на вся, але не хочуть заглянути правді в очі. Чи знаєте, що є причиною всього того?

Те, що багато із батьків та настоятелів, хлібодавців та інших „власть імущих” забули про велику гідність, яку їм дав Бог. Батьки, як сказав я раніше, є заступниками Бога у вихованні дітей. Чи знаєте чому так багато людей не додержують 4-ої заповіді Божої? Бо багато батьків не виконують решти заповідей. Божі заповіді є дуже з собою злучені, зв'язані. Не вільно одну заповідь виконувати, а другу легковажити. Багато батьків додержують так заповіді Божі, як деякі чинять із молитвою „ОТЧЕ НАШ”.

Перші прошення **ДА СВЯТИТЬСЯ ІМЯ ТВОЄ, ДА ПРИЙДЕТ ЦАРСТВО ТВОЄ, ДА БУДЕТ ВОЛЯ ТВОЯ.....** відмовляють дуже скоро, без застави майже, але на словах **ХЛІБ НАШ НАСУЩНИЙ І ОСТАВИ НАМ ДОЛГИ НАША...**, то тоді зачинають попадати в екстазу, приходять велика побожність, бо тут є особиста користь. Таке саме з додержуванням Божих заповідей: Багато зневажають Бога, присягають нераз фальшиво, самі кленуться і інших проклинають, до церкви йдуть лише, як женяться, чи як хтось з рідних помре. І це їх не болить, і цим не переймаються, і коли

їх домашні, так само роблять, не звертають навіть на це уваги, але, коли таких не слухають. чи то діти батьків, чи піддані своїх зверхників, то тоді світ валиться... „Чому мене не слухаєш сину, доню...“, що каже 4-та заповідь Божа... Так, або звичайно... але добрий тато й мамо... хочете збирати овочі, то посадіть раніше дерево, хочете мати гарне жниво, то прошу засіяти ниву дитячих душ добрим насінням... гарним прикладом.

Одна вдова, мати сина одинака 38-літнього, скаржилася раз своїй сусідці, яка була дуже релігійною. Вдова ця так говорила: „Знаєте, сусідко, мій син мене не шанує, а навіть і зневажає, насміхається з мене, марнує моє добро, не ходить до церкви, пиячить, приходиться додому все пізно вночі“. Сусідка мала також діти, але вони були дуже чемні й послушні. Багато не думаючи, ця сусідка спиталася: „чи ви пані молитесь, щоб ваш син був ліпший, а чи ви жертвували на його інтенцію бодай одну службу Богу, а чи ви самі сповідаєтеся і жертвуете св. Причастія в наміренні свого сина?“ Тоді та мати, вдова, по короткій надумі так сказала: „Здається, мій син тому не добрий, бо й я така сама. Я сповідалася і була в церкві тоді, коли брала шлюб, то ж і не дивниця, що мій син такий, бо хто ж його міг навчити“. Чи не так діється із багатьма батьками, а опісля нарікають? Не посіяли, а хочуть жати. Будьмо розумні і не дурім себе, мовляв, дитина ще дурна, нічого не знає. Око дитини є дуже спостерігаюче. Вона завважить все. Вона завважить і те, що батьки не ходять до церкви, що батьки уряджують різні прогульки, замість іти на службу Богу в неділі чи свята. Вона завважить, що батьки пересиджують в кавярнях, ресторанах в неділі і

свята та грають в карти... І не диво, що дитина від свого дитинства так поступає, бо wie die Alten singen, so zwitchern die Jungen. Такі батьки повинні соромитися домагатись від дітей пошани, бо як каже св. Бонавентура: „Батьку, мати, ви є земські батьки і, як ви домагаєтесь, щоб ваші діти шанували вас, земських батьків то ви мусите шанувати НЕБЕСНОГО БАТЬКА. Бог дав вам велику гідність, але ще більші обов'язки і відповідальність за ваших дітей перед Богом”.

Тому я хочу звернути особливу увагу на ці речі, в який спосіб Господь Бог дбає про владу батьків і як вони можуть знівечити свою владу.

В який спосіб Господь Бог дбає про владу батьків? 4-та заповідь Божа боронить передусім гідність і авторитет їх. Чи потрібне це?.. може хтось спитати. Адже між батьками й дітьми заходить вже із натури сердечний зв'язок. Годі собі уявити щось краще. Приглянься, з якою дбайливістю мати-пташка літає над гніздом своїх писклят. Глянь на той зворушливий образ, який не дається висказати словами, як дитина простягає рученята до матері. Глянь на батька, як він тяжко працює для дітей. Чи не вистачить того природнього зв'язку, чи потрібні ще якісь інші вузли, щоб дали більше зрозуміти нам той зв'язок? Щоб зрозуміти добре, треба застановитися над ідеєю влади.

У всіх товариствах, чи організаціях мусить панувати якийсь лад. У чім це полягає? В тім, що є хтось, що наказує і є хтось, що слухає. Той, хто наказує — є представником влади. Так в житті господарським — господарською владою, у житті товариським — товариською, в церкві — церков-

ною, в державі — державною владою. Хто панує, володіє. той має владу, а інший її не має, слухає. Коли між людьми нема респекту для тих двох слів „влада”, і „послух”, то напевно захищається фундамент суспільного життя. Отже, для людського життя кінцевою є влада, бо без неї не існує суспільство. Але ми знаємо, що всі, що мають владу, мають її від Бога. Без Бога нема влади. Кожний, кому ми хочемо наказувати, може нас спитати: яким правом ти мені наказуєш, чому я маю тебе слухати? Батько і мати є такими самими, як і дитина, на якій, отже, підставі хочуть наказувати? Священик, чи президент, чи єпископ, чи папа є такі самі люди як й ті, яким вони наказують... Отже яким правом, з якого титулу вони наказують? Хтось скаже — з титулу старшинства, бо мають більше досвіду, є мудріші. Ні, то помилкове, хибне думання. Може я молодший, менше вчений, але можу мати розум здоровий, бо розум на літа не міряється, ані на степені, бо є люди старші, а розуму не мають... Нехай буде, як хто хоче, але я є все людина, як і вони, і не мають права вимагати від мене послуху. Може ти є сильніший від мене, але це не дає ще тобі права наказувати мені. Нема ради. Ті, що так говорять, мають рацію, навіть і ті анархісти, які твердять, що кожний є людина однаково вільна і коли хтось хоче накинути комусь свою волю, є тиран, якого треба абсолютно згладити з світу і послідовно нехай згине всяка влада, уряд, панування. Так було б, як би не було Бога. „Не мав би ти жадної влади проти мене, коли б тобі згори не дано”.. (Йоан 19, II). Воля Божа і Боже Зарядження. Отже, не є то щось підрядним, коли слухаємо інших. Сміло тверджу, що людина, вико-

нуючи, сповняючи волю іншої, тільки тоді заховає свою людську гідність, коли виконує, слухає когось з огляду на зарядження, послух Божий. Може хтось бути послухним з страху, з якогось вирахування, з огляду на кар'єру, на зиск. Так, то буде також послух, але нещирий, фарисейський, який є проти людської гідности.

Тому зле роблять батьки, обіцяючи капризній дитині цукорки, ляльки, чи інші забавки... Про це сказав я раніше, що це є бізнес, торгівля. „Даш мені, тату, мамо, це і те, то буду слухати, буду чемним, а ні, то побачиш”... Треба заздалегідь освідомлювати дитину, що вона має бути слухняною з огляду на волю Богу. Тоді вона, ставши дозрілою, старшою, буде знати, що слухаючи президента, слухає Бога, що слухаючи зарядження священника чи Церкви взагалі — слухає вона Бога, що слухаючи вчителя в школі, слухає Бога. Так..., або від Бога походить кожна влада, отже і батьків, або взагалі не існує. О, якби батьки, ніколи не забували, що їх влада походить від Бога. О, коли б на правду на тій святій владі будовано змаг життя родинного. Упадає й хитається на всі сторони хворе людство. Думаєте, що може його урятувати? Маніфестації, віча, резолюції, поліпшення заробітків? Це є потрібне, але це не врятує. Може врятувати лише відродження, скріплення й будовання життя родинного на підвалинах Христових. Потребуємо батьків і матерів, але таких, яких бажає християнство. Мужчин є багато, але батьків мало, майже нема. Жінок є багато, але нема багато матерів. Дайте нам християнських батьків і матерів, і урятуємо світ, — так кличуть наші церковні достойники. Якими, отже, мають бути християнські батько і мати?

Св. Письмо говорить до дітей: „Діти, слухайте у всьому батьків, бо це подобається Богові”, але також і наповідає батьків: „Батьки, не дражніть дітей ваших, щоб вони не знеохочувалися”. Не лише діти, але й батьки мають добре зрозуміти 4-ту зап. Божу. Виховання дитини — то є і хрест, і загадка. Гідність батьків за поняттям християнства є зараз таки побіч гідности священника. Є то таке достоїнство, що Бог для них, батьків, установив св. Тайну Супружества. Нема особливішої св. Тайни для професорів, адвокатів та лікарів, але є для священників і батьків. Видно, що ці дві Тайни є дуже важливі в житті людей. Що значить бути батьком? Титул і гідність батька, здається, чи не є найвищі поміж всіх титулів та гідностей. Світ не знав ще царів, королів, князів, але уже знав батьків. Це також уже можемо завважити із самого декальогу, заповідей Божих. Тут маємо лише три імена. Ім'я Бога, батька і матері. Кожного батька, каже Бог, маємо слухати. За це Бог дає своє благословення: „Поважай батька твого й матір, щоб добре тобі було, і щоб був ти довголітєн на землі” (Ефес. 6, 23). З цього бачимо, що непослух, непошановання, потягає за собою також прокляття і кару Божу.

Коли ти, брате, став батьком, то Бог поклав на твою голову корону батьківської гідности. Бог Отець — перша Особа в Родині небесній, а ти — перша особа в родині земській. Направду велика гідність, о, коли б Бог дав, щоб ти ціле своє життя вмів допасуватися до тієї превеликої гідности. О, якби ти, батьку, не зробив у житті щось такого, що могло б сплямити маєстат гідности твоєї. Вважай, щоб ти не був батьком п'яницею, бо діти діти в батька п'яниці бувають каліками й душею й

тілом. Зле дерево не може родити добрих овочів. Шануй свою жінку, коли вона сподівається стати матір'ю, не обтяжуй її надмірною працею, нехай не двигаеться тягарів, не гризи її, бо через такі й подібні речі, можеш стати причиною нещастя і жінки, і дитини. Нічого не сплямить гідності батька: ані біднота, ані якась підрядна праця, ані становище непомітне, але за це плямить ту гідність батьків: гріх і різні проступки. Лише добрий жовнір тішиться пошаною і любов'ю у всіх, лише доброго священника поважають, так і лише доброго батька шанують і діти, і сусіди, і всі. Будь, отже, завжди добрим батьком, світи завжди добрим прикладом і побачиш, яку любов будуть тобі виявляти не лише твої рідні, але й всі. Тоді не будеш виховувати дітей з патином в руках і прокльonom на устах, ні, бо тоді твій погляд на них зробить більше, як ціла злива прокльонів, чи цілий ліс патиків. Трапляється часто, що невинна таки рідна дитина боронить батька, бо дитина молиться, а батько не дозволяє, або висміює молитву, або навіть і проклинає. Дитина йде до церкви, а батько до корчми. Дитина постить, бо її так учать в школі, а батько їсть м'ясо. Будь добрим батьком, люби своїх дітей і то всіх однаково, не роби різниці, бо знаєш, що сталося з єгипетським Йосифом: Його батько любив більше, як інших і ті покривджені, продали Йосифа купцям із Єгипту. А передусім, коли якась дитина є хоровита, май для неї добре серце. Не дозволяй на жадні вибрики, а тим більше на якісь недозволені, бо поблажливість не є овочем любови, лише слабости, або незарадности. Як сказав я на початку, не жалуй дитині патика, але тоді, коли вона заробила, а не коли ти в негуморі. Коли караєш, батьку, то карай, як бать-

ко розумний, добрий, а не як кат, тиран. Коли караш дитину в гніві, то пам'ятай, що можеш в надмірнім гніві покарати несправедливо і дитина пояснює таку кару не як заслужену для себе, але тато карав, бо був злісний. А часто в злості, коли батько карає дитину, може пошкодити на здоров'ю, або й перестрашити. Пам'ятай, що родина, — це початок школи для дитини і то твоєї, а ти в ній і для своєї дитини перший учителем. Родину можна порівняти із Церквою, коли в тій родині спочиває Боже благословення. А хто приносить найбільше жертви для тієї родини... Батько, той перший священник, родина — це той гарний город, це той красний сад, а тим першим городником — батько. І від садівника, і лише від нього, залежить, чи ті дерева криві, чи прості, чи добре удержувані, — то тоді можна сподіватися і овочів. Отже, ти батьку є тим першим учителем, священником, городником. Виконуй, отже, той красний, почесний уряд гідно. Виховай дітей на добрих християн, патріотів, громадян, щоб були славою для своєї Церкви, гордоцями свого народу та поміччю для тебе на старі літа. Дбай про це! Дитина твоя в руках твоїх, то ніби віск, і від тебе залежить, що ти зробиш з того воску, чи ангела, чи диявола, чи культурну людину, чи драпіжного вовка. Дитина твоя — це чиста, незаписана картка паперу і чекає, щоб на ній ти писав. Пиши речі добрі, Божі, святі, які дадуть моральні сили твоїй дитині в майбутньому і вироблять із неї правдиву Божу людину й милого людям і пожиточного члена суспільства, а не безхарактерного галапаса. Виховуй в її серці любов до Бога, щоб любила свою Церкву, свій нарід, щоб полюбила працю, обов'язок, щоб вміла слухати і наказувати

розумно, щоб вміла принести з себе жертву, коли цього буде потребувати Церква чи нарід. Випиши це все на тому чутливому, невинному, делікатному серці дитини, а передусім ті катехизмові правди, без яких життя людини подібне до корабля на розбурханому від вітру морі, що то ним хвилі кидають на всі боки, а вкінці потопає у виру.

Дитина — це делікатна рослина, якої городником є кожний батько. Щоб рослина чи дерево було благородним, то добрий городник націплює шляхотні паростки та пильно чуває, щоб буряни чи комашня не заглушили. Батьку, вціплюй в свою дитину ласку Божу й науку, щоб твоя дитина зросла в ласці Божій і в мудрості, знанню. Усувай із серця всяке хабаззя пристрастей, яке може приглушити благородний ріст душі дитини. Чувай і вдень і вночі над своєю дитиною, щоб зле товариство не зіпсувало її. Не один батько може говорити: "О, я працюю..., мене не треба до цього ані заохочувати, ані нагадувати. Я навіть беру деякі роботи і додому, і тут докінчую"... Власне, власне, чи і вдома кожний з нас працює?.. Не про бюрову працю тут ходить, не про гроші лише, бо родина потребує від батька, голови родини, не лише грошей, діти потребують не лише забавок, жінка не лише суконок..., але треба співжиття, люблячого мужа, дбайливого, доброго батька. Дорогі батьки, ви, що робите для інтересу з ночі на день, ви, що сидите при столі цілими ночами і працюєте для бюро..., але, як відізветься до вас ваша жінка, то брутально кричите, що через неї не можете спокійно працювати... і ніколи не промовите до неї милого, любого слова. Що варте навіть провадження доброго інтересу, коли діти ваші виростають без виховання? Яку вартість має дім, який ви

збудували, ощаджуючи з року на рік, коли жінка ваша для вас є байдужою, коли цілий час сама мучиться, а вкінці іде кудись, і діти є сиротами, хоч батько живе. Треба зайнятися і жінкою, і дітьми. Треба часом спитати про їхні поступки в школі, як їм подобається школа, чи легко приходиться їм наука, чи добре розуміють науку релігії, чому вчаться, що читають вдома, чи ходять до кіна, хто до них приходиться і куди вони ходять, чи учителі задоволені з їх науки, чи моляться... Піди з дітьми час-від-часу на прогульку, обов'язково кожної неділі і свята до церкви, спитай про проповідь, яку засвоїв для себе практичну науку із проповіді твій син чи доня, чи не потребує помочі в науці, чи слухає мами та вчителів у школі, побався із ними, піди на рибу, на ріку, візьми на авто і поїдь трохи за місто з цілою родиною і тоді напевно ти будеш добрим батьком.

Пам'ятай, щоб між тобою і матір'ю-жінкою не було різниці в поглядах на виховання, щоб ти не підкопував повагу не тільки жінки, але й твою, а для дітей робиш медвежу прислугу. Пам'ятай, що та дитина, що тобі дав Бог, вона має не лише тебе за батька, але є її батьком і в небі — Отець Небесний. Виховуй свою дитину не на спосіб світу, але на спосіб Божий.

Батько є головою родини, як це називає св. Письмо. Не муж жєні, але жєна мужєві присягає, що буде слухняною. Голова і серце, - це дві найважливіші частини людського організму. І, власне, в родині голова є батько, а серце мати. Батько, муж, як голова родини має своїм розумом керувати цілою родиною, а мати любов'ю серця має розігріти ціле родинне гніздо. Зла голова в чоловіка, то зле й його життя. Так само в родині. Де

голова хвора, то нема ладу в родині. Батько, як голова родини, має мати останнє слово у всім, але жінка-мати повинна бути також дорадницею чоловіка-мужа та він повинен все жінки порадитися. Не може бути мати головою родини, бо вперед Бог сотворив Адама і призначив її помічницею. Батько журиється про дім, а мати заряджує, звичайно, готовим. Батько, як голова родини, має дбати і про матеріяльні засоби, потрібні для життя родини. Обов'язком передусім батька є забезпечити дітям майбутність. Працюй і щади, шануй гріш, не видавай на п'янство, не грай цілими днями і ночами в карти, а діти через твої карти голодні й босі. Вважай з ким пристаєш, бо таким і ти стаєш. Не роби з дому готелю, в якому можна тільки вигідно переспати і далі в дорогу. Пам'ятай, що алькоголь відбирає не лише розум, але й волю і робить із чоловіка каліку духа, без волі, духового паралітика. Уникай сварні, незгоди, а вже ніколи не процесуйся, що є неначе рідне нашого народу. Будь совісний у своїй праці, яку виконуєш, коли ти є робітник, не будь лінивий до праці, рільник, то люби землю, бо вона є твоя кормителька, коли ти ремісник, то старайся на час віддати працю і викінчуй совісно, бо через це стратиш клієнтів і принесеш собі і тим самим українцям марку несовісного партача. Вважай на це, бо це важне. Старайся піднести якнайвище думку про українського робітника чи фахівця. Муж і батько є не лише головою родини, але також рукою, яка має працювати для родини і ногою, яка має ходити пильно коло всіх справ і потреб родинних.

Муж-батько є також сином своєї Церкви. Велика то ласка від Бога, що Господь Бог через св. Т. Хрещення злучив нас із одним і одною Церквою

Христовою. Багато, отже, обов'язків тяжить на голові батька родини. Він повинен бути ревний у виконванні релігійних практик. Батько в родині перший повинен іти до церкви, перший іти до св. Сповіді і ніколи не поручати лише дітям, але своїм прикладом. Нехай не говорить: „Ідіть”, — лише „ідім”. Жиди хоч погани, але в них і сьогодні чоловіки ведуть перед у виконванні релігійних практик. Шкода, що ми не маємо такого звичаю. У нас, навпаки, жінки підтримують своєю побожністю і чоловіків і дітей. Чоловік-батько, голова родини, повинен, як жовнір, як отаман своєї армії, що її на ім'я родина, повинен іти наперед, провадити відважно, бути хоробрим воїном, а не боягузом, стати в обороні віри святої там, де потрібно, коло церкви чи хреста зробити на собі знак св. Хреста, в фабриці не бути поганином, але християнином. Пам'ятай батьку, що Христос обіцяє: „А хто визнасть мене перед людьми, того й я визнаю перед Отцем моїм, що є на небесіх”. Наслідуймо хоробрість наших предків, які йшли відважно і нині йдуть на смерть за віру, а ми нею тут помітуємося. Батьку пам'ятай, що наші рідні в Україні воюють за нашу Церкву... люби її і за неї Господа молися та давай гарний приклад своїм дітям. Нехай у твоїй хаті ніколи не буде того сміття. Нехай не бракує в твоїй хаті св. Письма та життя святих і інших побожних книжок, що будуть твоїми приятелями. Прошу тебе, не занедбуй цього такого в нинішніх часах діла. Також дуже важливо належати до релігійних братств чи товариств. Пам'ятаймо, що добра організація є виховницею, а зокрема тут на чужині, організуємося в церковні товариства. Вважаймо на першу п'ятницю, щоб ми не пропустили. Є добра книжечка

про СПІЛЬНЕ РОДИННЕ СВЯТЕ ПРИЧАСТІЄ, прочитай і знайдеш для себе багато помочі. Будьте апостолами завжди і всюди. Вам Бог дав владу батьків, ви маєте бути тим світлом, що має присвічувати вашим дітям і вашій жінці. Ви будете відповідати перед Богом, коли ваші діти підуть на манівці. Жертвуйте свої молитви, св. Причастію Служби Божі за добро нашої Церкви і нашого народу. Не забудьте про це, ви ж патріоти, ви любите, коли вам скаже хтось: „О, то патріот!” Заробіть це ділами, а не словами. Батьки є не раз причиною, що їх діти є злими. У душах дітей провадиться іноді страшний двобій, бо в школі вчаться що інше, а приходять до дому, то батьки і передусім батько робить інакше. Батьку, будь добрим, щоб і тобі не сталося таке, як оцьому батькові: В одному місці велика сензація... Люди товпляться коло суду. Мають вішати молодого чоловіка... Перед шибеницею гарний юнак говорить останні свої слова: „Зробіть фотографію, коли я буду на шибениці і пішліть моему батькові, бо я маю ще 6-ох братів, щоб і їх мій батько-тиран не запровадив сюди, як мене. Я хотів ходити до церкви, але він забороняв, а навіть карав”. І в ту мить, коли говорив ці останні слова, побачив серед товпи і батька, і почав кликати. Та батько засоромлений почав тікати. Припровадили його перед сина, який повторив своє бажання і копнув батька та сказав: „Ти, бездушний тиране, ти мене так високо підносиш нині... О, не дай Боже, щоб ти мав такого діждатися”.

Батько є також і сином свого народу. Немаловажним завданням чоловіка-батька є виконувати обов'язки перед своїм народом чи державою. Правда, раю на землі немає, але набагато кращий світ,

даний нарід виглядав би, не було б тільки знуцання, не робили б люди собі взаємно стільки кривди, якби в народі було солідніше почуття обов'язку і сумлініше його виконання. Не раз можна почути таке: В тім уряді чи в товаристві, організації, кооперативі самі шахраї, хабарники... Хто ж тому винен? Годі ж бо припустити, що ці чи ті були аж так несовісні, але може бути й так, то ж на це рада, ставати ліпшими. Колись у нас в Україні нарікали люди на жидів. Жиди нас нищать, забирають наші ниви, полонини, хати, останню корову... А хто був тому винен? Чиї ж то були гроші?... наших таки батьків. Як не будуть жиди панувати, коли наші люди купують у жидів..., а коли „свій до свого” пішов у забуття. Жиди ушивають нас, а чому жиди не п'яні, лише гої? (так називають жиди не жидів). Власне, тут виявляється брак пошанування свого „я”, почуття обов'язку для себе й держави. Добрий горожанин шанує права інших, але не дозволить, щоб хтось топтав його. Чеснота, трудолюбивість, щирість, совість, тверезість — це певні дороги до здобуття добробуту своїй батьківщині. Треба нам, браття, організуватися в добрі організації просвітні чи кооперативні, спортові, притягати до них своїх дітей, лише під знаком Хреста, бо лише під тим знаком леремога і успішність. „Бог і батьківщина” нехай буде нашим кличем і то в серці, а не лише на прапорах. Старайся собі придбати якнайбільше знання історії свого народу та вчити своїх дітей. Подбай, щоб в твоєму домі панувала твоя рідна мова, можеш вчитися і дітей вчити різних мов. Ми потребуємо якнайбільше вчених людей, але при тім пам'ятаймо, що „мова рідна, слово рідне, хто вас забуває, той у грудях не серденько, але ка-

мінь має". І другий раз маємо також і друге нап'ямнення: „**Учітеся брати мої, думайте, читайте, і чужого научайтесь, свого не цурайтесь..., бо хто матір забуває, того Бог карає**". Нехай в твоєму домі буде шанована твоя після, твої звичаї, твоєю молитвою нехай твої діти моляться. Старайся, щоб в твоїй хаті були твої часопис, твоя книжка, щоб твої діти дружилися з своїми, щоб ти купував у свого, щоб ти дав заробити твоєму ремісникові, щоб не переступав порога нехриста за якимись справами, що їх можеш мати, чи полагодити у своїх. Умре хтось, то й тоді йди до свого погребника, бо він належить до твоєї церкви, він й помагає їй удержуватися своїми жертвами. Воно й дивно, і прикро дивитися, як чужинець не знає, коли і як що подати священникові під час богослуження похоронного. Маємо своїх адвокатів, тож не йдім до чужих, бо пам'ятаймо, що „свій як не заплаче, то бодай скривиться". Коли в тебе хтось захворіє, то не йди до чужого лікаря, чи то від недуг загальних, чи спеціальних. Ми маємо багато наших учених лікарів, які вчилися в таких самих школах, як і чужі. Вони помагають нашим справам, тому ми маємо обов'язок, мусимо помагати своїм. Дітей своїх посилай до своїх шкіл, а не чужих. Немає своєї, то тоді до католицької. Не дивися на те, що трохи дальше та школа. А вважай, що ми потребуємо вчених людей, бо робочий елемент завжди буде, а не забуваймо, що на Україні могили, як дерев у лісі і там власне спочивають наші найкращі сини, які за справу Божу і народ віддали свої молоді голови. Пам'ятай про ці справи, дорогий батьку, бо ти виріс із того народу і зобов'язаний йому все помагати. І молися за свій нарід, жертвуй свої молитви, служби Божі та При-

частія в наміренні свого народу, будь патріотом серцем, а не словами!

Тримайся, дорогий брате здалека від злих товаришів, ворогів твоєї віри і народу, бо на тебе і шукають лише відповідної хвилини. Пам'ятай слова св. Альфонса: „Урятована чи навернена жінка, то урятована душа, але урятований чоловік, то дім і родина ціла урятовані”. Бачиш, яке становище, яке значення маєш ти в суспільстві? Будь добрим, проси Бога, щоб ти чоловік, що вийшов першим із рук Божих, був завжди попереду і щоб провадив своїх дорогою заповідей Христових. Майже всюди чоловіки провадять; будь отже і ти, дорогий батьку, провідником для своєї державки-родини. Послухай, яким горожанином був один російський господар. За часів Наполеона один російський господар не хотів перейти на сторону Наполеона. Тоді жовніри Наполеона випекли на його руці знак „Н”. Знаєте, що зробив цей господар? Відтяв руку, щоб лише не стати зрадником, щоб лишитися вірним своєму цареві. Він приніс жертву велику. І ви, дорогі мої браття, приносіть з себе жертву, хоч би таку, як страта руки, бо нам треба героїв, добрих горожан, синів свого народу.

ДОБРИЙ БАТЬКО

Петро був урядником на пошті. Всі знали його, як характерного та совісного чоловіка. Він не мав високої освіти, ума, але серце його таке благородне, що це й перевищувало найвищі студії. Був він і зразковим мужем-батьком шістьох дітей. Раз вислали вони свого наймолодшого, десятилітнього сінка, Мирося на вакації до пластового табору, хоч фінанси їх були дуже мізерні. Внедовзі, бо зараз таки першого тижня, управа табору повідомила батьків, що їх синок хворіє. Зараз таки того дня, по праці, хоч змучений, поїхав Петро до свого Мирося і застав його в ліжку і він навіть не рухався, немов яка фігура непорушна. Лікар сказав, що це поважна хвороба, а саме — дитячий параліч. „Що ж там, мій сину” — промовив майже з плачем зажурений батько. Миросьо розжалобився і почав сердечно плакати, а з часом, попхивькуючи, крізь зуби ледве вимовив: „Я не чуюся добре, тату... я... один лише в таборі... що не маю... фотографічного апарату”. „Що?.. апарату фотографічного?.. ти думаєш, що ти повинен його мати?”.. „Так, тату, бо кожний хлопець тут має... а я один не маю”. „Добре, сину, будеш мати”... І тут батько задумався поважно, де тепер дістати... це ж війна... і звідки грошей взяти. По виході стрінув його знайомий лікар і сказав, що Петро був приготований на все, бо два хлопці померло на таку саму хворобу. Петро неначе завмер, але

приобіцяв Миросеві апарат... треба шукати і купити. Відвідав наш батько Петро багато-багато склепів і в своєму містечку і в сусіднє поїхав, та й купив. З запертим віддыхом в грудях біжить до свого синочка, але синок спав. Батько обережно поставив апарат над подушку. Чекає... Синок, немов у сні, простягає руку під подушку... і знаходить щось... як не той підноситься, хоч немає сили... і дякує батькові за апарат. Батько вдоволений відходить додому, синок пробує сидіти і лягає і знову сідає... і вже на другий день синок пробує ходити, а за тиждень синок вже і бавиться. По тижні, коли Петро довідався про стан здоров'я сина, оповідав своїм сусідам, що той лікар, що лікував Миросю, говорив, що це чудо... Коли Петро прийшов до табору і стрінув його знайомий лікар, то заявив Петрові таке: „Це Петре, чудо, чудо побожности та пожертвування батька”.

Дай Боже таких чудес якнайбільше. Ми маємо, Богу дякувати, таких батьків майже всюди. Сьогодні, в день батька, ми ціти, хочемо публічно видати оцінку, подякувати за їхні труди та клопоти, що вони мали з нами, як ми були ще малими дітьми. І сьогодні, хоч ми вже дорослі, також мають різні клопоти, бо батьківське серце не знає такого, щоб не дати своїй дитині, коли вона потребує. Ми не в силі почислити всі ті добродійства, які роблять для нас наші батьки.

Він голова дому, але не як тиран, деспот, ні, — він має провід дому. Він має рішальний голос у всіх справах, матеріяльних та фінансових. Передусім батько веде перед у справах душевних цілої родини. Він є президент своєї малої державки, він є головнокомандувач своєї малої армії,

він проводить молитви, він все на чолі при престолі, приймаючи св. Причастія, він дає добрий приклад християнського життя, він цікавиться релігійним життям своїх дітей, учить їх молитися, заки підуть до школи. Він переробляє з дітьми лекції та пояснює їм незрозумілі для них питання не лише з світських предметів, але також із релігії, коли деякі правила Божі затажкі для зрозуміння дитини. Він прикрашує стіни свого дому релігійними образами, ставить при дверях кропильничку з свяченою водою, передплачує дітям релігійні газети, журналіки та збагачує домашню бібліотеку релігійними книжками, які перечитує та пояснює дітям у вільні хвилини.

Правдивий добрий батько заповідливо дбає про виховання своїх дітей. Він заохочує їх до науки, він розпитує дітей про відносини в школі, як справляються, він радо слухає, коли діти оповідають про якісь шкільні пригоди та про шкільні пікніки чи якісь розривки. Він часто і хвалить дитину, коли вона заслуговує на це, але є і рішучий, коли дитина заробила на якусь нагану чи навіть кару, то не подарує, лише зробить це.

Розсудливий і дбайливий батько не забуває також про те, щоб діти мали й розривки для себе. Він радо йде з ними на забави, як от копаний м'яч, теніс, стук-пук, відбиванка, бейсбол чи інші дитячі гри та забави. Він не жалує часу піти з дітьми на рибу чи полювання, охоче провадить дітей купатися та вчить їх плавати, бере до зоологічного саду і пояснює там дітям різні роди звірят та часто бере дітей човнуватися по воді.

Добрий батько слідкує за кожним рухом дітей і кожну вільну хвилину від своїх занять при-

свячує для них, через що здобуває в дітей велику пошану і довір'я. Коли завважить, що дитина хотіла б щось сказати чи щось спитатися в дуже делікатній справі, тоді батько з батьківською повагою та побожністю старається пояснити дитині, а передусім, коли то дитина дозріває статево і пристрасті докучають, то батько пояснює та остерегає, бо може вулиця, кіно чи зле товариство випередити і навчити, але на спосіб вуличний, шкідливий і для душі і для тіла. Розумний та люблячий батько слідкує за тим, чи дитина читає і що саме читає, в якому товаристві обертається, з ким товаришує, що роблять та про що говорять в таких товариствах. Релігійний батько знає, що не тільки дочасне, але й вічне щастя його дітей залежить першою мірою від нього.

Один педагог наводить для нас красний приклад такого батька. Цей приклад може бути для всіх батьків, без огляду на стан чи інтелігенцію, дуже повчальним. Ціла околиця знала про дітей Стефана Липневого. Цей педагог зацікавився тією родиною, бо чув дуже багато похвал для цілої родини. Передусім, хвалили люди чесність дітей, мовляв, так гарно вихованих дітей мало коли стрічається. От і наш педагог вже в домі Стефана. Під час розмови з Стефаном педагог наш не бачить чогось надзвичайного в Стефані і сам собі не вірить, чи це той самий, про якого чув так багато похвал. У своєму здивуванню не міг стриматися й спитався: „Пане, чув я про вас дуже багато добрих і похвальних слів, а ще більше про ваших дітей, що вони є дуже гарно виховані. Куди то ви їх посилали на виховання?” „Нікуди, пане”, — відповів Стефан. „Я сам їх виховав, я на-

віть не вмю ні читати, ні писати". Ще більше зацікавився наш педагог і нервово почав питати: „Прошу, скажіть, будь ласка, як то ви потрапили так”. „Отак, пане, по-простому. Я ніколи не сказав своїм дітям, ідіть, діти, зробіть те або інше. Я говорив до них так: діти, завтра підемо робити це, в неділю підемо до церкви, ходім обідати, ідімо вже спати, діти, за тиждень зачинається великод-ня св. сповідь, підемо висповідатися, завтра перша п'ятниця до св. сповіді, а потім підемо жати. І так пане в моєму домі ніколи ніхто не опустив ані Служби Божої, ані молитви і все я був із моїми дітьми. Куди ішли вони, там був і я і навпаки, куди я ішов, брав їх з собою". Нічого дивного, що такі діти є добрими, бо для них їх батько був найкращим учителем, прикладом, книжкою, з якої ті діти вчилися. Тому то св. Франц Салезій каже: „Einer unser guten Beispiele ist mehr wert, als Pfunde und Pfunde guter Worte“. А німецька приповідка каже: „Wie die Elten singen, so zwitschern die Jungen“. Бо батько, що каже синові йти до церкви, але сам ніколи не ходить, може часом почути ось що: „Іди синові до Церкви”. „Не іду"... „То ти мене не слухаєш, а 4-та заповідь Божа, що наказує?"... „Тату, а прошу мені сказати, що наказує 3-тя заповідь Божа? Ви також маєте обов'язок слухати Бога, так як я вас"... Це недобрі батьки. Ми будемо молитися сьогодні за тих родичів, а скоріше батьків, щоб і вони були добрі, бо нещасні ті діти, що мають недобрих батьків. Ми, Богу дякувати, маємо добрих батьків, які життя своє присвячують для нас. Вони забезпечують нам наш добробут тут на землі, дають нам освіту та все потрібне нам до життя дочасного. Вони не забувають і про наше вічне життя, даючи нам гарний прик-

лад до наслідування їх. Ми маємо сьогодні можливість і нагоду виявити нашим батькам вдячність, любов, подякувати Богові за всі ласки, які подає нашим батькам. Дорогі наші батьки, ми бачимо сьогодні, як на долоні всі ваші пожертвування для нас, для нашої вигоди, здоров'я, радості, як це зробив батько Петро своєму Миросеві. Ми заявляємо сьогодні перед вами і Богом, що будемо користати із вашого досвіду життєвого та будемо для вас ще ліпшими, як дотепер. Ми є гордими із-за вас дорогі наші батьки! Нехай благословить вас Бог і держить в своїй небесній опіці й нехай помагає вам виховувати нас на добрих громадян для неба і батьківщини та нехай запластить вам сторицею!

Бачу, що деякі жінки й діти заплакані. Це певно ті, що не мають батьків для своїх дітей, це діти сироти, що заздрісним оком дивляться на тих дітей, що мають батьків. Не плачте... на вашу потіху скажу ось що: „любі сироти і дорогі вдови, ви маєте обов'язок і далі молитися за ваших батьків та мужів. Вони, коли є при боці Бога Найсвятішого, то моляться за вас, а коли в чистилищі, то пам'ятайте, що ви зобов'язані за них завжди молитися. Може вони і через надмірну для вас працю пішли в могилу передчасно. Тому святим нашим обов'язком є молитися за них і в цей спосіб сплачувати свій борг щодо них.

На закінчення скажу оцей приклад, щоб через нього ми могли завжди мати перед своїми й наших батьків очима, яке набагато більше значення мають для нас і любов, і жертвування. Бог є сама любов. Те, що ми бачимо любов уже в сотворінні, є від Бога. Найбільшу любов уділив Бог

людям, але й нерозумні сотворіння виявляють інстинктивно свою любов для своїх писклят. В одного господаря на селі була хата соломою крита. Бузьки мали на тій хаті своє гніздо і виховували своїх молодих. Мати бузьок була з дітьми вдома, а бузьок батько пішов роздобути харчів для своєї родини. Нараз хата ця почала горіти. Побачив здалека бузьок батько і що сили летить до своєї родини. Вогонь ще не охопив гнізда, але вже от-от буде горіти й гніздо. Бузьок прилітає, сідає коло своєї родини, прикриває крилами дітей із матір'ю і так горить в огні ціла бузькова родина. Це любов, яку Бог дав бузькові, нерозумному сотворінню. Без порівняння Бог дав більшу любов людям, бо ж люди — це співучасники неба. Так наші батьки: вони для нас все роблять, від ночі до ночі у поті чола, щоб лише придбати для своїх дітей. Пам'ятаймо це, щоб ми були вдячні за життя, їм помагали, коли вони стануть немічними і будуть потребувати нашої помочі. Пам'ятаймо про них і по смерті помолитися, коли їх душі будуть чекати на нашу поміч. Не будьмо скупі жертвувати служби Божі за їхні душі, бо вони ціле своє життя, здоров'я жертвували за нас. Молімся, щоб українські батьки були взірцевими батьками не лише своїх, але щоб і інші нації могли взоруватися на наших батьках. Млімся за наших батьків, щоб вони, не тільки обороняли нашу Церкву, Її любили, і до неї лише були прив'язані, але щоб вони любили свій нарід, свою Батьківщину не словами, але ділами. Наша Церква Мати і наша Батьківщина завжди надіється на добрих батьків, бо лише добрий батько дасть і Церкві і нації порядних чесних громадян. При релігійності наша Церква, наш нарід відродиться до кращого

життя. Тож дорогі наші батьки, ми ваші діти бажаємо вам дочекати ще многі та благі літа... ідіть з Богом і ходіть завжди з Богом, а наша Небесна Ненька нехай провадить вас за руку, щоб ви безпечно й певно ступали дорогою вашого життя.

Кінчу до вас, дорогі батьки, словами св. ап. Павла: „І ви, батьки, не роздражнюйте дітей своїх, а зрощуйте їх у науці і напаминанні Господньому та одягніться у всю зброю Божу, щоб ви могли встоятися проти хитрощів диявольських”. (Ефесіян 6, 4, II. I). На іншому місці: „Благаємо ж вас знайти тих, що працюють між вами і старшують над вами о Господі і навчать вас, поважайте їх вельми високо в любові за діло їх. Живіть мирно між собою. Без перестанку моліться”. (I. Сол. 5, 12, 13, 17).

МАТИ — АНГЕЛОМ В РОДИНІ

Як Мати Божа прикрашує небо, як Церква захоочує до неба, так мати земська виховує для неба. Так, земська мати — це найдорожчий скарб, який земля посідає. На добрих і святих українських матерів небо і Церква, батьківщина і родина дивиться також, як на найбільший скарб. Чому? Бо святі, добрі матері приготують для неба святих громадян. З якою гордістю дивимося сьогодні на св. Августина. Подивляємо його мудрість, його працьовитість, його жертвенність та його святість. Чия в тім заслуга? Послухаймо! Августин, еретик, ледащо, без найменшої моралі, був причиною, що його добра мати плакала 16 літ, молилася 16 літ, щоб її син навернувся назад на дорогу праву. Вкінці Бог милується над доброю й побожною святою матір'ю, бо її син стає приятелем Бога. Мати з радости плаче й дякує Богові за ласку навернення її сина, але й син оплакує своє грішне життя і часто кличе: „Ти Господи, мене карай, січи, пали, лише збережи мене для щасливої вічності”.

Сьогодні Августин на високому становищі в небі, але не був би він там, коли б його мати не була його випросила для неба. Кажуть св. Отці, що св. Моніка 2 рази народила Августина: раз для цього життя, а другий — для вічного, 2 рази ставала матір'ю.

Св. Людвик король французький, все говорив,

що свою святість і все, що лише добре мав чи робив, то все завдячував своїй матері. Свята мати його св. Бланка ціле своє життя держала в своїх руках аж до смерти своєї. Вона то тримаючи його на своїх руках, як маленьку дитину, вже тоді говорила: „Моя дитино, люблю тебе так, як лише мати може любити дитину, але якби я знала, що ти в житті зробиш хоч один тяжкий гріх, то вже сьогодні воліла б тебе бачити в домовині!” О, ця засада повинна бути кожної української матері. І Бог помагав добрій матері в її замірах. Наш нарід хвалиться різними велетнями духа, як св. Володимиром, Шевченком, чи Шашкевичем, митрополитом Шептицьким та іншими, але не забуваймо, що святі матері виховують дітей по-святотому. Тому велика честь і пошана належить нашим матер'ям. Українські діти всі повинні бути в небі і так буде, як наше суспільство виховає собі святих, добрих матерів.

На святих матерів глядить і Церква. Пам'ятні оці слова св. Папи Пія IX., який говорив завжди: „Дайте мені багато святих, добрих матерів, а з їх поміччю я наверну цілий світ”. Як багато говорять ці слова. Видно який вплив, яке значення, яку силу мають матері. За поміччю не королів, царів, армій, священиків, але матерів, узброєних в серця материнські, і осяяні чеснотами та святістю. Так, за допомогою тих найновіших апостолів і лицарів, узброєних в жертвенну любов материнську, намісник Христовий не боїться вирушити в похід, щоб підбити світ для Церкви Христової. Коли йде про ідеали християнські, то матері є найкращими провідниками, коли зважити, що світ заражений на різні хвороби, то тільки матері в силі його відродити, бо матері мають найбільшу від-

вагу в найтяжчих терпіннях. Брак віри, брак любови, брак серця для нещастя, нужди ближніх, упадок моральний та озвіріння багатьох людей є власне тими найтяжчими ранами людства. Матері, отже, є тими найкращими лікарями, що навчилися тієї любови в Найсв. Матері Божої під хрестом Спасителя, коли то вона помагала терпіти своєму Найдорожчому Синові, власне, за ті гріхи.

Правда, що чоловіки правлять світом, але жінки перевищують їх своєю вірою, своєю побожністю і в їх чистих серцях виховуються чисті святі родини. І в цім випадку жінки радять чоловіками. Христос доручив, віддав долю Церкви в руки своїх священиків. Їм дав Ісус власть і силу правити церквою, то є лучности землі з небом, а людей з Богом. Щоб та лучність, зв'язок між Богом і людьми не рвалася, Бог дає людству матір, Матір святу. Вона того Христа, про якого чула в церкві з проповідниці від священика переповідає ще раз вдома. Вона не тільки переповідає, але мусить пильнувати, щоб родина вся й жила так, як Христос учить. У руках, отже, священичих і материнських забезпечена доля й майбутність її дітей, а тим самим і цілого людства. Не надармо брав Ісус Христос дітей від матерів і віддавав, бо в той спосіб хотів зазначити, що дітей мають виховувати для Нього і священики, і матері. О, матері українські, зверніть усю свою увагу, зберіть всі свої сили, щоб із ваших рук, з ваших домів, з-під вашого серця і ока виходили найкращі дочки і сини для Бога, Церкви й Народу. На добрих святих матерів глядить вся родина і батьківщина, бо ж мати для родини є неоціненний скарб. „Зле життя без батька, але набагато тяжче жити без матері”, — говорив св. Бернард Сієнський, який

став круглим сиротою в сьомому році життя. Бо хто ж то є та мати для родини? То сонце, то барометер, то серце родини. Що гідність материнства в нас набула такого великого значення, це повинні всі матері завдячити Матері Божій. Перед Христом мати тішилася дитиною, якщо батькові подобалася та дитина, як ні, то він забирав дитину й викидав, як щось непотрібне, на смітник. Христос перший говорить: „Хто прийняв би одне дитя в ім'я мое, Мене приймає” (Мат. I; 5).

Я був на однім похороні матері дорослих уже дітей. Було їх семеро, кинулися всі на гріб і кликали: „Мамо, заберіть нас з собою”.

Хоч гідність материнства є найбільшою в світі, що з того, коли закралося страшне нещастя до родин християнських, що жінки уникають материнства. Стали грішними, як поганки, бо ці далеко пристійніше вбираються, ніж християнські. От послухаймо, що трапалося кардиналові Фавльгаберові в Америці в 1926 р. по конгресі в Шікаго. Він відвідав Індіян. Мешканці тої оселі прийняли його з великою радістю. Відтанцювали перед ним свої танці, але кадринал сказав: „Мушу ствердити, що жадна із них, індіянок не була не скромно убрана”, а місіонар додав: „Я тут є між ними 39 літ, але ніколи я не згіршився з причини їх нескромного убрання”. Чи можна це сказати про всіх християнських, а скоріше європейських чи американських жінок?

Дорогі мої, чи чули ви часом на весні, як широко розходитьсь спів жайворонка, які трелі виводить соловей, як загалом красно щечече птаство? Для кого то робить? Для своїх писклят, потомків! Навіть, кажуть природники, що серце хижого,

драпіжного вовка стає м'яким, коли сподівається, очікує на малих потомків. „Omnia vincit amor“, але лише в звірят, чи птиць та, на жаль не в усіх розумних сотворінь, що то називають себе християнами. Жінка потрапить з вирахуванням замордувати свою дитину, не даючи їй навіть побачити світу й Бога. Чим станеться материнство, коли людство відвернеться від Христа? Бути матір'ю — це значить бути мученицею, бо вимагає багато самозаперечення, терпінь, жертви. А нині ще зі сторони не раз мужа таки... „я тобі не казав... тобі треба дитини... товаришки, сусідки дивляться, як на яку не при розумі“. А коли вже народиться третя чи четверта дитина, о, вже немає кінця різним балачкам. „То вже не модне мати в нинішніх часах дитину“.

Гляньте, дорогі жінки-матері, на земську вітчизну! Вона віддає вам глибоку чолобитню, як своїм будівникам. Глядіть на небо, яке ви вислужили собі не танцями, не шмінкою, „не суспільною роботою“, не вченістю, але за св. Павлом (І. Тим. 2, 15) — сумлінним виконанням обов'язків матері й жінки.

Щоб зворушити серця жінок, хочу навести оцей приклад з Ст. Заповіту. Савл, цар жидівський покарав раз гостро Габаонітів за те, що вони помстилися на нім дуже криво, бо двох його синів та п'ять внуків повісили на шибениці. А що найгірше, що не дозволили поховати трупи, що в тих часах вважалося за найбільшу кару. Бачимо страшну сцену: приходить Ресфа, жена Савла, і стереже трупи своїх синів... Приходить мати і, як мара ходить ночами коло шибениці... виють голодні шакали, бо зачули поживу для себе... мати розпалює вогонь серед темної ночі, відстрашує криком ди-

кі звірі... настає день... голодні птахи виють над трупами... мати до пізнього вечора відстрашує, відганяє птахів каміннями та криком... і так цілими днями і ночами стереже тіла своїх дітей. Чи знаєте, дорогі мої, як довго так стерегла та зболіла мати? 6 місяців. Аж вкінці... вкінці Габаніяти схилили свої голови перед героїською і повною посвятою любов'ю материнською... і дозволили позбирати спечені на сонці тіла і поховати. Чи не подивляємо ту материнську любов? Якою велика мусила вона бути! Та мати боронила навіть лише трупи своїх синів перед ворогами! А ви, матері теперішні, маєте боронити безсмертних душ ваших дітей. Дорогі жінки, не відпекуйтеся материнства, яке в нинішніх часах не є модним. Нехай Мати Божа буде для вас помічницею та Її Найсвятіший Син, що просить вас: „Оставьте дітей, приходите ко мні, такових бо є царство небесное”. І Христос не є сьогодні в багатьох подружжях модний. Запам'ятайте, дорогі жінки, хворе є нині життя родинне, але ви одні можете його уздоровити! Хворе є нині життя суспільне, ви одні можете його уздоровити! Хворе є нинішнє людство, ви можете його урятувати. Дай Боже, щоб українські жінки пізнали і полюбили своє високе післанництво, а тоді з певністю зацвіте, відродиться наша Батьківщина, і з нею наша страдальниця Церква. Коли св. Моніка, мати св. Августина, померла, він заливався ревними сльозами над матір'ю, говорячи, що ніхто на землі не в силі заступити його матері.

Чим серце для чоловіка, сонце для неба, повітря й тепло для землі, олива для огню, тим мати — скарб в скарбниці кожної родини, а передусім християнської. Вона погодою своєї душі ос-

вічує родинне небо, а материнським серцем, в якому є повнота гарячої любови, огріває і розпалює родинне огнище. Мати — скарб і серце родини. Видно це із душі тої дитини, що витягає рученята до мами, видно із тих очей заплаканої доні, що клячучи перед матір'ю, цілує її руки та благає перепошення, видно ще й з очей душі сина, що пішов далеко від мами і з туги за мамою вмирає. Майже кожна хвилина вдома чи розлуки чи привітання, щастя чи нещастя, є свідками, ким є мати для своєї родини. Неоцінним скарбом є й очі тої матері, якої то погляд спочиває на її дітях. Скарбом є і той усміх, що гоїть найбільші рани. Скарбом є ті руки, що стільки разів хліб до уст подавали, скарбом є та грудь, що нас кормила і те серце, що безнастанно нас огрівало, скарбом вкінці є й ті ноги, які ходили коло нас, щоб нам що злого не сталося.

Скільки то добра завдячує кожний з нас своїй добрій, коханій святій матері. А це, що ми вивчилися, що я став священиком — це завдячую своїй найдорожчій матері. Вона виблагала у Матінки Божої для мене покликання, вона то все на Служби Божі та акафісти давала, вона то клячала до пізньої ночі та немов би змовлялася на мене з Нєбєсною Нєнькою. Вона то все милостині давала бідним, та просила молитися за свого сина, щоб він став і був добрим священиком. О, скільки то разів моя кохана мати була тим найкращим приятелем та найрозумнішим адвокатом. Ох, Боже, коли б я міг сьогодні побачити свою найдорожчу нєню, та подякувати їй ще раз за її труди, о, якби я міг поцілувати ті тяжко спрацьовані руки, які носили мене, коли я не вмів ходити, чи як вже вмів, а був лїнивий.

Так з доброї й святої матері виростають добрі родини, бо яка мати, така і дочка. Боже, дай нам бідним, нещасним українцям добрі матері, щоб їм лежало на серці добро нашої Церкви та народу. Нині наш край в руїні, нарід закутий в кайдани потребує людей не лише із рушницями та гарматами, але також людей святих, добрих, із благородним серцем та повним посвяти людей з ідеалами в душі. О, матері, дайте нашій батьківщині добрих і святих синів та дочок! Та мати матерів, Батьківщина наша, обідрана понад Дніпром та Дністром, плаче та витягає руки мов той жебрак на роздоріжжі, і просить наших матерів тут за океаном, щоб виховували якнайчисленніше потомство в Бозі і з Богом. Наша батьківщина зранена, покалічена, мов той паралітик, ви напевно будете її найкращими лікарями, коли дасте їй добрих та віруючих синів і дочок.

Мати — ангел. Усі обов'язки матері містяться в цім однім слові — мати. Мусиш мамо, бути ангелом, коли хочеш бути доброю і святою матір'ю, бо так діти, як і муж твій, мають для тебе спільну назву: наша мати — то ангел, моя жінка — то ангел. Кожний ангел є чистим духом, душа його, кажемо, є ангелська. Так і мати-ангел в цілім своїм житті мусить доложити всіх старань, щоб її душа була завжди чиста, ангелська. Кожна мати повинна брати приклад від Матері Божої, яка сказала: „О, це я раба Божа, слуга Божа”. Коли в родині батько ледаций, то є ще надія, що мати все тримає в порядку, але як мати не іде до Церкви, як мати читає злу книжку, тоді її дім пропащий.

Друга прикмета ангела є лагідність і терпеливість. Лиця ангелського не можемо інакше уяви-

ти, лише усмінене та з солодкістю до всіх звернене. Мати наша мусить мати і цю прикмету. Роля матері в родині, то роля ангела Потішителя, ангела Побідника. Вона мусить лагодити гнів серед дітей, кожне непорозуміння між батьком і сином. Вона мусить гамувати злий гумор батька. Вона має бути в родині тим ланцюгом, що споює всі члени родини в одну твердиню. Вона має випогодити захмарене лице батька, має давати родині напрям до життя. Це мати osiąгне лише тоді, коли до всіх буде ставитися з ангелською лагідністю.

Оповідують, що одного разу хтось питався св. Моніки, як то вона може витримати із таким мужем і сином, коли вони оба не дуже добрі? Вона так відповіла: „Мовчазність і терпеливість є та зброя в моїх руках, що перемагає найбільше хмарне лице”. О, коли б про це пам'ятали й наші матері, і подруги. Ніхто не гасить вогню оливою, ані до горючого дерева не додає соломи, коли хоче згасити вогонь. Кожний вибух злости можна згасити водою мовчання й спокою. Око за око, зуб за зуб — це було в Старому Завіті добре, але в Новому Завіті ось що маємо: „Щасливі тихі, бо вони посядуть землю”. Каже св. Григорій, що природа випосажила вовка гострими іклами (зубами), kota позурями, їжака кільцями, змію отрутою, а жінку — серцем. Серцем ангелським кожна мати переможе всіх і вся, бо власне серце ангелське у матерів — це секрет щастя і поведження в родинях.

Третьою прикметою ангелів в небі є безперестанна молитва, якою ангели безнастанно прославляють Бога. А кому з нас непотрібна молитва?

Без молитви людина перестає бути людиною. Молитва дає силу, молитва дає охоту до життя, молитва є тим ліком що лікує найтяжчі хвороби, молитва помагає у всіх наших життєвих невдачах. Людина, коли має руки зложені до купи при молитві, вона є неначе в'язень: „Боже, маєш мене, я весь твій, роби зі мною, що хочеш”. Коли нам так потрібна молитва, то що ж має говорити мати? Хто, як не вона має найбільше клопотів, хто більше від неї дбає про виховання родини? Кожна мати — це правдива мучениця на землі. Цей привілей мучеництва Господь Бог проголошує вже на перших сторінках св. Письма: „У болях родити будеш”. Її очі все купаються в сльозах, а серце часто набігає кров'ю. Вона, як та лелія, що росте поміж терням. Вона терпить вдень, терпить і вночі. Терпить над колискою, терпить над домовиною, терпить від мужа, терпить від дітей малих і великих і терпить від людей. Як бачимо, мати має, здається, найбільше відвічальне й найтяжче завдання. Без молитви, без Божої помочі вона не утримається на своїх силах і не дасть дітям виховання, бо їй все тисне хрест. Прибита до хреста тяжких обов'язків матері й жінки, чи могла б захоронити, вистерегтися від прокльонів, нарікань, без постійної молитви? Чи ті руки матері, на яких спочиває тягар виховання дітей, можуть не підноситися до Бога, щоб їй допомагав? Скільки потрібно світла для розуму, щоб виховати ту малу громадку для Бога, Церкви, Народу? А звідки світло приходить? Отже, знову потрібна молитва. А коли діти підростають, скільки то журби, щоб кожне з них так духово, як і матеріально було належно вивіноване. А ми ж знаємо, що без Бога ані до порога! О, так! Якщо зги-

наються коліна чиїсь до молитви, то мамині напевно і рано найскоріше, і ввечері найпізніше мама клячить перед Богом. О, Господи, хто годен збагнути зміст розмови мами з Богом і Матір'ю Божою? Що то вона не просить Бога для всіх дітей!

Четвертою і останньою прикметою ангела є дбайливість про душі йому повірені. Ангел, приділений людині стереже її від коліски аж до гробу. Таким чуваючим ангелом є кожна мати. Одним найважливішим та найтяжчим обов'язком матері є виховання її дітей. Дбайливість про виховання дитини починає добра мати вже з зачаттям дитини. За цілий той час, коли мати носить дитину в своєму лоні, мати повинна берегтися того всього, що могло б дитині пошкодити чи то відібрати життя, чи його скоротити, чи зробити дитину калікою, і вже мусить дбати про вдачу дитини. Тому форсовані прогульки чи тяжка праця, чи надмірне поденервування, гнів чи страх, невідповідні забави, п'янство та інше, є абсолютно заборонені в той час. Коли дитина прийде на світ, то тоді з надзвичайною печалівістю треба виховувати, щоб і душа і тіло разом розвивалися. Насамперед, треба дитину охрестити і то якнайскоріше, а передусім тоді, коли дитина прийшла на світ дуже слаба. Зле роблять матері, що віддають дітей на виховання нянькам, служницям, не добре роблять, коли беруть матері дитину до ліжка і з нею сплять, бо таке спання було вже причиною не одної смерті. Дитина розвивається, тоді треба дуже чувати, щоб щось шкідливе не закралося до душі дитини: мати повинна дбати про тіло, щоб дитина була завжди чистою, щоб не була голодною, та, щоб, не дай Боже, з її причини не стала калі-

кою. Щодо душі, то мати повинна пам'ятати, що дитина не є її цілковитою власністю, але також Божою. Вона називає ще когось „Отцем і Матір'ю”. Ти мати дала своїй дитині при Божій допомозі тіло, але Бог дав їй душу, яка призначена не для землі, але для неба. Пам'ятай про це! Дитина вже відтепер має починати пізнавати Бога, любити Бога і виконувати Його волю, бо як не навчиться Петрусь, то Петро вже ні! Це є підстанова засада при вихованні дітей. Так мати повинна виховати своїх дітей, щоб вони могли колись оглядати Бога разом із нею.

Часто батько чи мати, беручи дитину на руки та цілуючи її питають: „Що з тої дитини буде, ким вона буде?” Яку ти схочеш мати, така вона буде. Від твого, мати, виховання залежатиме доля твоєї дитини. Як ти схочеш, мамо! Кожна дитина — це глина в руках гончара! Мамо-ангеле, з тої невинної чистенької душі дитини, податної на зле і добре, вироби ангелика Божого! А як? Виховуй його вже завчасу на Божого слугу. Він не мусить бути зараз священиком чи монахом, але нехай буде приятелем Бога, щоб його життя було на службі Божій все і всюди. Як дитина навчиться відразу Бога любити, шанувати, слухати, боятися, то пам'ятай, що буде і тебе любити, шанувати, слухати й боятися, і буде твоїми гордощами, прикрасою дому.

З катехізмом і хрестом в руках виховуй дитину, а коли дитина може тяжка до виховання, то й тоді, коли караєш, показуй дитині хрест, щоб вона бачила, що для Хреста ти це хочеш робити. Ще по нинішній день показують в Італії великий каштан і під ним лавку, на якій, сидячи, мати па-

пи Льва XIII. виховувала маленького Левка, тримаючи в руках Хрест і книжку-катехизм. Великий учений-католик Віндгорст завжди говорив матерям, коли питали його, яка найкраща фотографія: та, коли мати клячить при молитві і складає її руки до молитви. Так! Вчи мамо дитину молитися, складай її руки до молитви, звертай увагу її до образів святих, навчи її катехизму, говори їй про Ісуса та Матір Його, про Ангела-Хоронителя, про Хрест святий і Розп'ятого на нім, про хитрість диявола та про гріх перших людей і наші гріхи, про пекло, про кару і захоочуй його до неба. Молися з дітьми разом, ціла родина, наставляй на мужа, щоб він був у молитві тим провідником, що й ним повинен він бути, молися завжди рано, увечері, перед їжею і по їжі. Дай добрий приклад дітям у всім. Молися вже тепер про вибір звання твоїх дітей. Коли заприметиш, що твоя дитина любить молитися, має Божий страх, любить ходити до Церкви, це знак, що та дитина хоче бути ближче Бога, молися в той спосіб. При ранніх та вечірніх молитвах додай: „А тепер молимся за нашого Мирося, щоб був священиком, чи помолімося за нашу Ірочку, щоб була сестрою-монахиною”. Якщо бачиш, що твій син любить будувати хатки, видно, що буде майстром чи інженером. Додай при молитвах: „А тепер молимся, щоб наш Степанко був колись добрим інженером”. Молися тепер, коли хочеш, щоб твоя доня була доброю мамою, чи докторкою, чи учителькою... А, коли бачиш, що дитина має якісь злі нарови, то також молися, щоб вона їх позбулася. Побачиш наслідки і успіхи твоїх спільних, голосних молитов. Молитва — це поміч на все... Уважай, щоб в твоєму домі ніхто не грішив, та-

ких, що грішать не пускай до хати. Не обмовляй нікого, не критикуй при дітях, нехай діти не йдуть між зіпсоте товариство, не бери дітей до ресторану, до кіна, на забави із танцями, не читай злої книжки чи газети, нехай таких не буде в твоїй хаті! Як можливо, то нехай діти сплять окремо, а ніколи по двоє чи більше дітей в ліжку.

Коли підростуть, час до першої св. Тайни Покаяння і першого св. Причастя, нехай приготуються якнайсолідніше, не забороняй їм! Старших синів чи дочок май на особливій увазі. Нехай не ходять ночами, не допусти, щоб в домі були зустріч дівчат із хлопцями. Уночі не лінуйся встати й поглянути, чи твої старші доні або сини сплять на своєму місці, чи ні! На забави не пускай без твого ока чи якоїсь поважної особи. Перестерігай, щоб діти не рушали чужих річей, а як таке запримітиш, то зараз зроби з тим порядок. Про це я постараюся поговорити пізніше.

Коли твої діти старші, а ти є бідна, мусиш пошукати дітям працю, чи якісь інші обов'язки, то уважай, щоб твої діти не пішли до нехристів, щоб дитина не стратила віри чи невинности, передусім, де в такому віці є син чи дочка в твого господаря, де твоя дитина має працювати. Як можливо, то ніколи не давай до праці своїх дітей до ресторанів чи готелів, що не конче мають добру опінію. Повчи дитину про тайну Супружества, а передусім тоді, коли висилаєш свою доню чи сина в світ від себе далеко, бо як не навчиш ти, то хтось їх навчить, але напевно не так, як ти хотіла б. Ніколи не змушуй дітей виходити заміж за нелюбів, за п'яниць, або з матеріальних причин. Це є обов'язок матері і тому я ще раз про це тут

говорю. Не радо згоджуйся на мішані подружжя і ніколи на мішані некатолицькі. Завжди віддавай своїх дітей у Божу опіку, а тоді Бог буде також чувати все над ними. А коли будеш умирати, попроси всіх до себе і тоді, що ти їх учила колись, пригадай їм ще й тепер, як у тестаменті і можеш спокійно вмирати, бо діти твої не сплямлять ані твого, ані Божого імені, і пам'ятатимуть про тебе до кінця свого життя і ще своїм дітям відкажуть. Напевно тоді на гробі твоїм можна буде написати: „Тут спочиває мати-ангел”. Стежка до твого гробу ніколи не заросте, а у вічності Бог тобі заплатить сторицею.

Про подружні обов'язки я сказав на початку при родинях, але не можу поминути ще одної ділянки з домашнього життя, а саме: наша мати є ще й господинею. Родина — то ніби великий варстат. Руки мужа — батька, жінки — матері, дітей — мусять добре працювати, щоб гідно обслужити цей варстат. Кухня, пральня, швальня, пекарня, виховання дітей, а по господарствах ще й живий господарський інвентар, господарка — все те разом вимагає багато труду, а який то труд — ту працю переважно виконує жінка — господиня. Не надармо то сказано, що жінка тримає три кути дому. Жінка, хоч не завжди все своїми руками зробить, то все ж її око є всюди і вона мусить на всім тім розумітися.

Перше, що вона мусить дбати про порядок, чистоту, точність. Муж-батько, діти, деколи й слуги, мають мати все чисте білля. Може бути полатане, але має бути чисте. Порядна господиня-мати не випустить своїх домашніх у брудному чи подертому одінні! Вдома порядна господиня недопу-

стить, щоб купи сміття лежали по кутках кімнати, щоб повутиння не давало дороги перейти. Добра господиня-мати дбає й про дітей, щоб були гарно зачесані, в чисте білля убрані і у хаті й навіть на подвір'ї було чисто. Вона не сміє відпочивати, коли здорова, в час, як її муж працює в фабриці, уряді, на полі — а ти, мати-господине, в хаті, коло кухні, з голкою, мітлою, щіткою. А то не раз можна дивитися, як трапиться лінива і до того недбайлива господиня-мати. Діти не миті, не чесані, як з верби впали, на голові дітей пір'я, начиння кухонне не мите, мухи літають у хаті, як бджоли у улику, хліба не вміє добре спекти, бо „закалець на палець”, сама тижнями не мється, в хаті повно бруду, сміття, а як деколи позамітає посередині хати, то зате по кутках купи сміття стоять цілими тижнями; тоді не дивниця, що такі діти не мають прикладу, а мужа-батька ніщо не тримає коло хати і він шукає іншої розради...

Мати-господиня повинна щадити. Не сміє вона грати велику паню, не сміє вбиратись понад стан, строїтись понад міру тоді, коли кінці не сходяться до купи, або як вони є на дорібку. Треба в таких випадках бути ощадним. Треба бути все гостинною, але уважати з ким приставати.

Не вільно тратити часу на різного рода обмови, бо за кожну змарновану годину треба буде колись здати рахунок. А вже найгірше нещастя, коли жінка п'є й курить, ще й дітей заохочує.

Пам'ятай мати-господине, що ти є і християнкою і українкою. Не шкодуй дати гріш на Церкву і на народні цілі. Гріш пропитий зробить тобі ще й сором, але гріш, який ти дала на Боже, чи

для народньої цілі, це твій святий обов'язок, бо Бог дає тобі, щоб ти дарувала на добрі цілі. Так, як має бути слідно в твоїй хаті дух християнина-католика, так і дух українства має бути видним. Насамперед рідна мова має бути твоїми гордощами, твоїми святощами. Є гарна чужа мова і ми повинні знати багато мов, але рідна мова має бути першою. Навчися! Це ще не пізно, коли ти ще не вмєєш. Ти може не могла, не було кому вчити, ти не дбала може про це раніше, то зроби це тепер! Нехай твій цілий дїм молиться твоєю рідною мовою! Учи дітей історії свого народу, купи їм книжки, подбай, щоб у твоїй хаті були книжки й газети добрі й рідні. Ти можеш мати і чужих авторів книжки, ти можеш читати й чужі газети, але пам'ятай, що ти зобов'язана своє любити. При закупках пам'ятай про ці слова: „Свій для свого, і у свого, і по своє”. Як католичка, пам'ятай про день святий. Приготуй чисте білля, убери гарно дітей, подбай, щоб і муж був убраний, прилагодь обід і йди з цілою родиною до церкви, і будь на цілій Службі Божій. Як можеш, то й сповідайся, і дітей заохочуй, а вже ніколи не опусту першу неділю та п'ятницю. Не pozwоль ніколи, щоб у твоїм домі був зламаний піст, бо це також поможе тобі у вихованні дітей. Не жалуй, що бідні працюють, бо піст напевно йде їм на здоров'я. Пам'ятай про це!

Пам'ятай також, що колись Мати Божа і св. Йосиф опікувалися Ісусом у Вифліємі. Сьогодні парохіяни обов'язані опікуватися. Вчи цього обов'язку своїх дітей і дай красний приклад сама. Запишися до братства, яке маєш у своїй парохії і практикуй релігійні вправи, не будь членкинею лише в книжці, але й у церкві при престолі. А

передусім, де є братство чи товариство якесь на честь Матінки Божої, там не повинно бракувати й матерів земських. Запиши й своїх дітей та перестерігай, щоб не занедбували своїх обов'язків, до яких добровільно зобов'язалися. Твій приклад буде для них найкращою пригадкою. І мужа свого — батька дітям — також проси, щоб вписався, бо це приклад для дітей дуже важний, бо дитина вже з своєї натури любить питатись і питає: „А чому тато не належить? Чи йому, може, не вільно?” Є в нас якийсь дивачний звичай, що чоловіки не належать майже до жадних церковних товариств. Нехай вас, дорогі мої матері, хоронить наша Небесна Ненька від усякого роду нещастя і дає силу виховувати ваших дітей для збільшення слави Божої, для скріплення і поширення нашої Церкви, для добра нашого Народу і вам самим на потіху. Нехай Мати Боже опікується вами все!

ДЕНЬ МАТЕРІ

Корабель пливе по морю. На дворі шаліє страшна буря. Кораблем кидає, неначе лушпиною з горіха. Про якийсь рятунок немає мови. Буря тривала 6 днів. Мешканці побережжя бачили, як корабель змагався з бурею, але про поміч не було мови. Коли буря перестала, море успокоїлось, корабля вже не було видно, бо море похлинуло його... корабель, розбитий, пішов на дно моря. Недалеко від місця де це діялось, був невеличкий острівець. Багато пасажирів, пробуючи рятуватись, потопились, а лише кілька осіб вода викинула живими на той острівець. З часом, коли мешканці приплили до того острова, всі викинені водою вже не жили. Аж тут нараз дався чути плач якоїсь дитини. Дивлячись поміж трупів, побачили маленьку дитину, окровавлену, на роздертих грудях неживої матері. От любов матері! Вона, видячи свою неминучу смерть, хоче врятувати свою дитину, роздирає груди, щоб лише дитина не загинула.

Хто ж дав цій матері цю школу любови? Це Мати Божа, цей первозір любови. Вона то перша бере на себе всі терпіння, болі, які мати лише може взяти, рятуючи людство через смерть свого Сина. Біль роздирав також Її материнське серце, але Вона терпеливо, бо з любови до Бога, переносить усі терпіння. Вона то навчила наших матерів любити нас своїх дітей.

Місяць травень, це місяць Матері Божої, це місяць Ім'янин Матері Божої. І якраз у цьому місяці Церква помістила „День Матері”, щоби в особливіший спосіб віддати їй, тій нашій матері, особливішу честь і пошану. Кожна мати — це або найбільший приятель Бога, неба, Церкви, народу, або найбільший їх ворог. Застановімся, скільки то та наша добра мати натрудила, щоб ми могли із ще більшою любов'ю принести їй в дарунку ту гарну китицю молитов?

В одній книжці читав я таку історію: Мати, ідучи до міста на закупа, лишила своїх 5 дітей на свого мужа — батька, щоб він їх доглядав, заки вона вернеться з міста. Муж її був урядник банку, але тоді мав відпустку, радо заступив свою жінку в догляданні дітей. А що любив рахувати, хотів із цікавості переконатись, скільки то разів він буде робити для кожної дитини зокрема, думаючи при тім, чи правда, що жінки все такі змучені, бо все нарікають. Тут його записки, які він зробив за цілий день: Отворив двері дітям 106 разів, замкнув 106, зав'язав дитині черевики 16, підносив дитину, бо повзалась по підлозі 26, до 2-літнього сінка сказав 94 разів „не вільно”, успокоював дітей, що сварились 16, смарував хліб маслом і мармелядою 17, давав солодощів дітям 28, подавав воду до пиття 15, відповідав на телефон 7, витирав дітям ніс 1, відповідав дітям на питання 147, не знав що відповісти 175, був злосний 49, і зробив за той час 4 з половиною милі. Наша „нянька” вчислила лише дещо дздебільша. Не почислила „нянька” подавання і відбирання ляльки, ножика і інших приладів. Рівно ж не почислила наша „нянька”, як то журиться наша мати тими дітьми у віці від 14 до 18 літ, не почисли-

ла „нянька” миття дітей, перебирання, латання, шиття, прасування, не почисила наша „нянька” тих ночей, як мати чатує над дитиною, коли вона хворіє, скільки то разів мати встає вночі і дає їсти, скільки то мати приготує пляшок із молоком чи іншими присмаками для дітей! Не почислив наш батько-„нянька” тих гарячих молитов в часі хвороби дітей, як дитина не хоче їсти, плаче, а мати не знає що в неї болить. Кільки то разів „Богородице Діво” змовила мама за здоров'я своєї дитини! Скільки то служб Божих, акафістів жертвувала мати за дитину, коли їй не легчало! Море сліз пролила наша мати через нас!

А пригляньмося ми мамі, як вона бідна держить на своїх руках такого 20-фунтового „цямкача” через цілу службу Божу в церкві, в літі, коли спека, пригляньмося, коли мати їде поїздом із таким „цямкачем”, і він то з рук, то наруки, то „дай, мамо”, то „бери, мамо”, то „пусти”, то „ходи” і тому нема кінця, пригляньмося тій сцені, коли то дитина вміє вже трохи ходити, і вона вже рветься йти тоді, коли на місці великий рух, багато самоходів, — як тоді мамо мусить бути напружена! Напевно немає ліпшого поліція, щоб так добре чував над рухом вулиці в місті, як мамо. А вже геройства доказує мамо тоді, коли дитина захворіє. Ані сон, ані їжа не береться їй. Вона наче б хотіла своїм постом Бога змусити вернути її дитині здоров'я. Треба подивляти нераз маму, звідкіля в неї береться та сила. Бог дав матері ту силу переносити, бо мати вміє любити дитину. Поглянь, як почорніє мати за час хвороби її дитини.

Колись і ми були такими. І наша мати була тим невідступним ангелом-хоронителем. Таку задачу

має материнство. Тут треба згадати про материнство під оглядом духовим, моральним, бо є нераз жінки, які, хоч не є фізичними матерями, то часто виконують обов'язки матері. Приміром, найстарша доня не виходить заміж, бо мати померла і лишилися маленькі сироти — її браття і сестри. Вона могла б вийти заміж, але любов її до рідних своїх не дозволяє, і вона жертвується їх виховувати, резигнуючи зі свого подружжя.

Є ще інший рід жінок, які посвячуються для особливішого виховання дітей, по школах чи інтернатах. Маємо й медсестер, що посвячують своє життя для людей немічних, хворих, доглядаючи їх по шпиталях чи домах. Так, це гарна посвята.

А вже дуже внеслою є посвята законних жешчин-сестер, які віддаються на цілковиту службу Богові. Вони то провадять школи, шпиталі, опікуються бідними, немічними старцями, сиротами. Яке ж на правду Боже зайняття, бо Христос каже: „А що зробили ви одному з менших моїх, мені зробили”.

Каже наша приповідка, що малі діти не дають спати, а великі — жити. Чи не так? А вже найбільша жура матері, коли її доня чи син зачинають дозрівати. Вона то мусить слідкувати, куди то доня ходить, з ким товаришує, що читає, як убирається, чи молиться, чи впору приходить додому і т. д. Такими й подібними справами мусить мати журитись. Мама являється тут направду тим ангелом-хоронителем. Я бачив раз на відпусті у Винятинцях, пов. Залішки, гарну картину, про яку хочу догорим слухачам оповісти. Мати зі своїм 14-літнім синком прийшла на відпуст. По її ноші я бачив, що вона була аж із Бойківщини. Отже

йшла яких 160-170 кілометрів пішки, ноги покровлені, пообдирані. Вона вела його за руку. Коли він побачив людей, відізвалася в нім фальшива амбіція і він хотів вирватись від матері. Але мати таки не пустила зі своїх рук: „Ходи перед Матінку Божу, як Вона тебе не направить, то ти пропащий”... Перед образом Матері Божої, який вславився чудами, клячить мати і син побіч неї. Мати заливається гіркими сльозами... ковтає гіркі сльози, змішані з потом та порохом і благає Матінку Божу. Син клячить також..., але його гадки не коло Матері Божої, лише коло його таки рідної... він дивиться на маму свою і вкінці глядить на образ Матері Божої... нарешті чути зойк... чий? — того сина. Він повис на шиї своєї матері і в страшнім плачі просить прощення, обіцяє Матері Божій, що вже ніколи не засмутить серце своєї матері... Прийшов на відпуст ледащий, а вернувся доброю дитиною. Мати Божа зробила чудо! За чім старанням? Матері нашої. Ох, яке красне, яке любе, солодке те слово „Мати”. Не дармо один поет сказав: „Щоб зрозуміти, пойняти те слово „Мати”, треба бути матір'ю. Вона лише зрозуміє те слово, як належить”. Так любить мати! Іде сотки кілометрів, щоб дитину врятувати від смерти душевної. І нам не вільно ніколи вирости з любови. Любим своїх матерів, і нинішнього дня жертвуймо свої молитви та св. Причастіє і просім, щоб Господь Бог дарував нам наших матерів на многі літа, бо тяжко жити в світі сиротині.

ПРАВДОМОВНІСТЬ

Обговоривши про завдання та гідності батьків і матерів зокрема, будемо застановлятися далі над тими середниками, які допоможуть родичам виховати своїх дітей на добрих, характерних та чесних дітей. Попередньо вказав я, що молитва, послух та пошанування авторитету є тими середниками, які неначе є початковими, першими середниками. Дальшим немалозначним середником до гідного виховання дітей є правдомовність, любов до правди. Яка велика радість, задоволення для родичів, коли вони в усім повірять своїм дітям! Щирість, правдомовність, є підставою до характерного виховання, бо з брехуном-дитиною неможливе раціональне виховання. Без правдомовности немає бесіди про якусь там вірність, чесність, певність, сталість характеру. Тут хочу звернути увагу на дві виховні хиби: 1. надмірна, неузасаднена строгість батьків; 2. коли батьки самі послуговуються неправдомовністю і оббріують дітей.

Розуміється, як і я вже раніше сказав, треба дітей карати за їх проступки, впертість, неслухняність, за злу волю, але не вільно карати за нездібність, нерозсудність, (діточу) незарадність та забудькуватість. А вже ніколи не вільно карати дитини за її любов до правди, бо й таке деколи трапляється. Коли дитина щиро признається до свого блуду, то тоді треба її напімнути, промовити

до амбіції, вказати на гнів Божий, але вже в цьому випадку не карати.

Коли батьки самі люблять говорити неправду і оббріхують дітей, то нехай пам'ятають, що яке зерно посіють, то таке й збирати будуть. Цей приклад нехай потвердить правдивість цього: Гануся, шестилітня дівчинка, вкрала цукор і мати, коли вона призналась, сильно її покарала. Пізніше мати очікувала раз своїх знайомих. Заглянувши через вікно, що вже йдуть, сказала: „От вже йдуть пліткарки...” — але, вийшовши до них привіталася з ними, як із найліпшими приятельками. Гануся бачила все те. Коли одного дня розбила горщик, не говорила мамі, коли ця її питала... Вже не сказала правди. Прийшов час виходити замож, питала мама. чи доня любить того? — Так!... — хоч властиво, поправді, любилася з ким іншим, але з чоловіком шлюбним не могла ніяк погодитись. Річ ясна, що недобра слава пішла про неї по цілій околиці. Прийшла додому, мати їй зачинає говорити, що так негарно... — а тоді Гануся: „Мамо, ви мене брехні навчили, я вийшла таки з вашої школи. Пам'ятаєте, як ті жінки прийшли до вас, ви говорили про них у хаті зле, а надворі і пізніше, як із найліпшими приятелями? Я від вас навчилася брехати”...

Інший приклад: Мати їде поїздом із 8-літньою дитиною-дівчинкою. Зростом та доня була маленька, так що ніхто не міг би сказати, що вона має 8 літ. Управління залізниць давало для дітей до 4-ох літ життя 50 процентів знижки на білети. Мати, користаючи з того, що доня не надто розвинена, купує білет за половину ціни. Приходить кондуктор контролювати білети і питає в матері,

скільки літ має вже доня. Мати: „4 роки”... дитина хоче сказати, але мати штурхнула, але так, що кондуктор завважив і лише посміхнувся... Коли кондуктор відійшов, мати почала сварити дитину: „Ти дурна... видиш, що я купила білет за половину ціни, а такий білет можуть мати діти, які не мають більше як чотири роки”. — „Так мамо, але я маю 8 літ... то ж не можна неправди говорити”. — „Мовчи, вдома маєш 8, а тут чотири”. Тепер подам інший приклад.

Батько — педагог. Чоловік віруючий, інтелігентний, зловив раз синка на крадежі, але синок хотів це якось затаїти, сказав неправду, що буцімто ті квіти дав йому сусід... він їх не крав. Батько, бажаючи знати чи це правда, іде з сином до сусіда, але сусід сказав, що він квітів не давав... Батько перепросив сусіда за злий вчинок свого синка, казав квіти віддати сусідові, а прийшовши додому, сказав так: „Сину, ти зробив нині два гріхи. Ти взяв квіти, які не були твоїми, але належали до сусіда, а потім, коли я питаю тебе, де ти їх взяв, ти сказав неправду, що тобі дав їх сусід. Квіти ти вже віддав, а тепер іди до мене”. Вказуючи на образ Ісуса Христа, добрий батько так сказав: „Бог Святий бачив і чув як ти брав чужі квіти і як ти говорив неправду. Ти ходи сину сюди”... — і взявши батько рушника і прийшов до умивальні, взяв синка язик в руки, вимив водою, гарно витер і сказав: „Твій язик сину забрудився, я мусів його вмити, бо як пізніше ти зможеш їсти брудним язиком”, — а потім сказав: „Іди і проси Господа Бога, щоб тобі не пам’ятав, але простив твої гріхи, і більше щоб ти вже такого не робив”. Чи не чуєте мої дорогі, що та дитина напевно вже не буде брехати на чужих.

бо страх Божий і сором у тої дитини вже так увійшли в її душу, що вона вже не відважиться щось злого зробити.

Або ще один приклад: Мала школярка приходить додому і каже: „Мамо, сестра казала, що на другий тиждень буде збірка для бідних дітей. Я могла б також щось пожертвувати”. „Не даси нічого, і скажи сестрі, що ми також бідні”. Наступного дня школярка сказала що сестра говорила: „Як твої родичі бідні, то ти перестань ходити на курс танців”. Мати відповіла: „Скажи сестрі, що нас ще стати на курс танців заплатити і що нехай не інтересує її...” І потім така мама дивується, як її дитина також обманить. — Це було б про неправдомовність.

Є ще один дуже важний обов'язок батьків, на що абсолютно вони повинні звертати увагу: виховувати своїх дітей у чистоті. В цій матерії, під цим оглядом, тяжить на родичах подвійний обов'язок: пояснити дітям про те, як твориться людське життя і в слухний час це пояснити та контролювати оточення і товариство, серед якого їх діти обертаються.

На що мають батьки звертати увагу? Щоб дома в родині панувала все атмосфера скромності, щоб діти ніколи нічого невідповідного, ані не чули, ані не бачили, що могло б їх знищити. Багато батьків розуміють це добре й відповідно поводяться, але уникають вияснити цю справу, говорячи: „Я знаю, що треба мені про це колись буде сказати, одначе це є дуже тяжка й делікатна справа. Знаю, що маю сказати, але не знаю — як”. Не повинно бути це для батьків таке неможливе до виконання, бо вони роблять це в

чисто поважний спосіб, звертаючи увагу на творчу силу, яку Бог дав людям. Треба пам'ятати про шкідливі наслідки з причини замовчання цих справ. Деякі батьки думають, що, як дитина ходить до католицької церкви і школи, то тим самим усе в порядку, що вони вже зробили свій обов'язок. Діти самі уложать собі життя, як будуть старші. Це є фатальний блуд, який часто дуже мститься в пізнішому віці. Це гріх, взиваючий до неба про пімсту, коли родичі в найнебезпечнішому часі лишать дітей самих.

Батьки мають бути найкращими приятелями своїх дітей. В часі внутрішньої боротьби, в часі спокуси, діти стають безраді, бо не мають перед ким говорити. Вони у вирі спокус кидаються на всі сторони, вони стрічаються з чимсь для них новим. І щаслива та доростаюча дитина, якій ці нові життєві тайнощі вияснить мати — побожно, поважно, а не вулиця, чи якийсь небажаний зіпсутий учитель, чи кіно, чи неморальна книжка. Діти мають право одержати повчення від родини, і батьки мають обов'язок повчити дітей про справи, дотепер дітям незнані, нові.

Любі родичі! Ви були колись молодими також. Ви не повинні про те забувати, як то тяжко було і вам у ті моменти, коли перед вами ставали нові проблеми життя. Як то, звідки, а чому — і подібні питання мучили вас безнастанно. Правда, сьогодні згадуєте ви з великою пошаною та любов'ю тих, що вам показали добру дорогу. Будьте отже добрими, розумними батьками та вчителями своїх дітей. Уважайте, щоб через ваш нерозум, чи нерозвагу, чи фальшиву соромливість ваші діти не попали в руки зводителів. Бійтеся дуже, щоб

колись не помстились на ваших дітях і вас, власне, ваша чи то соромливість, чи то вимовка.

Коли ви самі, батьки, є перейняті страхом Божим та глибокою пошаною для тої великої Тайни, про яку говорить св. Павло, коли ви здаєте собі справу зі стану супругів, то напевно скажете дітям у слухний час про ті життєві, нові для них справи і вам не буде тяжко. Ця розмова з вашими дітьми западе глибоко в їхні серця і ніколи не забудуть вони того, що сказали їм їхні любі, розумні та досвідчені батьки. Батьки — це найвіродостойніші особи для дітей. Така розмова відділить дітей від вулиці раз на завжди. Це наповнить дітей великою пошаною, любов'ю та вдячністю до своїх батьків, що вони так багато добра зробили і роблять для них. Батьки, ви будете давно вже в гробі, а ваші вказівки, ваша наука для дітей ваших, буде все в пам'яті їх. Батько й діти ніколи не мають так тісно зійтися до купи, так довірочно з собою поговорити. І на правду, чи можна собі уявити кращу приязнь, як ця, коли діти не мають жадних таємниць перед батьками, а вони про все поінформовані, знають немочі, життєві труднощі своїх дітей, знають, що в серцях їхніх дітей міститься, тому й можуть успішно лікувати. Такі батьки не мають чого боятись своїх дітей.

А коли б такі між вами, дорогі батьки, знайшлися такі, що негодні ніяк пояснити, повчити своїх дітей про утворення нового людського життя, то тоді прошу своїм дітям дати до рук добру книжку, що про це говорить, і просіть дітей перечитати, а чого не розуміють — нехай спитаються. В цей спосіб буде вам легше управитися з цією справою.

коли вони замовчать, оминуть це питання, яке можуть їм діти дати, або ж будуть від них домагатись вияснення. Ні! Хоч будуть мовчати, вулиця, театр, верстат праці, фабрика, бюро, кіно, газети, романи, вистави, різні реклями та оголошення та інше... все те буде говорити про ті справи, але не так, як би цього бажали собі батьки, нарід, Церква і Бог.

Др. І. дає матерям таку добру раду: „Мати, коли твоя дитина прийде до тебе з тим, хоч старим, але все ще новим дитячим питанням: ЗВІДКИ ПОХОДИТЬ людина, то ти, мати, маєш постаратись ущепити в серце дитини з страхом Божим та повагою матері, ту ЗАГАДКУ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ, щоб ті слова наповнили душу твого сина пошануванням для кожної жінки, дівчини, щоб в цій бачив він твір Божий, до якого не можна зближатись без пошани. Рівно ж і щоб душу твоєї доньки твої слова наповнили пошануванням для кожного чоловіка, що він є твором Божим і що його належить шанувати”. Далі говорить доктор, що мати повинна добирати якнайкращих, якнайсвятіших слів, і як лише в її силі можливе, щоб в уяві дітей дівчина та юнак були тими непорочними особами. Мати повинна так говорити до своєї дочки чи сина в тих справах, щоб вони мали поняття, що розмова ця була свята година в їх життю, ніколи не забута.

Далі цей др. І. говорить, що коли б його питали багато матерів, яку книжку мають вибрати вони для своїх dorостаючих дочок чи синів, то він каже, що всім поручив би читати ЗІЗНАННЯ СВ. АВГУСТИНА, в якій він представляє боротьбу,

що мусів він провадити проти гріхів молодости. Розуміється, він тоді не був ще християнином, а що сказати про юнаків та юначок, що є християнами, а як поступають! „Ох, куди і як віддалився я був від радості дому твого в тім значучім 16-тім році мого земського життя, — пише він. Я, мов шалений, віддавався розпусті і став шевельником своїх пристрастей. Мої зверхники журились лише тим, щоб я своєю красномовністю міг переконати своїх слухачів та захоплювати їх плюгавими бесідами... Як я, будучи 16-літнім молодцем, мусів через матеріальну сторону, перебувати в домі моїх батьків, перервавши студії, до моєї голови вдирались звірячі забаганки і нікого не було, щоб подав мені помічну руку, яка поправила б мене гідно”!

Любі батьки, подумайте, що діти в час дозрівання свого потребують мати когось, щоб звернутися в потребі з довір'ям і щоб не скриватися з тим. Ох, як щасливі ті діти, що мають таких батьків, що здобули собі довір'я в своїх дітей!

Друге завдання — це контролювання дітей — серед якого товариства вони обертаються. Чи все знають, з ким їх дитина товаришує... які забави уряджує, про що говорить із своїми товаришами? Деякі скажуть: „Я не маю стільки часу, щоб зайнятись тими справами...” До таких батьків говорить св. Павло: „Коли хтось про своїх, а найбільше — про домашніх не дбає, той відцурався віри і є гіршим від поганина” (Тим. I. 5, 8).

Не сміють думати, що все є в порядку тоді,

Є батьки, які спокійно йдуть спати, хоч не знають, де їх дорослі діти перебувають уночі. Вони цілком не журяться тим, що їхні діти роблять заскоро знайомства з різними, часто підозрілими типами, нерелігійними, а то може й ворожими Богові та Церкві. Напевно наша молодь була б набагато ліпшою, коли б батьки звертали на неї більше уваги. Ось що говорить св. Августин: „Немов сліпий, гнався я до зіссуття. Я соромився бути менше зіссутим від інших. Найбільше зіссутого вважали за найславнішого, найголоснішого. Я стремів до того, щоб ставатись гіршим, щоб не стратити на вартості в своїх товаришів. А коли я не міг додержати кроку в зіссутті, тоді я брехав, щоб не стратити цього, або щоб не вважали мене за боягуза, що я не міг дати собі ради в злім так, як вони”.

Ще одного не вільно мені замовчати, а саме — того, що є батьки, які бояться, які журяться тим, щоб їх діти не були занадто побожними. Питаю раз одної мами: „Прошу пані, чи на правду хочете, щоб ваш син, коли буде великий був зіссутим та легкодушним юнаком?” — „Як могла б я цього хотіти? Чи є якась мати, котра хотіла б, щоб її син був зіссутим та легкодухом? Я не хотіла б, щоб мій син був дуже побожним, біготом”. — „Що ж ви розумієте під тим словом?” — „Він не сміє бути **ЗАНАДТО РЕЛІГІЙНИМ**”. — Прошу застановитись над тими двома словами: „**ЗАНАДТО релігійним**”. Це таке саме, якби хтось сказав: „не хочу, щоб мій син був зарозумний, забагатий, загарний, задобрий”, і т. ін. Скорше можна б зрозуміти, коли б мама сказала: „Не хочу, щоб мій син був злодієм, задурним, ошустом, непорадним, занадто великим доматором, маминим синком, щоб

не удавав лише назовні побожного". Отак! То що іншого. Маєте цілковиту слухність, бо релігійність, власне, є передумовою і підставою до успішного виховання. Релігійність є природною атмосферою родинного життя. Така родина живе з віри й вірою в Бога і все що робить, робить на очах Бога. Релігійність, отже, не щось лише зовнішне. Не є то релігійність, коли ми вправді підемо до церкви в неділю, але скидаючи з себе недільну одіж, скидаємо разом із нею й закони Божі та церковні. Не є також релігійність, що складається з молитви та постів, хоч і це потрібне. Правдивою релігійністю буде, коли ми говоримо свої молитви з любов'ю до Бога, прив'язанням до Бога, який пересякнув усе наше ество; від Нього походять усі наші пляни і наші діла, розривка й праця, радість і смуток. Ніхто не може заперечити, що саме те родинне життя, в якому є релігійна атмосфера, приносить найкращі чесноти для душі дитини в її розвитку.

Багато батьків, читаючи це, скажуть: „Це понад наші сили. Ми не годні виконати цього всього". Так, маєте слухність — але за Божою поміччю можете все зробити. Тому, як сказав я на самому початку, мусять батьки молитись і прикладом молитви потягнуть своїх дітей до Бога. А коли б діти ваші, не зважаючи на найкращі зусилля, таки пішли на манівці, то подумайте, що й тоді молитва вам pomoже, як помогла св. Моніці, матері св. Августина.

Одного разу прийшов батько до свого душпастиря і нарікав перед ним на свого сина, а тоді той священник-душпастир спитався батька: „А чи ви молились за свого сина та чи приймали святе Причастіє?" — „Ні, прошу отця, бо я навіть

про це й не думав". — „Тому не можете й дивуватись, що ваш син такий ледачий" — сказав на це священник. Про поміч св. Причастія я подам окрему науку.

Коли ми застанемось над жертвою, яку приносять батьки для своїх дітей, коли мають їх більше, то мусимо признати з почуттям великого пошанування та вдячності тим солідним родичам. Вони то, власне, виховують своїх дітей з повною пожертвування любов'ю для Бога, Церкви і народу. Правдиво християнська родина є найсильнішим і найпевнішим фундаментом держави, найбезпечнішою твердиною проти модерного безвірства, надією, радістю та гордощами нашої Церкви.

Християнська родина в нинішніх часах має виконати дуже важне завдання. Модерне безвірство своїми способами та різними підступами хоче вирвати віру в Бога з невинних сердець молоді. Хто ж буде сторожем тих невинних душ? Батьки, будьте на сторожі! Не дивіться на славу, значіння в людей, маєтки, вигоди ваших дітей, бо що допоможе людині, хоч би навіть і цілий світ зискала, а душу свою запропастить? Не всі батьки можуть дати своїм дітям велике майно, багатство, але християнське виховання можуть дати кожні батьки і це власне, в очах Бога і Церкви найбільший маєток. Дайте його своїм дітям, бо це є найбільший капітал і в дочасності і у вічності. Практикуйте спільну родинну молитву, спільні св. родинні сповіді та Причастія, бо на таких спочиває Боже благословення.

Святий Отець закликає вірних до католицької акції. До батьків, насамперед, стосуються слова: „Ви вибраний рід, ви святий нарід, ви королівсь-

ке священство. В св. т. Миропомазання ви посвячені на бойовиків Христових. Кожний християнський дім є святинею, домом Божим, а батьки є священниками. Між подружством і священством є велика подібність. І ви, дорогі батьки, є, як ті священники, ви є Божими заступниками ваших дітей. Ви, батьки, можете найбільше допомогти, причинитись до поширення царства Божого на землі, коли виконаєте свої обов'язки щодо дітей по волі Божій”.

Новітній світський апостолят є за словами св. Отця, пекуча заповідь часу і обов'язку всіх вірних, ревних католиків. Яка велика криза душевна панує в світі, послухаймо слів нашого св. Отця: „Велика господарська нужда і велике моральне зіпсуття, спустошення, використовують вороги у всіх спільнотах. І одверто і потайки виповідають боротьбу релігії й Богові. У той спосіб вони розвивають диявольський похід, щоб вирвати із сердець людей, а передусім дітей, релігійні почування і то вирвати із коренем. Вони ж знають дуже добре, що вдасться їм зробити з людьми все, але аж тоді, коли не будуть мати віри в Бога. Історія світу ще не бачила того, що нині діється. Сатана розпустив своє військо, щоб воювало проти Бога, проти релігії, проти всіх народів в усіх частинах світу” (3. 5. 1932). Дальше св. Отець говорить: „Засмучує нас та дійсність, що духовенство не задовольняє всіх потреб і конечностей часу, бо є замала кількість священників і що є різні категорії людей, до яких густо-часто не доходять лучі світла Божої віри. Тому є конечним, щоб всі були апостолами, є конечним, щоб світські не стояли здалека, лише в злуці із церковною ієрархією та за їх вказівками, брали участь в боротьбі за спра-

ви Божі, щоб помагали молитвою, щоб віра знову процвітала і щоб відновилася християнська мораль”.

Близько сто літ тому великий єпископ Емануїл фон Кетеллер вказав на велике значення і завдання родини. Він так сказав: „Родина буде все важнішою в руках Божих, як інші знаряддя Божі. Можуть прийти часи, коли родина буде виконувати функції майже всі, що їх виконує духовенство”... Бог може вжити різних, надзвичайних середників для удержання своєї Церкви... і нині в катакомбах на Україні подібне вже діється. Ви, батьки, не потребуєте жадних іспитів, щоб бути учителями своїх дітей. Тому будьте сильні в вірі і надії... Довіряйте Ісусові, бо може Христос хоче, щоб в найближчих часах ви держали Церкву Його... Тому ви батьки, виховуйте своїх дітей в католицькому дусі. Виховуйте церкві священиків, а державі — християнських мужів. Вірте мені, що ваш труд ніколи цілковито від Бога не пропаде. Навіть коли б зійшли на манівці, завжди знайде поворотну дорогу до Бога, хочби й навіть в годині смерті.

Великий муж Америки РАНДОЛЬФ так сказав: „Я був би брехуном, неправду сказав би, якби я не сказав того, що мене здержує часто від роблення зла”.

Ісус Христос благословив дітей, бо таких є Царство Небесне. І ми також просім Ісуса, щоб благословив виховання батьків і їм помагав, щоб діти їх ліпше пізнали Христа, любили Його, заховували Божі і Церковні заповіді, щоб осягнули царство Боже.

ДИТИНА

За поганських часів доля дитини була дуже страшна. Сенека, хоч був мудрець і один із найліпших поган, так говорив: „Забиваємо скажені пси, дикі бики і топимо наші власні діти, коли ці є уломниками. Бо здоровий розум наказує: нищити все те, що для держави не представляє жадної вартости”. Квінтініян, також поганин, говорив: „Убити чоловіка злочин, але погубити дитину, убити її — дуже гарний вчинок”.

А нелюдяний Катон не має навіть назви для дитини і називає таку звірятком. Такі погляди на дитину мали за тих часів найчільніші поганські мужі. Нічого дивного, що в практичному житті було безліч всіляких законів і страшних звичаїв, жертвою яких падали мільйони поганських дітей. Матерів, що убивали своїх дітей, не карали і не потягали до жадної відповідальности.

У римлян був загально відомий звичай, за яким, коли батько по народженні дитини не взяв її на руки, дитину таку душили або топили у воді. Римське право 12 таблиць голосило: „Коли дитина уломна, то нехай батько її зараз убиває”.

Знаємо з історії, скільки поганий Ірод вимордував дітей, шукаючи Дитятка Ісуса, щоб його убити і історія назвала його потворою. Навіть римляни, коли довідалися про ті вбивства, говорили: „Волів би я тут в Ірода свинею бути, як чолові-

ком, бо Ірод не убивав свиней, лише людей”. Бачимо з вище сказаного, що за поганських часів дитина не мала жадної оборони і ніхто майже не опікувався нею. Доля дитини залежала від матері, а скоріше від батька, що поведився з своєю власною дитиною, як із худобою. Поганство не знало ані криміналів, ані якоїсь карі за вбивство дітей. Не знало також ані приютів для дітей чи калік. Зате на ринках по містах можна було бачити багато дітей, що ними торгували, як нерозумними звірятами.

Для поганських дітей не було місця в поганських святинях. Мати, батько не складають рук до молитви дитині, не показують їй доброго Бога на небі, не показують їй серця тоді, коли вона нещасна чи каліка. Вихованням дитини не займаються ані батько, ані мати, невірники, люди чужі, для панів і їх потомства якнайгірше наставлені. Легко можна зрозуміти, як і скільки така дитина могла натерпітися від таких холодних сердець. А коли додати ще злий приклад, брутальність, неморальність, то стане ясно, що серед тих обставин дитина не могла вирости на благородну істоту. Правда, був в поган також звичай, що треба шанувати дитину за її невинність, але це були лише солодкі слова.

Одним словом, ціла поганська історія — то велика одна карта, намальована сльозами і кров'ю невинних поганських дітей. Ми, християни, з болем мусимо відвернутися від таких людей, що в своїй підлоті своїх таки дітей рівняють із нерозумними звірятами.

І хто ж був першим, що вирвав дитину із того пониження та поганьблення, з яким ставилися до

дитини, хто перший сотворив для дитини новий світ, нове життя, хто зрівняв дітей із рештою людства, ба, їм дав навіть найбільший привілей зпоміж усіх інших, бо ні до кого так не сказав Христос: „Позвольте прийти дітям до мене, бо таких, як вони, є царство небесне”. На це питання є одна відповідь: ІСУС ХРИСТОС, БОГ І ГОСПОДЬ НАШ. Той самий Христос, що заснував лише одну релігію, той самий Христос, що приніс науку із неба і нею запалив світ любов'ю до себе і ближніх і став тим наріжним каменем під будову нового світу. Той самий Христос, що є творець християнства і є творець християнського ставлення до дитини.

ХРИСТОС І ДІТИ

Христос любив усіх. Для всіх був надзвичайно зичливий, лагідний, але в Його Божім Серці діти мали найбільший захист. Христос є перший і найбільший добродій дітей. Дорога, якою ходив Христос, почавши від Вифлиему аж до Голгофти, є цілою низкою добрих діл та слів, виявлених дітям.

Христос родиться в Вифлиемі, як маленьке дитятко, немовля, повите в пелени. Королі і ангели, зірки і пастушки віддають дари і поклін. Небо, земля і люди приходять до колиски Божого Дитяти. Великий той і одинокий в історії поклін, відданий новонародженому Дитяти Ісуса, є першим поклоном християнській дитині. Святі Отці Церкви вчать, що Бог в другій Особі Божій міг прийти на світ, стати чоловіком через сполучення із дозрілою вже людською особою, а що так не зробив, то це лише тому, щоб Своїм Дитинством піднести і притягнути до себе цілий стан дітей. Своїм дитячим поглядом, дитячим голосом, дитячими рученятами, хотів взяти для себе серця всіх дітей. Своїм прикладом дитячої простоти, невинності, щирости, послуху, хотів Христос лишити, дати приклад до наслідування всім християнським дітям. Сьогодні всі християнські батьки і матері можуть посвідчити, який чар, красу та пошанування збуджує в них і в серцях їх дітей вертеп вифлиємський та Вифлиємське Дитя. Чи сьогодні

ні на вид тої Матері і св. Йосифа, клячучих перед Дитятком в яслах, на вид ангелів, що прекрасно співають над колискою Дитяти, на вид царів зі сходу, що приносять дари і на вид тої вифліємської звізди, що освічує темноту світла і на вид тих пастушків, що бачать те велике Чудо любови Божої, — може, питаюся, постати думка про кривду чи зневагу християнської дитини? Без перебільшення можна сказати, що у Вифліємському вертепі кінчаються криваві тортури поганських дітей. Рука Дитини, Богочоловіка перекреслює, вимазує всі ті параграфи, які казали вбивати невинних поганських дітей. Вифліємське Дитя дає міцні фундаменти для нового життя дитини. І та Вифліємська зірка переходить з часом і до християнських родин і до храмів Божих, в яких проповідується, що дитина — це твір Божий з безсмертною душею, яку Христос відкупив своєю смертю. Та Вифліємська зірка пригадує, що дитина і стан діточий мусить бути Богові дуже милий, коли син Божий став людиною, прийшовши на світ маленькою дитиною. Ясла вефліємські є колискою уродин дитини християнської, а гробом дитини поганської. Великі пляни Божі піднести дитину продовжуються далі. В св. Письмі маємо прекрасні сцени, які зворушують кожного.

В житті Христа і Його ділах нема нічого такого, що не можна б назвати надзвичайним, хоч видається воно цілком природне. Не бракує хвилин поважних, страшних, але багато є таких хвилин, що навіть найбільш затверділого грішника мусять зворушити до сліз. Чи ж не стрясається, не здригається наше серце, як оповідає нам св. Євангеліє про Магдалину-грішницю, а пізніше покут-

ницю, або як привели жиди до храму перед Ісуса жінку, яку переловили на грішнім вчинку, щоб її укаменувати? Було багато в храмі, і Христос сказав: „Хто з вас без гріха, нехай перший кине на неї каменем”. Що діялося в душі бідної жінки — і страх, і сором, а тут добрий Ісус каже: „Ніхто не кинув, і я тебе не осуджую, іди і більше не гріши”. Чи не щемить наше серце, читаючи про таку сцену? Або, як Ісус плаче над померлим Назарем, або, як Петро плаче по своїм упадку в гріх і Господь йому прощає.

Чиєї душі не прикує до себе особа Христа, увінчана терновим вінком, в страшних терпіннях, болях, забуває про себе, а милосердиться над грішником по своїй правиці, якому за одну хвилину жалю віддає цілу щасливу вічність: „Сьогодні будеш зі мною в раю”.

Крім цих сцен, маємо ще дуже красну, повну зворушення сцену, про яку оповідає нам св. євангеліст Маттей.

Ісус, змучений цілоденною працею, хоче відпочити. Проте недовго тішитися Учитель відпочинком, бо матері прийшли із дітьми до Ісуса. Видно, що апостоли просили матерів прийти пізніше, аж Ісус Христос так відізався: „Оставьте дітей і не бороніть їм приходити до мене, бо їх є царство небесне”. Скільки любови, скільки серця, скільки ласкавости, доброти виявляє Ісус дітям. Він не знає відпочинку, коли йде про дітей. Дитина до Ісуса має все вільний вступ. Двері Серця Христового завжди отворені дітям. І чи може бути сьогодні ще хтось, хто не любить дітей? Чи був лише Ірод? Ірод давно вже вмер і він казав вимордувати невинних дітей, але його гріх... живе

по нинішній день. Тут, поміж людьми. Тоді був лише один Ірод, а сьогодні мільйони Іродів ходять по вулицях. Гріх Ірода і сьогодні згадується, як найстрашніший злочин, а діла новітніх Іродів не осуджує вже ніхто, ба навіть знаходять для себе оправдання, а скоріше хочуть знайти для себе оправдання ті новітні Іроди. Одначе, як Бог і історія осуджує Ірода, як убивника невинних, вефлиемських дітей, так Бог осудить тих всіх новітніх Іродів. Ірод не був батьком тих дітей, і він не мордував сам. Він був надто перестрашений, бо боявся, щоб стратити престіл, але нинішні Іроди роблять це із премидитацією, по довгих нераз застанавах, бо совість не допускає їх до того злочину.

20 сторіччя називають „сторіччям дитини”, бо кажуть, що ніколи діти не мали таких привілеїв, як тепер. Чи ж можна назвати СТОРІЧЧЯМ ДИТИНИ теперішні часи, в яких іде завзята боротьба проти дитини? ЧИ СТОРІЧЧЯМ ДИТИНИ можна назвати ту епоху, в якій маємо більше дитячих ДОМОВИН, як КОЛИСОК? Чи можна назвати СТОРІЧЧЯМ ДИТИНИ часи, в яких цвинтарі починаються не за містом, але в хаті, в домі родиннім? Чи можна назвати СТОРІЧЧЯМ ДИТИНИ теперішні часи, де жінка без зденервовання слухає нявкотіння якогось мурка, чи різке скавуління якогось кундля, а не може знести плачу дитини? Перед війною в Польщі за один рік виказала лікарська статистика, що около 5.000 молодих жінок умерли при недозволених забігах, операціях і при тім стільки само дітей.

Поглянь на маленьку дитину, що має рочок чи півтора, а побачиш в тих очах ангельських ту красу надприродню, ту невинність дитини. І якби

хтось її замордував тобі, мамо або тату, що діялося б з тобою? А тепер застановися над такими убивствами, яких не Ірод, а такі рідні батьки допускаються і то мільйони.

Страх перед дітьми — це є банкрутство не лише християнства, але народів, це тріумф поганства, большевизму. Христос підніс гідність дитини, а світ нинішній вертає назад до часів, де дитину вже народжену викидали диким звірям, або риbam до ставів.

Недавно йду вулицею і передо мною жінка веде дитячий візочок і до мого вуха доходить часвід-часу голос пестоців, які та жінка давала своїй дитині, але коли я оминав її, то побачив у візочку два песики і два котики. І тут, поки уб'ється материнство, мусить та жінка свою любов вигадувати на псів або котів. Буває, що Господь Бог декому не дає дітей, тож не про таких мова. Так само можна мати котів і псів, але не замість дітей. Чи не до поганства вертається світ, як бачимо, що для псів та котів є фризієрні, ставлять пам'ятники псам та котам, завіщають для них маєток, під час, коли в сусідки діти вмирають з голоду та холоду. Чи не прийде на світ ще важча кара за такі злочини?

Тут пригадаю слова Господа Бога до Каїна по вбивстві Авеля: „Слухай, це голосить кров твого брата до мене з землі. Оце ж проклят еси прогоном і землі... волоцюгою і утікачем будеш на землі”. (Ікн. Мойсея 4, 10, 11, 12). І назначив Бог Каїна. Якби так сьогодні хотів Бог зробити... Це стосується і до одиниць і до народів.

А чи тут в Америці не діється подібне? Як приїхали нові емігранти, то бездітні могли скорше

знайти мешкання і службу; чи це не страшне явище в СТОРІЧЧІ ДИТИНИ? О, дорогі мої, Ісус Христос сказав — тільки серця, любови дітям!

Ісус Христос і брав дітей на руки, і їх благословляв, тримав коло свого серця. Глядім, різні групи горнутья до Христа: батьки, апостоли, але хто найближче Ісуса... чи може апостоли?... ні, апостоли коло Христа, а діти на руках Христа. Апостолам Христос обіцяє небо, а дітям каже: „Таким є царство небесне”. За наукою Христа, кожна прислуга зроблена для дитини, це зроблена прислуга самому Ісусові Христові. Але і кожна кривда зроблена дитині, зроблена також і самому Ісусові. Христос виразно говорить: „Щонебудь зробіть одному із малих тих, мені зробіть. А хто прийняв би одне дитя в ім'я моє, мене приймає”. З цих слів ясно бачимо, що Христос домагається від нас, щоб ми любили дітей і коли хто не любить дітей — не любить Христа. Кожний мусить признати, що Христос виявив таку любов дітям, якої ніхто і нікому ніколи не виявляв.

Всім є відоме, а передусім нашим матерям, що виховувати дітей нелегко, але знає про це найкраще й Ісус, одначе Він поручає і заохочує матерей до виховання дітей, обіцяючи своє благословення. Малі діти це немов би другий Ісус, живий на землі, і вони носять в собі найкращу відбитку Христа.

„Як не станетеся як діти, не ввійдете до царства небесного”. У любові, отже, і в наслідуванні дитячої невинности, простоти забезпечимо собі любов Христа. Велика гідність дитини в християнській родині. Дитина християнська є найкращим зразком для нас, як жити маємо по-християнськи.

Дитина християнська є живою святинєю Бога. Христос тихий і покірного серця, сама Любов, два рази попадає в святий гнів, раз гнівається на купців, що зробили з храму торговицю, а другий раз, коли говорить грішителям, які зневажають другу святиню, якою є душа наша. Горе тому, хто згіршив би одного з тих малих!

Хрест Христа замінює душу кожної дитини в правдиву святиню для Пресв. Тройці. Не знаєте, що ви є храмом Божим і Дух Божий живе у вас? Кожна християнська дитина є не лише дитиною батьків, але й дитиною Бога, бо каже своєму земському і небесному „ОТЧЕ”.

Ми бачили, з якою великою любов'ю та печальністю ставиться Христос до дітей. Погляньмо тепер, як поступає католицька церква щодо дітей. Церква Христова, одна одинока Обручниця Його перебрала все від Христа, весь маєток, всі ласки, права і також перебрала дітей, той великий скарб, майбутність Церкви. Наша Церква є та правдива Мати, яка потрапить дати дитині те саме тепло, яким наділяв їх сам Христос. Про це свідчить історія церкви від початку аж дотепер, ба навіть папа Пій X. здобув титул ПАПА ДІТЕЙ. Хто сьогодні стоїть у Церкві найближче Ісуса? Діти. А коли маємо процесії, то хто йде зараз за Христом? Діти сиплять квіти на знак, що їхні душі чисті, як ті квіти, що вони Йому дають. Чи такі процесії не пригадують нам на в'їзд Христа до Єрусалиму, коли Христос прийняв від дітей хвалу? У перших віках християнства дітям подавали святе Причасття, ще поки приступали до св. т. Покаяння. Папа Пій X. заохочує гаряче, щоб дітей приготувати скоро до св. Сповіді, щоб діти могли якнайскоріше лучитися з Ісусом. Тут пригадується мені

один гарний приклад любови дитини до Евхаристійного Ісуса. Раз єпископ миропомазував дітей в латинській парохії. День перед тим діти сповідалися. З одною дівчиною, що сповідалася, прийшла її маленька п'ятилітня сестричка і хотіла сповідатися й причащатися. Священик не дозволив, бо ще мала була. По св. Сповіді, коли вже всі розійшлися додому, за престолом клячав ще єпископ і чув, як та мала прибігла до церкви, вклякнула перед кивотом і так молилася: „Ісусе, прийди мені на поміч, я тебе люблю, я хочу Тебе прийняти до себе, але наш отець кажуть, що єпископ не дасть мені Тебе в св. Причастю, бо я ще замала”. І почала плакати ревними слезами. „Скажи отцю парохові, а отець нехай скажуть єпископові, що я знаю, хто Ти. Ти мене любиш, я тебе також люблю”. Вийшов єпископ із-за престолу, спитав маленьку парохіянку, чи вона на правду любить Ісуса. Вона встала, підійшла до кивота, обняла кивот і почала цілувати і промовляти: „Отак я люблю мого Ісуса”. Єпископ, річ ясна, зворушений до глибини серця, закликав отця пароха і цей зробив маленький іспит і мала приятелька Ісуса злучилася із Ісусом в св. Причастю.

Папа Пій Х. з особливішою любов'ю сам у Ватикані причащав дітей і вони писали до св. Отця листи подяки за це. А як дбає Церква про дітей в навчанні катехизму? Наші Єпископи, візитуючи парохії, самі питають катехизм дітей. У нас в Америці ми спеціально повинні бути вдячні нашій матері Церкві, яка дбає про школи парохіяльні і тут лише такі виховують наших дітей, як також взагалі католицька Церква обох обрядів виховує дітвору в парохіяльних школах. Не вільно, отже, робити ніякої кривди дитині.

За поганських часів, як уже ми чули, вбивано навіть здорових дітей, бо калік чи якихось нерозвинених убивано відразу. Церква наша дбає і про таких і для них закладає приюти, шпиталі, щоб дати можливість дитині жити і Бога хвалити. Скільки то сестер, священників та й світських людей посвячується для таких нещасних дітей! Перед поганськими дітьми святині були замкнені, а Церква наша, добра мати, наказує, щоб дитину по народженні принести до охрищення. І є подекуди матері-католички, що не візьмуть дитини на руки, не кормлять так довго, аж доки не охристять. Передусім там, де батько є поглядів ліберальних, добре було б таке запровадити. Церква йде так далеко для майбутности дітей, що навіть не дозволяє бути хресними батьками особливо католикам, щоб вразі смерті батьків, мали такі діти відповідну опіку для душі. Церква Христова тішиться, славиться, хвалиться дітьми, як найбільшим скарбом. Прим. Св. Франц Боргій, щоб дати можливість пізнати світові, яким чудовим маєтком є діти в суспільстві, за два тижні перед смертю сказав ці пам'ятні слова: „З речей полишив нам Бог із раю: гарні дерева, прекрасні луки із квітами та невинні діточі душі”. Св. Вінкентій завжди намальований з дитиною на руках. У той спосіб Церква хоче увіковічнити його діяльність, дбайливість для дітей. А вже образ св. Йосифа із Дитятком Ісусом, це вже щось таке чудове, що приковує очі видців до себе. Скільки маєтків записують побожні душі на захисти, захоронки для дітей, а зокрема для дітей сиріт! Усе це свідчить, що Церква вірно виконує наказ Христа: „Оставьте дітей, приходите ко мні, такових бо є царствіє небесне”.

Також різні братства та організації при като-

лицькій церкві свідчать, що Церква Христова розуміє вартість дитини і що дбає особливо про дітей. Вони, ці установи, є великим приятелем дітей. Діти в Церкві Христовій є тим оком Ісуса, яким Христос дивиться в майбутнє своєї Церкви. Добрі і багато дітей, то буде церква і доброю і великою та широкою. Нехай же ті, що співпрацюють із Христом пам'ятають, що Христос винагородить тих стократно, що приймають дитину в ім'я Його. І не чужу дитину, Христос просить прийняти, ні, таки свою рідну, прийміть батьки, бо це ваш обов'язок. Нарід, що буде своє життя на Христі, той нарід напевно дасть дітям те, що дало їм серце Христове. Учíte їх своєї молитви, бо то подобається Богові. Церква готова прийняти за дитину найстрашніші торттури, а ніколи не віддасть дітей з-під своєї опіки.

Ми бідні, що не можемо мати дітей, то таким св. Апостол Павло дає раду: „Ті, що мають жінки, нехай будуть так, якби їх не мали” (Кор. 7, 29). Трудні обов'язки батьків під час виховання дітей, але через дітей приходять благословення на дім і цілу родину. Каже німецька приповідка, що хто живе бездітно, той не знає, що то є терпіння. Так, діти є деколи журую, але й радістю, видатком, але й капіталом. Погляньте на оцей образ: Двое стареньких святкують 50-літній ювілей свого подружжя. Видно їх семеро дітей, 29 внуків, 10 правнуків. Чи не радується серце? Другий образ: вмирає бездітний, то й води нема кому подати. Річ ясна — проти тих, що не можуть мати дітей, про них не говорю.

Каже наша приповідка: „Добрі діти батькам вінець, а лихі — кінець”, бо добра дитина — це душевне бажання батька й матері, то мрія кожного.

Добра дитина всюди добра: вдома, поза домом, добра в школі, добра в церкві, добра в оточенні найближчих і чужих, добра, коли з нею є батьки і без батьків і всюди вона буде доброю. І цього бажають всі. Проте, числа добрих дітей зменшуються з кожним роком. Тут і там можна почути чи вичитати в газеті, що там малолітні діти обікрали, запалили, а навіть подекуди й застрелили когось. Є то явище дуже болюче й страшне, що лячно проте й подумати. Що то буде з нами, чи з такою нацією, що має таких недобрих дітей? Яка буде наша майбутність, коли наслідники, ті молоденькі рослини, деревця починають псуватися вже в корені. Факт, що діти наші по містах і містечках стають предметом для шукання поліції і за різні грабунки. Фактом є, що по багатьох краях лікарі лікують дітей на різні хвороби тих дітей, які тількищо в школі почали пізнавати світ. Невільно батькам чи учителям, чи старшим бути глухими й сліпими на такі випадки, лише пильно стерегти за кроками підростаючих дітей, а де помітно вже зіпсуття, там за всяку ціну треба рятувати занедбану дитвору, бо той має гарну, добру майбутність, хто має гарну, добру дитвору. Часто дається чути з усіх сторін, як нарікають учителі в школі, батьки вдома, на здичіння, неслухняність, зухвалість дітей, що ще ледве відросли від землі.

Бувши раз на місії, я мав до самих матерів науку і спитав, чи є між матерями хоч одна мати, що не плакала б на своїх дітей. У церкві була тиша, але за хвилину чути було плач і плач тих бідних матерів-мучениць. Не забуду того прикрого моменту ніколи, тих сліз, які проливають матері через своїх дітей. Ті сльози хіба не були сльози

радості, але сльози болю, терпіння, ті сльози були відповіддю на мої питання. Коли маємо і треба коли небудь звертати увагу, то дітям насамперед, бо вони найбільше потребують нагадувань і навіть покарання. Є два гнізда, в яких діти виховуються: родинний дім і школа. Вдома кожна дитина повинна відзначитися двома чеснотами: віддавати батькам честь і слухати їх. Батьки вдома щодо кожної дитини є з волі Божої заступниками Бога. Як державою рядить президент, так родиною батьки. Батьки заступають владу Бога, отже, діти, слухаючи батьків, слухають Бога, а коли противиться волі їх, противиться волі Божій. Кривда, зроблена батькам, зроблена Богові. 4-та заповідь Божа існує ще від гори Синай, так і послух має бути все для батьків. Бог проголосив ті заповіді серед громів, блискавиць, щоб зазначити важність того закону Божого та щоб перестерегти дітей, що громи Божого гніву грозять всім тим дітям, що порушать цю заповідь. Ми, діти, не сміємо забути, що наші батьки не лише заступники Бога, але також і найбільші добродії. Заступництво Бога дає дітям титул до віддавання чести і пошанування батькам, а добродійства, зроблені дітям, примушують дітей бути вдячними батькам. Батькам діти завдячують життя, найцінніший скарб, удержання й виховання. Кожна зневага батька чи матері словом чи ділом — це зневага не лише найбільшої святости для дитини, але це потоптання найбільшого скарбу на землі. Дитина хоч би була й найліпша, не всилі сплатити довгу вдячності батькам, як їх живителям, добродіям та найвірнішим опікунам. Батьки, яких дитина скривдить, будуть для неї все тими викидами совісти і не дадуть їй спокою ні в дочасному, ані вічному житті. Пам'ятайте про це, дорогі

діти! Тому й святе Письмо грозить тим дітям, які відважилися зневажити чи то словом, чи то ділом: „Ті, що не слухають батьків, заслуговують на смерть” (Рим. I. 30). „Проклятий той, хто не почитає батька й матір” (Второзак. 27, 17). „Хто вдарив би батька або матір, нехай смертю умре”, (Исход. 21, 15). „Око, що погорджує своїм батьком, нехай видовбають круки і з’їдять орли” (Прип. 30, 14). Не раз вже і на цьому світі Бог карає недобрих дітей. Знаємо із біблії, що Авесалом постав проти свого батька і повис на дереві саме тоді, коли гнався, щоб батька забити. Чи не очевидний це палець Божий?

Жиди мали також такий строгий наказ від Бога: „Упертого і зухвалого сина, який не слухає голосу батька свого й матері своєї, нехай люди міста закидають камінням і весь Ізраїль чуючи це, щоб боявся”, (Второзак. 21, 18, 21).

Ми також знаємо, що Хам насміхався з свого батька Ноя, але батько прокляв його і його потомків (Бит. 9. 1). Тому, діти, ми повинні шанувати своїх батьків, бо Бог нам так може заплатити, бо як хто грішить, то буває караний (Прем. 11, 17). Певно треба нам боятися Бога, але, коли зважимо і спитаємо себе, хто перший усміхався до нас, як ми були ще в колісці? Тато і мати. Хто перший втирав наші сльози, коли ми були хворі, маючи всього кілька місяців життя? Хто пригортав нас до грудей і серця, щоб в любові і поцілунку сердечному, материнському чи батьківському, загоїти наші болі і жалі? Тато і мати. А хто, як ми були хворі, чував над нашою коліскою як ніч, так і день, та надслушував, чи ми не плачемо; хто накривав нас в колісці, коли наші руки були ще

немічні? Мати і тато. Хто давав за нас служби Божі і акафісти, коли нашій хворобі не було видно кінця? Тато і мама. Хто від уст собі відбирав, щоб лише ми не голодували? Тато і мама. Хто перший провадив нас за руку і вчив ходити? Тато і мама. Хто перший складав наші малі рученята до молитви і вчив любити Бога? Хто перший вказав нам про Бога і Матінку Божу? Тато і мати. Як не було що дати нам їсти у війну, хто журився, хто плакав над нами? Тато і мама. Хто приносив нам із міста колачики та цукерки і інші ласощі? Тато і мама. Як ті пташенята із гнізда виглядають, повиставляють голівки і дзюбки, чекаючи, коли мама принесе для них в дзюбку поживу, так і ми не раз і не два виглядали через вікна, коли наші батьки прийдуть чи з праці чи з міста і нам дадуть щось доброго. Хто нас гарно зачесав, хто нам нове убранько на свята справив, хто нас посилав до школи і зазнавав всілякого клопоту в школі чи на станції? Знову ніхто інший — лише тато і мама. А коли ми вже були великі і йшли в світ чи шукати кращої долі, за море, чи на війну, чи до війська, чи на студії, — хто нас благословив на дорогу, хто нам давав вказівки на майбутнє, хто сльози проливав над нами? Тато і мама. А коли якась вістка недобра прийшла, що ми недобрі чи нездорові, то хто заливався сльозами і клячав перед Матінкою Божою? О, та добра мати і той добрий тато. А вже коли смерть загляне і матері забере дитину, то тоді сльозам нема кінця, що її закопали до гробу, з нею закопали усміх тата і матері. Сонце хоч світить і гріє та осиротілі батьки не відчувають того тепла. А чия рука ставить хрест на гробі, а чії ноги утоптали стежку на цвинтар? Знову тата і матері. Дорога дитино, хо-

чеш знати, яким скарбом для дитини є батьки? Поглянь на той образок, на якому ти бачиш, як мати пестить дитинку і як та дитинка виглядає щаслива. А коли хочеш бачити нещасливу дитину, то подивися на цей образ другий. Іде похоронний процесійний похід. У домовині несуть маму дітям і жону батькові тих діточок. За домовиною йдуть батько й малі сиротята, заломлюючи руки з сльозами в очах... хто нам їсти подасть і зварить? Хто нам голівку змие, хто нас приголубить?... Зайшло сонечко в тій домовині, коли мати чи батько піде в могилу і лишить дітей сиротами. Спитай сироту на святий вечір, яка то вечеря без батька чи матері, заглянь ти на Великдень до хати сиротини... Там не пече мати пасочку для своєї Ганусі... Там не має Мирось вишиваної сорочинки, бо матуся померла, бо татуся немає. Хто є батько чи мати — спитай тих емігрантів, коли вони приїхали сюди, хоч би до Америки... як привиджувалася їм та мати і той батько. Ні за чим не тужили, тільки за батьком та матір'ю, ті діти, що лишили своїх батьків.

Дитино, коли ти маєш той скарб, тих найдорожчих батьків, цілуй ті руки, що колись тебе носили, годували, цілуй ті уста, що так солодко та мило до тебе промовляли, усміхалися та молитву шептали за твое здоров'я, відплачуйся серцем за серце, не допусти, щоб яканебудь скарга вийшла з твоїх уст, з їх серця на тебе. Пам'ятай про них, як пам'ятали і пам'ятають про тебе вони, не забудь про них! Будь для них завжди милим, слухняним, люби їх і шануй, бо того Христос хоче від тебе. Про Ісуса Христа, і твій найкращий взір до наслідування сказано, що Він був слухняний своїй Матері і св. Опікунові аж до смерти на хресті. О,

дай, Боже, щоб і про тебе, дорога дитино, можна також так сказати.

Друге гніздо дитини — це школа. У школі дитина повинна так поводитися, щоб була за зразок для всіх і щодо пильності, науки, поведінки, товариськості, пошанування для своїх виховників. Стільки, дитино, будеш мати в майбутності, скільки замолоду навчишся і собі запам'ятаєш. Тому пильно вчися... не дармуй, бо школа коштує дуже багато. Нема таких батьків, щоб жалували дитині грошей на видатки, зв'язані з школою тоді, як вона вчиться, користає з школи.

Пам'ятай, що всі діти є однакові, рівні. Може ти будеш мати товаришів чи товаришок бідніших від себе, не смійся з них, не погорджуй ними, не роби їм прикрости; може тобі Бог дав 5 талантів, а твоєму другові лише один, не погорджуй ним, не дай йому того пізнати ані відчути. Будь вдячний своїм учителям, молися за них, не докучай їм. Старайся ті слова, які виходять з уст твоїх учителів, засвоїти й за ними жити.

Дитина повинна бути слухняна, скромна й побожна, бо це, власне, робить дитину доброю. Кажуть, що св. Йосафат ніколи не сказав негарного слова, а коли почув якийсь чи жарт, чи слово менше відповідне, то робилося йому недобре, мав вражіння, якби хтось його дуже вдарив по голові. Так, що його друзі, коли побачили, що він приходить, переставали щось непотрібне говорити. За це прозвали його в школі ангелом. Так і ти, дитино, будь тим ангелом і не роби нічого такого (чи бачить хто чи ні), що могло б забрудити твою душу. Я чув раз в школі, як я вже вчив у гімназії, що з однієї дівчини, з першої кляси, глузували,

сміялися, що вона позичила язика в жида. Коли я спитав, чому вони таке говорять, то одна учениця відповіла: „Вона сказала погане слово, а християни не повинні говорити поганих слів”. Так, християни повинні соромитися провадити негарні бесіди. Будь скромним при вибиранню чи розбиранню, не гляди на якісь предмети, через що мусів би ти соромитися, не слухай недоброї бесіди, втікай від такого товариства. Хоч ти і сам і здається тобі, що можеш те або те робити, то пригадай, що Бог є всюди і він те бачить та може тебе покарати. Будь побожний. Кажуть, що св Йосафат, маючи 6 літ, був із мамою в церкві і там так полюбив Христа, що ніколи відтоді не опустив ані молитви, ані служби Божої. Так ми повинні любити Ісуса і Його Найсвятішу Матінку, бо для нашого спасіння Вони найбільше причинилися. Добра, побожна дитина сама клякає до молитви, не чекає, щоб аж мамуся чи татусь пригадав або насварив, що має йти спати. Ні, вона сама повинна знати, що має Бозі подякувати за все, що має просити Бога, щоб Він помагав її батькам і їй та її народові, бути добрим, любити Бога і Йому служити. Добра дитина молиться перед їжею і по їжі, перед сном і по сніжку. Добра дитина відмовляє три рази денно АНГЕЛ ГОСПОДЕНЬ, коли почує голос дзвінка. Тільки злу дитину мати силує до молитви, бо добра дитина знає, що це її обов'язок.

Немалий клопіт із дітьми мають священники в церкві. Часто діти замість йти до церкви, ганяються по церковному подвір'ї чи цвинтарі і викрикують, що аж соромно за таких дітей. Чи то гарно так робити?.. А не раз в церкві також сміються, штовхаються, розмовляють, крутяться, іншим пе-

решкоджають. Така поведінка навіть в дома чи в школі є вже каригідна, а в церкві й поготів.

Як повинна дитина поводитися в церкві? Насамперед, коли приходить до церкви, має перехреститися, замочивши пальці в свячену воду, і віддати Ісусові глибокий поклін, бо Христос мешкає в кивоті, утаєний в Найсв. Тайні Евхаристії, говорячи: „**БУДЬ БЛАГОСЛОВЕННИЙ, ІСУСЕ, В НАЙСВЯТІШІЙ ЕВХАРИСТІЇ ТЕПЕР І НА ВІКИ ВІЧНІ**”, після чого вклякнуту і молитися. Пам'ятаймо собі, що Ісус Христос вигнав купців бичами із святині, бо вони були нечемні в храмі і те саме чекає тих дітей, що нечемні є в церкві. Дитина повинна бути доброю і для інших.

Як то мило дивитися чи почути, коли діти, хоч їх є шестеро, любляться, собі помагають. Між ними є така згода, така тиша, що аж любо бути в їх товаристві. Така дитина не задрить, не виноситься понад інших, а взаємна зичливість є тим вузлом, що в'яже їх в одну гармонійність. Дай нам Боже якнайбільше таких дітей, що не є себелюбами, що вміють бути жертвними для Бога і для народу та завжди готові помагати ближньому. Святість і доброта дитини впливає дуже добре на оточення. Вона виховує цілу родину. Добра дитина в родині — це той апостол, що робить місійну, апостольську працю. Кому незнана історія малого хлопця із Франції, що мав батька п'яницю? Мати його все плакала. Він, бачивши це, хоче допомогти своїй матері, біжить до церкви і стукає до кивота до Евхаристійного Ісуса, вимовляючи чудесне навернення свого батька.

У році 1615 було люте переслідування християн в Японії. Аріма, страшний тиран, між іншим,

постановив згладити з світу маму із донею 14-ти і синком 11-ти літними. Люди побачили три вогні, в яких мали згорити ті три жертви. Першу мали вкинути доньку, потім синка, а при кінці маму. Тиран думав, що мати на вид горючих дітей вичеється віри. Одначе, помилився у своїх сподіваннях, бо синок в чудесний спосіб випав із вогню, прибіг до матері і, цілуючи її руки, так сказав: „Правда мамо, що ти любиш Ісуса і ти Його не зрадиш ніколи? За хвилину ми всі троє будемо в небі”. Яка зворушлива та добра дитина!

Або цей приклад доброї дитини. Один 5-літній хлопчик ходив до садочку. Священик оповідав про жертви, які ми можемо приносити Богові, і що Господь Бог любить, більша любов, приемніша і та жертва, коли ми жертвуємо її від щирого серця те, що самі більше любимо. Священик говорив дальше, що Ісус в кивоті, мов той в'язень, що сам, ніхто його не відвідає, а Він голоден наших душ, сердець, чекає на нас із тугою. Коли хлопчина прийшов додому, мати дала йому банана, якого він дуже любив. Хлопчик ходив довгий час щодня до церкви і ставив банана на престіл. Священик не знав, хто ставить банана. Одного разу підглянув, як маленький хлопчина прийшов до церкви і просто до престола і так каже: „Ісусе, Ти не журися, я Тобі все принесу... Ти нині ще не їв... з'їж, я вдома ще маю”... От любов доброї дитини до Бога, чи не може така дитина вимолити в Бога ласки і чи дивлячися на віру такої дитини, не зацемить серце і найбільш закам'янілого грішника? Що за гарний приклад апостольства дитини для святої віри! А сьогодні? Скільки затверділих грішників-батьків чи братів, що їх не могли навернути священики, а дитина навернула! От при-

клад: Славний французький письменник і оборонець католицької церкви лишив гарні спомини з свого життя, коли він ще не був католиком практикуючим. Він пише так: „Мої молоді літа переліт я у ворожнечі з Богом та Церквою. Кінець-кінцем на мої пізніші літа я направився завдяки моїй таки рідній дитині”. Цей письменник, Люї Бейот, так каже: „Моя доня, як була малою, то давала мені доброї школи. Коли я звертав увагу своїй жінці, добрій католичці, що наша дитина недобра, неслухняна, то вона все говорила: „Не бійся, буде розумнішою й піде до першого св. Причастія, то напевне потім стане ліпшою”. Я в це не вірив, аж доки не переконався. Почала ходити на науку катехизму і почала ставати ліпшою. З часом прийшов час святої першої Сповіді. День перед св. Сповіддю по Службі Божій прибігла з Церкви просто до мене й каже: „Таточку, день моєї св. Сповіді завтра. Я мушу дістати ваше благословення і ви маєте мені простити мої гріхи. Пригадайте мені, щоб я щось не забула й покарайте мене, щоб я була вже чемнішою”. — „Нині не маю часу... завтра” — кажу їй. „Таточку, іще щось маю до вас: всі діти будуть сповідатися з своїми батьками і я... вас люблю... і ви також висповідатесь”... Завтра, — відповів я трохи злісно, — але стало мені дуже жаль дитини, бо вона відійшла дуже сумна. — „Ну, як ні, то...” — і пішла до другої кімнати. Тут була статуя Божої Матері. А що це був місяць травень, то ж моя жінка прикрасила ту статую зеленню і обое з дитиною молилися до неї. Моя доня вклякнула і з сльозами в очах молилася так: „Матінко Божа, я маю батька, але він не буде зі мною сповідатися і причащатися, бо він недобрий для Тебе. Для мене він е

дуже добрий і я його дуже люблю, але він мене не любить, бо я була нечемна". Каже цей батько Люї: „Я не міг довше стриматися з зворушення, прийшов до кімнати і взяв мою кохану доню на руки та пообіцяв із нею піти до церкви. Яка велика радість була для о. пароха, коли мала дівчинка прийшла і просила про св. Сповідь для свого батька, а вже день св. першого Причастія, це був найкращим днем не лише для моєї любої доні і дружини, але й для мене, а доня між нами клячала, як той ангел, задоволена і щаслива". Так, перше св. Причастіє, **ЦЕ НАЙКРАЩИЙ ДЕНЬ В ЖИТТІ ДИТИНИ**, тому ви, батьки, допоможіть, щоб він насправду таким був, як от для малої доні Люї Бейон. Подібно, як доня у вище згаданому прикладі, оповідає також Наполеон. Коли його питали, який день в його житті був дотепер найкращий, він сказав: „**ДЕНЬ ПЕРШОГО СВ. ПРИЧАСТІЯ**". Всякі почесті, відзначення, слава, багатство, не можуть рівнятися із гідністю, щастям, багатством та славою, яку має дитина, що перший раз прийняла Ісуса до свого серця.

Одна стара жінка навернулася незадовго перед своєю смертю. Її діти були дуже раді з цього й хотіли від мами почути щось доброго, бо мати їх стала побожною і глибоко віруючою, і вона часто їм оповідала про небо та Ісуса в небі. „Мамо, скажіть нам, що і як відчуваєте ви і чуєтеся по першій св. Причастію?" — питають діти. Вона відповіла: „Ціле моє життя я плянувала лишити вас колись і піти до неба, але сьогодні небо прийшло до мене, мої добрі діти! Дякую вам".

Так, у першому св. Причастію ми маємо мешкання для Пресвятої Тройці в нашому серці. Ісус

Христос тісно лучиться з дітьми в першій святій Причастію. Тож не забороняймо ніколи дітям приходити до Ісуса. Нехай вони, як мають змогу, ідуть і щодня, бо з ким будуть приставати, такими будуть ставати. Христос, мій Спаситель і моя душа стаються приятелями. І душа кожної дитини по першій св. Причастію, напевно переживає те, що переживала св. Тереня, будучи ще дитиною. Св. Тереса, коли була ще малою дитиною, із великим зворушенням слухала оповідання про муки Ісуса Христа і все повторяла ті слова повної любові: „Ісусе, Ти для мене так терпів, віддаю все життя для Тебе”. І ще малою дитиною втекла з дому, щоб далеко серед диких людей вмерти мученицею, смертю Ісуса. Ідучи дорогою, раптом побачила перед собою прегарного хлопчика з красним, сердечним поглядом на неї. „Хто ти є? — питає Тереня. — „Я мала втікачка, скитанка” — сказала дуже заклопотана Тереня. — „Я... Тереня від Ісусика Дитяти”. — „А я, — відповів хлопець, — я є Ісусом Терені”. По цім зник хлопець, але повчив нас, що скільки кроків ми зробимо в напрямі до Нього, тим дорожчий Він нам стається, і Він також зближається до нас.

Кінчаючи оцю книжку для нашої родини, я вказав за Божою поміччю, яка вона повинна бути, які мають бути подруги, які повинні бути батьки та діти. Нінащо нам не здадуться ані культура, ані техніка, ані знання, ані машини, бо народ, що не має доброї і великої родини — згине.

ЗМІСТ

Родина і Христова Церква	5
Ісус в родині	10
Мішані подружжя	12
„Новомодні” подружжя	17
Чим є супружжя	20
Непорозуміння в родині	25
Розводи	31
Діти наслідують батьків	40
Мати і діти	46
Молитва	50
Послух	79
Добрий батько	104
Мати-ангел в родині	112
День матері	130
Дитина	148
Христос і діти	151

